

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

Andrea Vilímová

**Migrace mezi Střední Asií a Ruskem.
Případ Kyrgyzstánu**

Diplomová práce

Praha 2013

Autor práce: **Bc. Andrea Vilímová**

Vedoucí práce: **PhDr. Slavomír Horák, Ph.D.**

Rok obhajoby: 2013

Bibliografický záznam

VILÍMOVÁ, Andrea. *Migrace mezi Střední Asii a Ruskem. Případ Kyrgyzstánu*. Praha, 2013. 98 s. Diplomová práce (Mgr.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut mezinárodních studií. Katedra ruských a východoevropských studií. Vedoucí diplomové práce PhDr. Slavomír Horák, Ph.D.

Abstrakt

Diplomová práce se zabývá migračními pohyby mezi Ruskem a Kyrgyzskou republikou. Cílem je analyzovat migrační trendy po rozpadu Sovětského svazu a pokusit se charakterizovat dopady a význam migrace na společnost a stát v Kyrgyzstánu. Dalším sledovaným tématem je použití migračních teorií v postsovětském prostoru, kde jsou zatím používány pouze okrajově. Analýza začíná úvodem do formování SSSR s ohledem na migrační procesy na teritoriu dnešního Kyrgyzstánu. Další část práce se věnuje etnické migraci a poslední část se zabývá pracovní migrací. Předkládaná diplomová práce dokládá provázanost migrace se změnami ekonomiky a společnosti v Kyrgyzstánu. Na základě vyhodnocení příčin migrace, bylo použití migračních teorií doporučeno až v případě pracovní migrace. Aplikace konkrétních teorií migrace je záležitost dalšího výzkumu.

Abstract

This thesis deals with migration flows between Russian Federation and the Kyrgyz Republic. The aim is to analyze migration trends after the collapse of the Soviet Union and to characterize the impact and importance of migration on society and the state of Kyrgyzstan. Another issue is the use of the theories of migration in the post-Soviet space, where they are rarely used nowadays. The analysis begins with an introduction to the formation of the USSR with regard to migration processes on the territory of present-day Kyrgyzstan. Another part is devoted to ethnic migration and the last part deals with labor migration. This thesis illustrates the interdependence of migration and changes in the economy and society in Kyrgyzstan. Based on the evaluation of the causes of migration, migration theory could be used just for explanation of labor migration. Application of specific migration theories on labour migration is a matter for further research.

Klíčová slova

Střední Asie, Kyrgyzstán, Ruská federace, migrace, teorie migrace

Keywords

Central Asia, Kyrgyzstan, Russian federation, migration, theories of migration

Rozsah práce: 192 562 znaků

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 17. 5. 2013

Andrea Vilímová

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala všem, kteří mě podporovali a vedoucímu práce, panu dokrotu Horákovi, za trpělivost a cenné připomínky.

Obsah

Úvod.....	9
1. Teoretické vymezení migrace a koncepty migračních teorií	14
1.2 Základní pojmy a typologie migrace	14
1.3 Azyl a uprchlictví	17
1.4 Migrační teorie	18
1.5 Reflexe teorií vzhledem k postsovětskému prostoru.....	24
2. Migrační pohyby na území dnešního Kyrgyzstánu, historický kontext	27
2.1 Carské období.....	27
2.2 Kyrgyzstán součástí Sovětského svazu	29
2.2.1 První období 20. až 40. léta 20. století	29
2.2.2 Druhé období: od 50. do 70. let.....	31
2.2.3 Příčiny migrace netitulárních skupin obyvatelstva z Kyrgyzstánu v 70. letech. 33	
2.2.4 Třetí období: 80. a 90. léta	35
3. Období po rozpadu SSSR: Kyrgyzská republika.....	37
3.1 Etnická migrace	37
3.1.1 Vnitropolitický vývoj – faktory, které ovlivňovaly rozhodnutí migrovat.....	38
3.1.2 Charakter a rozměr emigrace	41
3.1.3 Ruská migrační politika v 90. letech a vztahy ke krajanům po roce 2000.....	43
3.1.4 Důsledky odchodu ruskojazyčné menšiny pro Kyrgyzstán	46
3.2 Pracovní migrace	47
3.2.1 Vnitroekonomický vývoj Kyrgyzstánu	48
3.2.2 Vnitřní migrace	50
3.2.3 Migrace do Ruska.....	55
3.2.4 Ostatní směry pracovní migrace z Kyrgyzstánu.....	66
3.2.5 Důsledky pracovní migrace.....	68
3.3 Ostatní druhy migrace	69
3.3.1 Studijní migrace	69
3.3.2 Kriminální migrace, obchodování s lidmi.....	71
3.3.3 Environmentální migrace	73

4. Závěr	74
Summary	79
Použitá literatura	80
Seznam příloh.....	89
Přílohy	90

Úvod

Statistiky vykazují rostoucí počet migrantů na světě. Podle odhadů Mezinárodní organizace pro migraci (IOM) byl v roce 2010 počet migrantů přibližně 214 milionů.¹ V průměru migrují přibližně 2-3 % celkové populace světa, přičemž tento procentuální údaj se v posledních desetiletích výrazně nemění, ačkoliv v absolutních číslech počet migrantů roste.² Podle Stephena Castlese a Marka Millera žijeme ve „věku migrace“, který začíná po roce 1945 a souvisí s postupnou globalizací světa.³

Po rozpadu Sovětského svazu se postsovětský prostor postupně zapojil do globálních migračních proudů. Dnes je Ruská federace po USA druhou zemí s nejvyšším počtem imigrantů na světě. Podle odhadů Světové banky bylo v Rusku v roce 2010 více než 12 milionů imigrantů.⁴ Většina z nich pocházela ze zemí SNS. Rusko je nejdůležitějším státem přijímajícím migranty z bývalých sovětských republik. Je to dáno jak jeho výkonnější ekonomikou, tak i jeho demografickými problémy (především nedostatkem práceschopného obyvatelstva).

Od 90. let se změnila migrační pohyby v postsovětském prostoru. Na začátku 90. let byla hlavní migrace slovanských národnostních skupin a převládaly pohyby mezi zeměmi SNS a Pobaltím díky migraci etnických skupin. Od roku 2000 se více prosazuje pracovní migrace. Pracovní migranti z Ukrajiny nebo Moldávie se vzhledem ke geografické pozici začali prosazovat i na trhu práce Evropské Unie, do Ruské federace začali ve větší míře jezdit migranti ze zemí Střední Asie⁵, pro které je Rusko hlavní cílovou zemí a kteří mezi pracovními migranty v Rusku momentálně převládají.⁶

¹ „IOM vydala world migration report,“ Mezinárodní organizace pro migraci, staženo 8. ledna 2012, <http://iom.cz/publikace-vyzkum/iom-vydala-world-migration-report-2010>.

² Carlos Vargas-Silva. „Global International Migrant Stock: UK in the International Comparison,“ Migration observatory, 3. března 2011, staženo 8. ledna 2012, <http://migrationobservatory.ox.ac.uk/briefings/global-international-migrant-stock-uk-international-comparison>.

³ Stephen Castles a Mark J. Miller, *Age of migration* (Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2009), 2-3.

⁴ „Migration and Remittances: Top Countries,“ World Bank, <http://siteresources.worldbank.org/INTPROSPECTS/Resources/334934-1199807908806/Top10.pdf>, (staženo, 2. 1. 2013).

⁵ Pod Střední Asií v práci zahrnuji pět postsovětských republik: Kazachstán, Kyrgyzstán, Uzbekistán, Tádžikistán, Turkmenistán.

⁶ V roce 2010 podle jednoho z odhadů pracovalo v Rusku ze Střední Asie 897,8 tisíc pracovních migrantů, z čehož více než půl milionu tvořili pracovní migranti z Uzbekistánu, asi 120 tisíc bylo migrantů z Kyrgyzstánu a skoro 270 tisíc pracovníků z Tádžikistánu. Součet pracovních z Ukrajiny, Arménie, Moldávie a Ázerbajdžánu tvořil necelých 340 tisíc osob. Další významnou zemí původu je i Čína nebo Vietnam. Sergej V. Rjazancev a Chorije Noriju, *Modelirovanije potokov trudovoj migracii iz stran Centralnoj Azii v Rossiju: ekonomiko-sociologičeskoe issledovanije*, (Moskva: Naučnyj Mir, 2011), 23.

Ve Střední Asii jsou státy, jejichž ekonomika je slabá, země mají vysoký přírůstek obyvatelstva a problémy s nezaměstnaností. Kyrgyzstán a Tádžikistán patří navíc mezi nejhudší země celého postsovětského prostoru. Tato demograficko-ekonomická nerovnováha vyvolává mezi regionem Střední Asie a Ruskem vztah přibližující se (především ekonomické) vzájemné závislosti, projevující se na úrovni jednotlivce či rodiny migrační strategií.

Společné charakteristiky najdeme především mezi trendy migrace z Tádžikistánu, Uzbekistánu a Kyrgyzstánu, například poměrně vysoký počet pracovních migrantů v Ruské federaci. Často se jedná o osoby pracující nelegálně. Turkmenistán a Kazachstán mají odlišné profily migrace. To je dáno i jejich surovinovou základnou, která zajišťuje zemi snadněji organizovatelnou ekonomickou úroveň. Turkmenistán je poměrně uzavřená země s nízkou hladinou pracovní migrace. Počet pracovních migrantů v Rusku se pohybuje v řádu 100-400 osob ročně, přičemž nejvíce vydaných pracovních povolení bylo v roce 2002 a to celkem 7 tisíc.⁷ Kazachstán má v regionu výsadní postavení nejen svojí velikostí, ale i poměrně dynamickým ekonomickým rozvojem. HDP rostlo mezi lety 2000 a 2007 o 8-10 % ročně. Ekonomická krize v roce 2008 růst zpomalila.⁸ Kazachstán je přesto jedním z cílů pracovních migrantů z Kyrgyzstánu, Uzbekistánu a Tádžikistánu.

Předkládaná práce se zabývá sledováním migrace v prostoru Střední Asie, konkrétně trendy migrace na případu Kyrgyzské republiky. Důraz je dán na období po roce 1991 do ekonomické krize (2008) a jejích dopadů. Diplomová práce mapuje hlavní migrační pohyby a sleduje proměnlivost příčin těchto pohybů. Dále se zaměřuje na dopady migrace na kyrgyzskou společnost a Kyrgyzskou republiku. Předkládaná práce si dále dává za cíl vztáhnout migrační trendy k aplikaci migračních teorií v postsovětském prostoru.

Práce je případovou studií, která se empiricko-analytickým přístupem snaží odpovědět na výše zmíněné cíle. Analýza je vedena na makro úrovni, která směřuje k většímu zobecnění a jen výjimečně k použití kvalitativních dat. I přes nedostatky, které spatřuji hlavně v celkovém zjednodušení problému, se jedná o přístup, který je nejsnáze uchopitelný vzhledem k datům, která k dané problematice existují. Výstižně se k tomu staví i autoři následující citace: *„Analýza Rusů v jejich nové situaci musí rozlišovat stejně jako zobecňovat. Každý jednotlivec nebo rodina migrovali v jedinečném čase a obvykle z osobních důvodů. Zobecnění na ekonomické motivy nebo nedostatek adaptace se mohou vztahovat na většinu*

⁷ Rjazancev a Noriju, *Modelirovanije potokov trudovoj migracii*, 43.

⁸ „Kazachstán, Ekonomická charakteristika země,“ MZV ČR, staženo 3. ledna 2013,

http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/asie/kazachstan/ekonomika/ekonomicka_charakteristika_zeme.html.

*Rusů ale ne na všechny.*⁹ Smysl citace je přenositelný na všechny migrační pohyby. Migrace se skládá z jednotlivých a jedinečných příběhů. Vystižení této jedinečnosti není předmětem práce. Pokud používám některé kvalitativní studie, cituji především obecné závěry zaměřené na jeden region. Kvalitativní výzkum je tak používán spíše pro větší plastičnost situace.¹⁰

V první části jsou nejdříve vyloženy typy migrace a některé používané pojmy. Pak následují stručně shrnuté teorie migrace, které hledají odpověď na otázku, proč lidé migrují. Tato část práce má předložit popis jednotlivých teorií bez jejich hlubší reflexe. Teorie migrace nejsou v postsovětském prostoru příliš využívány, proto na konci teoretické kapitoly uvádím teorii eurasijského migračního systému, který prosazuje Irina Ivachnjuk. Domnívám se, že se jedná o dobře aplikovanou migrační teorii na postsovětský prostor, která vysvětluje širší zázemí migrace vzhledem ke společné minulosti v Sovětském svazu. Tato úvodní část poslouží k teoretickému ukotvení migrace v regionu. Jelikož se Ivachnjuk zabývá popisem celého migračního systému, její práce není zcela přenositelná pro sledování konkrétních trendů migrace mezi Kyrgyzstánem a Ruskem.

Charakteristika ruskojazyčné migrace do Kyrgyzstánu v období před rokem 1991 má ukotvit migrační pohyby v historických souvislostech a ukázat širší dopady tohoto období na národnostní složení a sociální vývoj a slouží i jako úvod do některých specifických charakteristik středoasijského regionu. Tato část navazuje na obecné vymezení eurasijského migračního systému tím, že ho posouvá do konkrétních vztahů Ruska a Kyrgyzstánu, které jsou přímo spojené s migrací. V další části jsem vyčlenila dva migrační směry mezi Ruskem a Kyrgyzstánem: „etnickou“ migraci¹¹ a pracovní migraci. Jedná se o nejpočetnější podložené migrační pohyby mezi Ruskem a Kyrgyzskou republikou.

Kapitolu o „etnické“ migraci jsem strukturovala chronologicky, neboť lze dohledat data o emigraci a imigraci z Kyrgyzstánu, ze kterých lze odvodit dynamiku tohoto migračního pohybu. V textu objasňuji i širší souvislosti migrační politiky Ruska ke svým krajanům za hranicemi, která může mít vliv na migraci z Kyrgyzstánu.

V další kapitole se zabývám pracovní migrací. Do této části jsem zařadila i migraci vnitřní, byť se může zdát, že zcela nesouvisí s tématem navrženým jako migrace mezinárodní.

⁹ Jeff Chinn a Rober Kaiser, *Russians as the new minority. Ethnicity and Nationalism in the Soviet Successor States* (Colorado: Westview press, 1996), 12.

¹⁰ V březnu roku 2012 jsem vedla v Moskvě rozhovory s pracovními migranty z Kyrgyzstánu. V této práci nepracuji s výsledky rozhovorů ani jejich částmi, ale tyto rozhovory mi pomohly vytvořit si představu o pracovních migrantech, jejich problémech a pochopit jejich motivaci a životní situaci.

¹¹ Podle závěrů z kapitoly o etnické migraci nebyly vnitropolitické okolnosti výhradní příčinou pro emigraci z Kyrgyzstánu.

Objasnění vnitřních migračních pohybů ukazuje, odkud pracovní migranti pocházejí, jak se pracovní migrace dotýká jednotlivých regionů, jak prakticky funguje a jaký je vztah mezi migrací vnitřní a vnější.

Pracovní migrace je nejvýznamnější migrační pohyb dnešního Kyrgyzstánu. Jelikož neexistují (jak se domnívám) relevantní data použitelná pro ujasnění vztahu mezi počtem pracovních migrantů a jednotlivými lety, rozhodla jsem se kapitolu řadit tematicky. Vybrala jsem okruhy, často frekventované v odborné literatuře. Zvláštní pozornost věnuji migrační politice Ruské federace k pracovním migrantům.

Poslední částí je analýza ostatních druhů migrace, které nejsou tak významné pro migraci z Kyrgyzstánu do Ruska. Jedná se o migraci kriminální, studijní a environmentální. V konkrétních případech je možné, že se tyto „vedlejší“ migrační pohyby transformují do migrace vnitřní, pracovní nebo mezinárodní. Právě možná souvztažnost s migrací mezinárodní je důvodem zařazení této části do struktury práce.

Problematika azylu a uprchlictví není tématem této práce. Kyrgyzstán díky společné hranici s Tádžikistánem musel v 90. letech řešit problém uprchlíků na svém území. Přes Kyrgyzstán prochází i uprchlíci z Afghánistánu, během nepokojů v roce 2010 bylo aktuální téma vnitřních přesídlenců. Ačkoliv tyto události nejsou bezvýznamné, jsou svázány především s regionem Střední Asie a nesouvisí přímo s migrací do Ruska. To je hlavní důvod, proč jsem je do práce nezařadila.

V první části práce o migrační teorii jsem využívala především západní literaturu, neboť na postsovětském prostoru teorie migrace téměř nejsou používány. V dalších částech jsou z primárních zdrojů použity především data ze sčítání obyvatel. Většina použité literatury je sekundární.

Téma migrace ze Střední Asie do Ruska je významně zpracováváno mezinárodními organizacemi jako Mezinárodní organizací pro migraci (IOM), Mezinárodní organizací práce (ILO), Vysokým komisařem pro uprchlíky (UNHCR), Světovou bankou. Výzkumné projekty podporuje Evropská Unie (EU), různé nadace i výzkumné instituce.

Migrace do Ruska je pokrývána kyrgyzskými specialisty jako je Ainura Elebaeva, Uran Ergešbajev a další. Mezi ruskými vědci se na migraci specializují demografové (např. Žanna Zajončkovskaja, Irina Vitkovskaja), ekonomové (Irina Ivachnjuk), sociologové (Natal'ja Kosmarskaja), politologové (Sergej Rjazancev, Marlène Laruelle) a další.

Pro aktuální informace jsou do práce zařazeny články z zpravodajských serverů (BBC news, eurasianet.org, RFE/RL, fergananeews.com a další).

Problémy sledování migrace mezi Ruskem a Kyrgyzstánem

Je důležité zmínit, že skutečný rozsah migrace neznáme. Teoreticky by změny v trvalém bydlišti a počtech imigrantů a emigrantů měly být postihnutečné sčítáními lidu. Ovšem pokud uvážíme dynamiku migrace a četnost sčítání (nejčastěji jednou za 10 let), statistiky nabízejí jen určitý výsek pro konkrétní léta, ale nemusejí obsahovat migrační pohyby. Dále je obtížné zjistit přesný počet migrujících i kvůli početnosti nelegálních migrantů. Navíc po rozpadu SSSR zmizel jednotný systém registrace a monitorování migrace. Pod stejným označením proto může být myšlen odlišný nebo trochu jiný jev. Někteří autoři se domnívají, že je dnes situace méně přehledná a data méně kvalitní.¹²

¹² Například Nataľja Kosmarskaja se přiklání k nedůvěře ve všechny statistiky, které nejsou založené na výsledcích ze sčítání obyvatelstva. Nataľja Kosmarskaja, „*Děti imperii*“ v *postsovjetskoi centralnoj Asii. Adaptivnyje praktiky i mentalnyje svigi (Russkije v Kirgizii 1992-2002)*, (Moskva: Natalis, 2006), 63.

1. Teoretické vymezení migrace a koncepty migračních teorií

Migrace neboli přesídlení je forma prostorové mobility mezi dvěma územními jednotkami znamenající změnu pobytu jednotlivců nebo skupin.¹³ V sociálních vědách se pod pojmem migrace studuje pohyb obyvatel, stěhování, přesídlování lidí. Migrace nemusí znamenat pohyb za hranice daného státu.

Někteří autoři definují migraci nejen prostorovým pohybem, ale i časovým hlediskem tzn. osoba či skupina osob se musí přesídlit na určitou minimální dobu. Například podle definice OSN je migrantem osoba, která se nachází za hranicemi země původu déle než jeden rok.¹⁴ Obecně uznávaná definice migrace neexistuje.¹⁵

1.2 Základní pojmy a typologie migrace

Podobně jako definice migrace ani typologie migrace není zcela jasně vymezená. Přesto můžeme uvést nejčastěji používaná dělení, jejichž pojmy jsou použity v textu této práce.

Nejčastěji se uvádí rozdělení migrace podle lokace, tedy na migraci vnější a vnitřní. Vnitřní migrace probíhá uvnitř jednoho státního celku. V rámci vnitřní migrace mohou být překonávány hranice administrativní (např. stěhování za prací do jiné administrativní jednotky). Vnější migraci můžeme označit synonymem mezinárodní.¹⁶ Mezinárodní migrace je nejčastěji zkoumaným jevem. Mezinárodní migrace se dále člení na regionální a příhraniční

¹³ Ve svém článku, zabývajícím se vysvětlením některých pojmů souvisejících s migrací, autorka Kateřina Janků předkládá zajímavý úhel pohledu na existenci hranic, resp. změny chápání prostoru v tradičních národních státech. Říká, že pokud je migrace chápána především jako překonávání mezistátních hranic, jedná se o překonávání hranic národních států. Jestliže koncept národního státu prochází v posledních letech krizí, projevuje se to i na migraci a migrantech samotných. A cituje Karen Kaplan „*Pro spoustu z nás možnost zůstat doma v konvenčním slova smyslu neexistuje – myslím tím, že svět se změnil do té míry, že tyto domácí, národní, respektive vyznačené prostory již neexistují.*“ Kateřina Janků. Moderní migrace. Stěhování se zvláštním významem“. *Sociální studia*, no. 1 (2006), s. 24, staženo 9. ledna 2012, http://is.jabok.cz/el/JA10/zima2009/S5151/um/KJanku_Modernimigracestehovanisezvlastnimvyznamem.pdf.

¹⁴ Podobně i Castles uvádí, že časové hledisko je důležité pro definování migranta. Stephen Castles. „Migration: Sociological Aspects.“ In *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences*, eds. Neil J. Smelser a Paul B. Batles (Oxford: Elsevier, 2001), 9824.

¹⁵ Podle Castlese má každý stát definované skupiny, podle kterých migranty člení. Jelikož se migrační politiky jednotlivých států odlišují, liší se i definice pro jednotlivé skupiny migrantů a tím i vymezení pojmu migrace. *Ibid.*, 9825.

¹⁶ Lze dále dělit na kontinentální a mezikontinentální, případně na migraci kontinentální regionální (např. migrace v balkánském regionu).

migraci. Regionální migrace je, když jednotlivci či skupiny migrují mezi dvěma a více státy ale v rámci jednoho regionu. Příhraniční migrace je pohyb obyvatel mezi dvěma sousedícími státy.¹⁷

Poměrně novým pojmem je migrace transnacionální.¹⁸ Označuje osoby, které mají vytvořené vazby v zemi cílové a zachovávají si tyto vazby i v zemi původu. Podle Csaby Szaló tak dochází k „*paralelnímu procesu začleňování*“ do přijímací společnosti a udržování přeshraničních vazeb, čímž migranti získávají dva domovy.¹⁹ Důležité je, že tyto domovy mají souběžně.²⁰

Dalším rozšířeným kritériem je kritérium příčiny. Rozlišujeme na migraci dobrovolnou a nedobrovolnou. Pokud je používán termín dobrovolná migrace, míní se tím osoba, která se rozhodla migrovat z vlastní vůle a dobrovolně. Migrace nedobrovolná může být zapříčiněna nepříznivou politickou situací, náboženskými důvody atp. Hening vychází z rozdělení nedobrovolné migrace ještě na vnucenou a vynucenou. Vnucenou migraci popisuje jako výsledek nerovných mocenských vztahů například za válek, kdy je vyháněno obyvatelstvo z domovů. Vynucenou migraci lze charakterizovat jako změnu vnějších podmínek, které způsobí nedobrovolný přesun obyvatelstva. Může se jednat o sucho, hladomor, povodně, požáry atd. Nicméně může být obtížné stanovit pevnou hranici mezi dobrovolnou a nedobrovolnou migrací. V případě pracovní migrace může dobrovolná migrace splývat s kategorií migrace nucené.

Ještě jedno kritérium bývá v pracích zabývajících se migrací zohledněno a tím je časový rozsah délky pobytu. Migrace může být permanentní, nebo dočasná. Používá se i termín cyklická migrace. To znamená, že jedinec či skupina lidí opakovaně migrují mezi zemí původu a zemí cílovou. K tomuto typu migrace dochází například ve spojitosti s najímáním dělníků na sezonní práce.

Emigrace znamená vystěhování a imigrace přistěhování. S nimi souvisí i pojmy emigrant a imigrant, tedy „vystěhovalec“ a „přistěhovalec“.²¹ Repatriace je návrat cizince do země původu organizovaný státem.

¹⁷ Může se jednat o takzvané „border workers“ neboli příhraniční pracovníky. Často mají občanství země původu, ale pravidelně dojíždějí za prací do sousedního státu. „Glossary,“ Migration policy institute, staženo 10. října 2011, <http://www.migrationinformation.org/Glossary/>.

¹⁸ Tento koncept bývá označován za samostatnou teorii migrace. Podrobněji např. Robert Stojanov a Lucie Gladišová, „Úvod do tématu migrace a rozvoje a přehled klíčových teoretických konceptů.“ In Kolektiv autorů, *Migrace a rozvoj* (Praha: Fakulta sociálních věd UK, 2011), 28-31.

¹⁹ Uvádím sice „dva domovy“, ale z podstaty věci může migrant existovat v mezinárodní síti vztahů a domovů mít několik. Tato skutečnost nic nemění na definici transnacionální migrace.

²⁰ Csaba Szaló. *Transnacionální migrace: Proměny identit, hranic a vědění o nich* (Brno: CDK, 2007), 7 - 8.

²¹ Zřejmě z důvodu možné negativní konotace jsou české opisy méně časté.

Samostatným tématem jsou remitence. Pod tímto pojmem jsou nejčastěji rozuměny finanční prostředky zasílané migranty z cílové země do země původu. Toto dělení lze rozšířit v prostoru, neboť o remitencích můžeme mluvit i v rámci jedné státní jednotky například u migrace v rámci velkých států.

Brain drain neboli česky „odliv mozků“²² dnes označuje stav, kdy se přesouvají lidé s terciárním vzděláním (tedy vyšším než středoškolským) hlavně z rozvíjejících se zemí do zemí rozvinutých. O tomto konceptu se začalo diskutovat v 50. letech minulého století v souvislosti s odchodem špičkových vědců. Byla snaha vidět brain drain spíše pozitivně, jako zisk peněz z remitencí, zisk zkušeností atp. Od 70. let se optika pohledu mění. Převládá názor, že odliv kvalifikované pracovní síly, která má odpovídající znalosti a zkušenosti, je pro daný stát ekonomickou ztrátou. I dnes je obtížné říci, jestli je tento jev pro zemi pozitivní nebo negativní. Je zřejmé, že v sobě nese oba aspekty.²³

Pracovní migrace je pohyb osob mezi státy, nebo v zemi trvalého pobytu za prací. „Většina států upravuje pracovní migraci v rámci národních migračních zákonů. Některé státy přijímají aktivní roli v regulaci migrace pracovních sil a hledají příležitosti pro své občany v zahraničí.“²⁴ K tomu se váže i pojem pracovní migrant – osoba, která se zabývala, zabývá, nebo bude zabývat výdělečnou činností ve státě, kterého není občanem.²⁵

Podle autorek slovníku, sílí tendence používat termín „neregulérní“ spíše než „nelegální“, který může mít kriminální nádech. Neregulérní migrace (neregulérní migrant, nebo cizinec v nelegálním postavení) je „cizinec, který se z důvodu nepovoleného vstupu, porušení vstupních podmínek nebo překročení doby platnosti pobytového povolení v cílové či tranzitní zemi zdržuje neoprávněně. Uvedená definice zahrnuje mimo jiné i osoby, které státní hranice překročili legálně, ale na území hostitelské země zůstaly i po vypršení doby platnosti povoleného pobytu, případně zde začaly nelegálně pracovat.“²⁶

²² V práci používám anglický i český ekvivalent. Domnívám se, že dosud nebyl učiněn konsensus, zda tyto termíny překládat nebo ne. V české odborné literatuře jsou používány oba.

²³ Ivo Baštýř, Jana Vavrečková. *Působení fenoménu brain drain v ČR a výdělková motivace odborníků k práci v zahraničí* (Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, 2009), 8. Staženo 6. ledna 2012. http://praha.vupsv.cz/Fulltext/vz_303.pdf.

²⁴ Kristýna Andrllová a Anna Dumont, *Výkladový slovník migrační terminologie* (Praha: IOM, 2011/2012), 69. Staženo 20. prosince 2012. <http://www.iom.cz/publikace-vyzkum/vykladovy-slovník-migrační-terminologie-glossary-on-migration>.

²⁵ Ibid., 69.

²⁶ Ibid., 58.

1.3 Azyl a uprchlictví²⁷

Azyl a uprchlictví je ošetřeno tzv. Ženevskou dohodou, která byla přijata Valným shromážděním OSN v roce 1951. Charakterizuje uprchlíka jako osobu, která:

„se nachází mimo svou vlast a má oprávněné obavy před pronásledováním z důvodů rasových, náboženských nebo národnostních nebo z důvodů příslušnosti k určitým společenským vrstvám nebo i zastávání určitých politických názorů, je neschopna přijmout, nebo vzhledem ke shora uvedeným obavám, odmítá ochranu své vlasti; totéž platí pro osobu bez státní příslušnosti nacházející se mimo zemi svého dosavadního pobytu následkem shora zmíněných událostí, a která vzhledem ke shora uvedeným obavám se tam nechce nebo nemůže vrátit.“²⁸

Z výše zmíněného vyplývá, že osoba, která opustila svůj domov (resp. zemi původu) dobrovolně kvůli chudobě či nedostatku práce, není uprchlíkem ale (ekonomickým) migrantem. Podobně uprchlíkem není ani osoba, která spáchala trestný čin ve své domovské zemi a za hranicemi se ukrývá před uvězněním či jiným trestem.

Další důležitá ustanovení, která jsou v dohodě obsažena, se týkají práv a povinností signatářských zemí této dohody a také vymezují povinnosti uprchlíka vůči hostitelské zemi. Zásadním ustanovením je, že země nemají právo vyhostit člověka, který by byl ve své zemi vystaven stíhání nebo pronásledování z důvodů uvedených v Ženevské konvenci. Pro tento mechanismus se vžilo označení „non-refoulement“.

Uznání statusu uprchlíka je proto zásadní. Pokud by lidem prchajícím před pronásledováním z výše popsaných důvodů, byl přiřknut status migranta (nebyl by jim přiznán uprchlický status), mohou být deportováni zpět do země původu. Pokud jim ale bude přiznán status uprchlíka, získají mezinárodní ochranu a tím i legalizaci jejich pobytu a přístup k určitým sociálním výhodám.

Zvláštností je status tzv. vnitřně přesídlených osob. Jedná se o osoby, které musely opustit místo bydliště ze stejných důvodů jako uprchlíci, ale neopustily zemi původu a jsou tedy pod právní ochranou své země. *„Ke konci roku 2010 bylo na světě asi 27,5 milionu vnitřně přesídlených osob.“²⁹*

²⁷ Část této podkapitoly byla použita v seminární práci „Společný evropský azylový systém; polská praxe,“ odevzdáno 13. 1. 2012.

²⁸ „Úmluva o právním postavení uprchlíků,“ UNHCR, 11. ledna 2011, <http://www.unhcr-centraleurope.org/cz/pdf/zakladni-informace/umluvny/umluva-o-uprchlicich/umluva-o-pravnim-postaveni-uprchliku-z-roku-1951.html>.

²⁹ „Vnitřně přesídlení uprchlíci,“ UNHCR, staženo 6. října 2012. <http://www.unhcr-centraleurope.org/cz/komu-pomahame/vnitrne-presidleni-uprchlici.html>.

1.4 Migrační teorie

V následující podkapitole budu analyzovat základní migrační teorie. Sice se píše o migračních teoriích, přesto je však sporné, jestli se o teorie opravdu jedná. Drbohlav a Uherek uvádějí, že tyto migrační teorie nesplňují některá kritéria, která by měla být dodržena. Týká se to univerzálnosti, predikční a vysvětlující funkce. „Často tedy jde spíše o tzv. koncepty, perspektivy, přístupy, modely či prostou kumulaci nahromaděných pravidelností.“³⁰

Jednotlivé teorie vznikaly v různých vědách a odlišných časových obdobích. Liší se i úrovněmi analýzy. Výzkum migrace se provádí ve dvou, respektive ve třech úrovních analýzy. Zatímco výzkumníci hledící na migraci optikou makroúrovně zkoumají hlavně „strukturální podmínky“ v nichž samotná migrace probíhá, mikroúroveň zkoumá dopad těchto podmínek na jednotlivce nebo skupiny. Makroúroveň se vyskytuje nejčastěji u teorií zkoumajících ekonomické, politické či demografické ukazatele. Z toho vyplývá, že se teorie aplikují především na celé populace a používají se především kvantitativní výzkumné metody. Mikroúroveň a s ní spojený spíše kvalitativní charakter výzkumu, je využívána v antropologii, sociologii, etnologii atp. Objevuje se i koncept takzvané „mezo-úrovně“, která se pohybuje mezi makro a mikroúrovní. Jedná se například o výzkum již popisované transnacionální migrace.³¹

Migrační teorie vznikaly v různých vědách a v různých časových obdobích. I když se většinou snaží odpovědět na stejnou otázku (proč lidé migrují a proč většina lidí nemigruje) zkoumají odlišný výzkumný vzorek a kladou si odlišné hypotézy. Interdisciplinarita výzkumné otázky znamená sice výzvu pro jednotlivé vědy, ale znamená i paralelní zkoumání stejných nebo podobných témat jednotlivými vědeckými týmy z různých vědních oblastí. Pak dochází k překrývání se jednotlivých studií, jejich protiřečení, neefektivitě výzkumu nebo sporům mezi výzkumníky.³² Proto je nepravděpodobné, že by vznikla teorie migrace, která by byla aplikovatelná ve všech vědách (nebo ve většině v nich) zabývajících se migrací.³³ Přesto nemůžeme říci, že by byl vývoj teorie migrace ukončen. Nové teorie migrace stále vznikají.

³⁰ Dušan Drbohlav, Zdeněk Uherek, „Reflexe migračních teorií“, *Geografie – Sborník ČGS* 112, č. 2 (2007), 127.

³¹ Caroline B. Brettell, James F. Hollifield eds., *Migration theory. Talking across disciplines* (Routledge; 2000, 1st edition), s. 8-11.

³² Brettell, Hollifield eds., *Migration theory. Talking across disciplines* (New York: Routledge, 2000), 2.

³³ Brettell, Hollifield eds., *Migration theory*, 8-11. Podobně i Drbohlav, Uherek, „Reflexe migračních teorií“, 135.

V následujících odstavcích popíšu jednotlivé teorie, které jsou vnímány jako hlavní.³⁴ Nechci podat vyčerpávající výklad migračních teorií, ale spíše nastínit hlavní teoretické okruhy současného bádání, úrovně analýzy jednotlivých teorií a v některých případech souvislost mezi teorií a vědními obory.

Před samotným výkladem je vhodné říci, že hlavní teoretické přístupy se dnes týkají především sociologie a ekonomie.³⁵ To bude patrné i z následujících odstavců.

Push-pull model³⁶

Koncept se začal rozvíjet v 50. a 60. letech 20. století. Jedná se o model postavený na konceptech push a pull faktorů. push faktory se míní faktory vypuzující migranta/migranty ze země původu, pull faktory se míní faktory přitahující migrujícího do země cílové. Drbohlav uvádí, že podle studie, kterou vypracoval Bogue v roce 1952, nejsou push a pull faktory vzájemně doplnitelné a že jejich vliv na populaci může být v zásadě odlišný.³⁷

Push faktory mohou být poprávka po práci, lepší ekonomické podmínky, dostupnost půdy; mezi pull faktory se řadí například populační růst vzhledem k nedostatku pracovních pozic, nízká životní úroveň, nespokojenost s ekonomickou úrovní země.³⁸

Neoklasická ekonomická migrační teorie (neoclassical theory)

Základním východiskem této teorie vycházející z ekonomického pohledu na migraci je rozdílnost mezi nabídkou a poptávkou po pracovní síle a rozdílnost mezd. V zemích méně rozvinutých je nadbytek méně placených pracovních pozic, zatímco v zemích vyspělých jsou vyšší mzdy a poptávka po levné pracovní síle.³⁹ Podle této teorie se migrant snaží

³⁴ Andrea Baršová a Pavel Barša, *Přistěhovalectví a liberální stát. Imigrační a integrační politiky v USA, západní Evropě a Česku* (Brno: Mezinárodní politologický ústav, 2005), 267-268. Tento problém je vnímán i v rámci českého výzkumu, i když spíše jako okrajové téma viz publikace kolektivu autorů, *Přínos a potenciál vědeckého výzkumu v oblasti migrace*, Praha: Ministerstvo vnitra České republiky, 2010.

³⁵ Drbohlav, Uherek, „Reflexe migračních teorií,“ s. 126.

³⁶ V odborné literatuře tento koncept není příliš jasně oddělen od „neoklasické teorie migrace“, neboť někteří autoři (např. Baršová, Barša, *Přistěhovalectví a liberální stát*, 267; Castles, Miller, *Age of migration*, 21-22) „push-pull“ model shrnují právě pod neoklasický přístup. V jiných publikacích se koncept vysvětluje jako samostatná teorie viz např. kapitola Roberta Stojanova a Lucie Gladišové, „Úvod do tématu migrace a rozvoje a přehled klíčových teoretických konceptů,“ 18). Na základě dostupných informací se domnívám, že se koncept „push-pull“ faktorů objevil velmi brzy a vzhledem k již mnohokrát zmiňované interdisciplinaritě vstoupil do teorií, které vznikaly v průběhu dalších desetiletí. „Push-pull“ faktory se nyní používají jako pojmy, se kterými operuje odborná literatura a které nemusí mít přímou souvislost s žádnou konkrétní teorií. Tuto domněnku nepřímo potvrzuje i pasáž věnovaná push-pull konceptu autorů Drbohlava a Uherka (Drbohlav, Uherek, „Reflexe migračních teorií,“ 130).

³⁷ Drbohlav, Uherek, „Reflexe migračních teorií,“ 130.

³⁸ Castles, Miller, *Age of migration*, 22.

³⁹ Drbohlav, Uherek, „Reflexe migračních teorií,“ s. 137.; Baršová, Barša, *Přistěhovalectví a liberální stát*, 267-268.

maximalizovat migrací zisk, tedy nejčastěji migrovat za lepší mzdou na základě racionálního rozhodnutí.⁴⁰ Teoreticky by migrace měla probíhat, dokud nedojde k vyrovnání mezd a nebude nasycen pracovní trh do rovnováhy obou stran. Podle této teorie by se ve vyspělých zemích měly vzhledem k přílivu pracovních migrantů postupně snižovat mzdy, zatímco v zemích méně rozvinutých by se mzdy měly zvyšovat.

Kritika této teorie vychází z následujícího rozporu, proč migruje tak málo lidí, když jsou tak velké rozdíly mezi státy. Podobně tato teorie nedokáže odpovědět na otázku, proč mají podobné státy různou míru emigrace. Neboli, proč z některých států lidé odcházejí a v jiných, i když jim podobných, zůstávají?

Nová ekonomie migrace (new economics of migration)

Teorie vzniká v 80. letech. Hlavním teoretikem této koncepce je Oded Stark, který zkoumal především migraci spjatou s Mexikem a místní migraci z vesnice do měst. Základní zkoumaný objekt není racionální jedinec ale rodina resp. domácnost nebo komunita.⁴¹ Z toho vyplývá, že se rozhodnutí o migraci nekoná individuálně, ale v rámci konkrétní společenské jednotky. Dalším rozdílem proti předchozí teorii není maximalizace příjmu, ale minimalizace riziku a redukce existující nejistoty. Jde tedy o jakousi pojišťovací funkci komunity pro případ ekonomického krachu v prostředí, kde neexistují spolehlivé a dostupné pojišťovací a úvěrové banky.⁴² Vzhledem k charakteru zkoumané jednotky je tento přístup úzce svázan s antropologií a sociologií.⁴³

Koncepce je založená na rozvolnění finančního rizika. To může vzniknout nestabilním místním trhem práce. Nebo neexistencí pojištění domácností či nedosažitelností bankovních úvěrů. K tomuto stavu dochází často právě v rozvíjejících se zemích. Rodina (komunita) proto vysílá svého člena za hranice (nebo do měst), čímž dosáhne kýženého „pojištění“ pro případ nouze. K tomu dojde diverzifikací příjmů rodiny (zasílání remitencí) a jistoty příjmu i v dobách neúrody, krize, vysoké nezaměstnanosti nebo nízkých výkupních cen pěstovaných výrobků. Dalším významným faktorem jsou remitence, které slouží jako investiční kapitál domácnosti. Tedy opět remitence slouží jako jakási náhražka bankovních institucí. Jedná se o

⁴⁰ Baršová, Barša, *Přistěhovalectví a liberální stát*, 268.

⁴¹ *Ibid.*, 269.

⁴² Douglas S. Massey et al., „Theories of international migration: A review and Appraisal.“ *Population and development review* 19, č. 3 (1993): 436.

⁴³ Castles, Miller, *Age of migration*, 24.

další příjem domácností, takže i kdyby došlo k vyrovnání mezd mezi regionem vysílajícím migranty a regionem přijímajícím, k migraci bude podle tohoto konceptu stále docházet.⁴⁴

U této koncepce se uvádí i možnost zásahů vlády do migrační politiky pomocí dostupnosti úvěrů a pojištění pro občany.

Nedostatky této teorie: nevysvětluje migraci celých rodin a je jednostranně zaměřená na země původu. Nejsou zohledňovány faktory země cílové, zejména poptávka po levné pracovní síle.⁴⁵

Teorie segmentovaného pracovního trhu (segmented labour market theory)⁴⁶

Autorem této teorie je Michael Piore. „Podle něj není mezinárodní migrace způsobena push faktory ve vysílajících regionech jako jsou nízké platy nebo vysoká nezaměstnanost, ale pull faktory v přijímajících oblastech jako jsou trvalá poptávka po zahraniční pracovní síle.“⁴⁷ K segmentaci pracovního trhu podchází přirozeně v industriálních zemích jako důsledek poptávky po pracovní síle. Tato teorie tedy přesunuje těžiště výzkumu do země přijímající migranty. Je založena především na analýze makroúrovně cílové země.

Jedná se o popis pracovního trhu rozvinuté země, která generuje určitý počet pracovních pozic pro „domácí“ kvalifikované pracovníky, ale i pozice s nízkým sociálním statutem pro nekvalifikované síly. Tyto pozice nechce vykonávat vlastní obyvatelstvo státu, neboť je z nich velmi malá pravděpodobnost sociálního vzestupu, jsou málo placené, bývají namáhavé a často i nebezpečné. Podle této teorie obyvatelstvo vyspělých zemí chápe výplatu i jako vyjádření sociálního statusu a tedy odpovídající pozici jedince ve společnosti. Lidé proto nepracují jen pro nejlepší plat, ale i kvůli shromažďování sociálního kapitálu. O nejnižší pozice je i z tohoto důvodu nejmenší zájem.⁴⁸

Tyto pozice jsou proto obsazovány migranty z chudších zemí. Těm zpočátku nevadí malá pravděpodobnost sociálního vzestupu, protože svoji situaci vnímají jako dočasnou a necítí se být členy společnosti cílového státu. Obvykle je jejich jedinou pracovní motivací plat. Pohled okolní společnosti je pro ně proto méně důležitý i z toho důvodu, že vzhledem k akumulaci kapitálu v podobě remitencí a zkušenostem ze zahraničí jejich sociální prestiž

⁴⁴ Massey et al., „Theories of international migration,“ 436-440.

⁴⁵ Baršová, Barša, *Přistěhovalectví a liberální stát*, 270.

⁴⁶ Známa i jako teorie dvojího trhu.

⁴⁷ Gladišová, Stojanov, „Úvod do tématu migrace a rozvoje a přehled klíčových teoretických konceptů,“ 21.

⁴⁸ Douglas S. Massey, „Theory of Migration.“ In *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences*, eds. Neil J. Smelser a Paul B. Bates (Oxford: Elsevier, 2001), 9830.

roste v zemi původu. Navíc rozdílnost v platech mezi zemí původu a zemí cílovou může garantovat dostatek peněz v zemi původu, což opět vede k růstu statusu.⁴⁹

Tato teorie vychází z přirozenosti globalizovaného světa nejen v oblasti ekonomiky a mezinárodního obchodu. Vysvětluje, proč je v zemích s poptávkou po nekvalifikované pracovní síle přesto určitá míra nezaměstnanosti.⁵⁰ Ukazuje také, že za určitých podmínek zahraniční pracovní migranti nemusejí znamenat hrozbu pro domácí pracovní sílu.

Teorie světového systému (world systems theory)

Tato teorie je založená na marxistické politické ekonomii.⁵¹ Zakladatelem a nejznámějším autorem teorie světového systému je Immanuel Wallerstein. V porovnání s předchozími teoriemi se zde sleduje struktura celého světového trhu, nikoliv jen dílčí ekonomiky cílových či vysílajících zemí. Teorie vychází z konceptu jádra a periferie, kde jádro je vyspělé a kumuluje se v něm kapitál, zatímco periferie je chudá, na jádru závislá a vykořisťovaná. Hybnou silou celého systému je globalizace spojená s kapitalistickou ekonomikou, která vyvolává sociální a ekonomickou nerovnováhu.⁵² Důležitým aktérem systému jsou velké nadnárodní korporace.

Tato teorie staví na modelu „kolonialismu“⁵³, resp. na přetrvávání vazby vyspělé centrum a rozvíjející se periferie. Předpokládá, že ve vyspělých kapitalistických zemích se kumuluje kapitál, který posléze expanduje do zemí periferních. Zemědělci v periferních oblastech zvětšují obhospodařovanou půdu, dávají přednost mechanizaci před tradiční lidskou silou atp., aby mohli konkurovat rozvinutým oblastem. Tím zanikají tradiční vazby, které se v oblasti vytvářely. Souběžně vzniká vrstva dělníků, kteří změnami přišli o svoji půdu a tím o práci. A tato vrstva je ochotná migrovat.

Kapitál na periferie působí jako rozvrtný faktor pro místní komunity, styl života. Centrum začíná investovat do periferie stavbou továren zaměřených na export, či těžbou surovin. Je poptávka po levné pracovní síle. Továrny vlastněné cizinci produkují výrobky, které konkurují místnímu trhu. Tím dochází k dalšímu rozvratu tradiční společnosti. Výsledkem je opět vykořenění a migrace ochotná populace.⁵⁴

⁴⁹ Douglas S. Massey, „Theory of Migration.“ In *International Encyclopedia*, s. 9830.

⁵⁰ Baršová, Barša, *Přistěhovalectví a liberální stát*, 271 a Gladišová, Stojanov, *Migrace a rozvoj*, 21.

⁵¹ Castles, Miller, *Age of migration*, 26.

⁵² Drbohlav, Uherek, „Reflexe migračních teorií,“ 133.

⁵³ Tato teorie se nejčastěji uplatňuje ve vztahu mezi bývalými koloniemi a koloniálními mocnostmi, kde mohou přetrvávat administrativní, kulturní, jazykové a politické vazby, které migraci usnadňují. Massey et al., „Theories of international migration: A review and Appraisal,“ 447.

⁵⁴ Massey, „Theory of Migration,“ 9831.

Zajímavým prvkem této teorie jsou tzv. „globální města“ (z angl. „global cities“). Jedná se o několik světových center, ve kterých se koncentruje nejvíce nadnárodních společností a potažmo největší světový kapitál. Příkladem jsou města jako New York, Londýn, Tokio, Frankfurt, Sydney.⁵⁵ Nejedná se pouze o finanční kumulaci, ale i o vědeckou a technologickou převahu těchto měst, která láká vzdělané lidi z celého světa. Tím tedy dochází k brain drain z periferních oblastí. Ovšem na druhé straně tato globální města potřebují pracovní sílu, která bude zajišťovat služby a výrobky. Tak tedy dochází i k přílivu migrantů na nekvalifikované pozice. Místní obyvatelstvo vzhledem k poptávce po vysoce vzdělaných odbornících nebo po nekvalifikované síle pak pracuje na spíše nižších pozicích, nebo je závislé na státní podpoře.⁵⁶ Navíc vzhledem k investicím, potřebě surovin, přepravě zboží a hotových výrobků a manažerské nutnosti řídit obchodní transakce z centra na periferie, vznikají mezi těmito centry a periferiemi kanály (dopravní, komunikační či jiné), které migraci z periferie do centra na těchto trasách podstatně ulehčují.⁵⁷

Migranti (odborníci i lidé pracující na méně kvalifikovaných pozicích) proto směřují směrem do centra, zatímco kapitál (nejčastěji ve formě remitencí) směřuje z centra. Kapitál v periferních oblastech způsobuje změnu v tradičních vazbách sociálních, vlastnických i pracovních a tím vytváří vrstvu vykořeněných lidí ochotných migrovat.

Teorie migračních sítí (migration network theory)

Tato teorie je založená na sledování mezilidských vazeb v migračním procesu. Neformální vazby mezi lidmi v zemi původu a v zemi cílové vytvářejí síť. Tím jsou propojeni nemigranti, navrátníci se migranti a současní migranti. Jsou to především rodinné či přátelské vazby často z jedné komunity, z jedné vesnice, regionu atp. Jsou chápány jako zdroj sociálního kapitálu, neboť díky vazbám jedinci dostávají informace, finanční podporu, pomoc v případě problémů v cílové zemi atd.

Tím, že migrační síť snižují riziko (pomoc s hledáním práce, pomoc s adaptací na nové prostředí atd.), zvyšují pravděpodobnost migrace a jejího růstu. Orientaci v novém prostředí se děje i pomocí zakládání nových společností a spolků, obchodů atd. (vlastní ekonomická a sociální infrastruktura). Při dosažení určitého počtu osob (kritické meze), se

⁵⁵ Domnívám se, že je možné pro post-sovětský prostor zařadit i Moskvu. Jedná se o místo, kde je vysoká koncentrace kapitálu. V posledních letech sice dochází k odchodu významných ruských podnikatelů do zahraničí a je nesporné, že mnoho nadnárodních firem má v Rusku jen své pobočky, přesto by si Moskva mohla místo jednoho z „global cities“ nárokovat.

⁵⁶ Massey et al., „Theories of international migration: A review and Appraisal,“ 447.

⁵⁷ Massey, „Theory of Migration,“ 9830-31.

sníží náklady na migraci dalších jedinců a snižuje i riziko, což se promítá do nárůstu migrace a dalšího rozrůstání sítí.⁵⁸

Teorie migračních systémů (migration systems theory)

Tato teorie se zakládá na geografii. Úrovní analýzy se zaměřuje na mikro i makro perspektivu. „Teorie migračních systémů říká, že jednotlivé státy jsou se státy původu propojeny nejen prostřednictvím lidí, ale též historickými, kulturními, (post)koloniálními vazbami.“⁵⁹ Existuje určitá stálost vazeb v prostoru a čase, jejímž jedním z nositelů je i migrace.⁶⁰

Migrační systém se skládá ze dvou a více států, mezi nimiž vzájemně dochází k oboustranné migraci obyvatelstva. Zvláštní důraz se klade na sledování jednotlivých regionů a jejich migračních sítí. Takovým příkladem může být migrace v jižním Pacifiku. Tato teorie spojuje i regiony, mezi nimiž jsou tradiční vazby, i když jednotlivé státy spolu geograficky přímo nesousedí, k tomu dochází například mezi Francií a jejími bývalými koloniemi na severu Afriky. Důležité je, že jeden stát může být součástí několika migračních systémů zároveň.⁶¹

Drbohlav a Uherek uvádějí, že tato koncepce zatím není zcela „vykrytalizovaná“ a tedy jeden název („migrační systém“) může skrývat vícero konceptů a mnohdy odlišných.⁶²

1.5 Reflexe teorií vzhledem k postsovětskému prostoru

Irina Ivachnjuk tvrdí, že v postsovětském prostoru existuje tzv. eurasijský migrační systém (aplikace teorie migračních systémů). Teorie přehledně vysvětluje okolnosti migračních pohybů ve sledovaném prostoru a zaměřuje se na euroasijský prostor jako na celek. Přesto je ukázkou, že v určitém kontextu lze migrační teorie použít. Eurasijský migrační systém je uveden ještě v teoretické části, protože mapuje vztahy mezi centrem a republikami obecně a pro celý prostor, tyto souvislosti z textu jednoznačně nevyplývají.

Migrační systém v interpretaci Ivachnjuk: *„migrační potoky mezi státy odchodu s definovanými cílovými zeměmi jsou determinovány systémem vzájemně provázaných*

⁵⁸ Michaela Vojtková, „Teorie mezinárodní migrace,“ *Socioweb*, 20. 4. 2005. Staženo 8. 1. 2012. <http://www.socioweb.cz/index.php?disp=temata&shw=253&lst=1>.

⁵⁹ Drbohlav, Uherek, „Reflexe migračních teorií,“ 133.

⁶⁰ Massey et al., „Theories of international migration: A review and Appraisal,“ 454.

⁶¹ Castles, Miller, *Age of migration*, 27.

⁶² Drbohlav, Uherek, „Reflexe migračních teorií,“ 133.

*faktorů.*⁶³ Migrační toky v systému vykazují stabilitu, z dlouhodobého hlediska však mohou být flexibilní. Vytváří se tak migrační systém, který obsahuje země cílové i země původu.⁶⁴

Svět je tvořen jednotlivými různě velkými migračními systémy, například jihoamerickým, severoamerickým, evropským nebo blízkovýchodním migračním systémem. Některé systémy jsou více uzavřené v hranicích spolupracujících zemí, jiné mají přesah do jiných systémů. Flexibilita systémů je dána politickým vývojem jednotlivých států nebo demografickou a ekonomickou situací, čímž může docházet ke změnám v interní struktuře systémů i navázáním externích vztahů. Charakteristická je samoudržitelnost těchto systémů a zásadní význam, který tyto proudy mají pro ekonomiky zemí původu i přijímajících zemí.⁶⁵

Potřebnost migrantů pro velká města shrnuje následující citace. *„Špatné pochopení vztahů příčin a důsledků provokuje odpor k přítoku obyvatelstva, i když se Moskva dávno nemůže obejít bez migrantů. Negativní důsledky migrace se neustále zdůrazňují, zatímco její stimulační účinky na fungování ekonomiky, kultury a dalších stránek života společnost nevidí nebo se maskují.*⁶⁶

Postsovětský systém je podle Ivachnjuk součástí eurasijského migračního systému, který je tvořen skupinou postsovětských republik, majícími mezi sebou pevné a trvalé vztahy různého charakteru: historické, ekonomické, demografické, geografické a další. Podle Ivachnjuk se systém formoval v rámci jednoho státního celku: v carské říši a pak v Sovětském svazu, zatímco ostatní migrační systémy vznikaly různorodou interakcí několika samostatných států.

Je logické a přirozené, že země po několik desítek let spojené do jednoho celku s jednotným řízením migrace, společnou ekonomikou, měnou a v některých ohledech i jazykem, mají větší předpoklady k udržování těchto vztahů i po rozdělení systému na samostatné celky.

Proto shledávám eurasijský migrační systém výstižným konceptem pro vysvětlení důvodů migrace v postsovětském prostoru. Mimo jiné odpovídá na otázku, proč se většina

⁶³ Ivachnjuk, „Meždunarodnaja migracija na postsovětskom prostranstve: formirovanije novoj migracionnoj sistemy“, *Vestnik KRSU* 8, No. 6 (2008), 63.

⁶⁴ Ivachnjuk, „Meždunarodnaja migracija na postsovětskom prostranstve“, 63.

⁶⁵ Ivachnjuk, „Meždunarodnaja migracija na postsovětskom prostranstve“, 63., Ivachnyuk, Crises-related redirections of migration flows: The case of the Eurasian migration system.

⁶⁶ Žanna Zajončkovskaja, úvod do *Immigranty v Moskve*, Ž. Zajončkovskaja eds. (Moskva: Tri kvadrata, 2009), 12-13.

států (respektive migrantů) postsovětského prostoru nezapojila do migračních pohybů ve východní Asii, na blízkém východě či v Evropě atd.⁶⁷

Ivachnjuk uvádí, že v rámci migračního systému mohou existovat migrační podsystémy, které jsou tvořeny zeměmi se společnou migrační dynamikou. Jedním z podsystémů eurasijského migračního systému je i region Střední Asie.

Zde dochází k souladu i s jinými autory, publikujícími k tématu migrace v postsovětském prostoru. Podle Rjazanceva a Noriju „objektivními předpoklady pro formování pevných migračních spojení zůstává společná mentalita,⁶⁸ kultura, jazyk, otevřené hranice a také objemnost ruského pracovního trhu.“⁶⁹ Citace říká to samé, co Ivachnjuk; tedy že mezi Střední Asií a Ruskem se postupem času vytvořily zvláštní migrační proudy, které mají tradici a některé společné prvky. Hlavními státy, které jsou zeměmi původu pro migraci (momentálně především pracovní) do Ruska, jsou Kyrgyzstán, Tádžikistán a Uzbekistán.

Jako sporné se jeví použití koncepce (eurasijský migrační systém) pouze touto autorkou. I když i mnozí další autoři zohledňují vztahy mezi postsovětskými státy, společnou historii, jazyk atd. Poprvé byla tato koncepce představena v roce 2003 příspěvkem „Dva migrační systémy v Evropě: tendence rozvoje a perspektivy interakce,“ na konferenci Rady Evropy o budoucí spolupráci v oblasti migrace v Evropě. Od té doby byla několikrát použita autorkou například v samostatné publikaci z roku 2008, Euroasijský migrační systém: teorie a politika.⁷⁰ Využití jinými autory jsem nezaznamenala.

⁶⁷ Rafis Abazov, „Economic migration in Post-Soviet Central Asia: The case of Kyrgyzstan,“ *Post-Communist Economies* 11, No. 2 (1999), 24.

⁶⁸ V originále obšnost' mentalitěta.

⁶⁹ Sergej V. Rjazancev, Noriju Chorije, *Modelirovanije potokov trudovoj migracii iz stran Centralnoj Azii v Rossiju: ekonomiko-sociologičeskoe issledovanie* (Moskva: Naučnyj Mir, 2011), 23.

⁷⁰ Irina Ivachnjuk, *Evrasijskaja migracionnaja sistema: teorija i politika*. (Moskva: Maks Press, 2008), 192.

2. Migrační pohyby na území dnešního Kyrgyzstánu, historický kontext

Mezi odbornou veřejností nepanuje shoda, zdali se migrační pohyby po rozpadu Sovětského svazu dá navázat na řízené migrační proudy sovětského období. Dnes jsou jiné podmínky: jiný politický režim, jiné vztahy mezi státy, změnil se vztahy mezi skupinami obyvatelstva.⁷¹ Popsat pozadí migračních procesů 90. let by ale bylo bez úvodu do tradice migrace neúplné. Proto jsem do práce zařadila i úvodní kapitolu o migračních proudech v SSSR s ohledem na sledované teritorium Střední Asie. Jedná se o kapitolu, která má zasadit trendy migrace v Kyrgyzstánu do širšího kontextu a vysvětlit jejich původ.

2.1 Carské období

Oblasti dnešních středoasijských států se až do 18. století poměrně dařilo zachovávat si samostatnost díky určité izolaci od ostatních regionů.⁷² Jednalo se o území, kde ještě nebyla vyvinuta národní identita, lidé sami sebe identifikovali podle toho, co bychom dnes pojmenovali etnolingvistickými ukazateli. „Členové každé komunity žili velmi lokalizované životy, v nichž se loajalita točila okolo rodiny, klanu a kmene.“⁷³ Území Kyrgyzstánu bylo do carského impéria včleněno postupně během druhé poloviny 19. století (viz předchozí kapitola).

Do roku 1911 na území dnešního Kazachstánu přišlo přibližně 1,5 milionu Rusů, z nichž se ve vesnických oblastech severních kazašských stepí usadila většina příchozích (asi 1,3 milionu). V roce 1911⁷⁴ bylo ve střední Asii (bez Kazachstánu) asi 400 tisíc Rusů, což je v porovnání s Kazachstánem poměrně nízký počet. „Většina Rusů byli venkovští rolníci a více

⁷¹ V rámci popisu eurasijského migračního systému je vytyčeno, proč migraci na postsovětském prostoru na řízenou migraci v období existence SSSR navázat jde.

⁷² Slavomír Horák, *Rusko a Střední Asie po rozpadu SSSR* (Praha: Karolinum, 2008), 43.

⁷³ Chinn a Kaiser, *Russians as the new minority*, 213.

⁷⁴ Do 90. let 19. století nebyla kolonizace kyrgyzského území příliš významná. K jejímu zvýšení došlo v 90. letech, kdy jednou z příčin byl nedostatek potravin v centrálním Rusku. Na konci 19. století ruské osídlení začalo být významné i na jihu dnešního Kyrgyzstánu. S. N. Rjazancev a V. F. Pavelko, *Kirgizskaja SSR, Ekonomiko-geografičeskaja charakteristika*, (Moskva: Gosudarstvennoe Izdatelstvo Geografičeskaj literatury, 1960), 63-64.

než polovina z nich se usadila v oblasti Sedmiříčí.⁷⁵ Druhá část osadníků směřovala do středoasijských měst.⁷⁶

Jižní oblasti dnešního Kyrgyzstánu byly k Rusku připojeny později než severní. Na severu začalo osidlování záhy po získání území. Jižní části nebyly kolonizovány ruskojazyčným obyvatelstvem ihned po připojení, neboť v té době zájmy podnikatelských kruhů byly upřeny k pěstování bavlny na jiných územích Střední Asie. Teprve v roce 1892 bylo v Ošském újezdě⁷⁷ v jižní části země nalezeno vhodné místo k přesídlení asi 200 rodin.⁷⁸ Slovanské obyvatelstvo bylo proto koncentrovanější v severních oblastech, zatímco jižní regiony Kyrgyzstánu měly spíše etnicky místní⁷⁹ obyvatelstvo, větší hustotu osídlení (např. Ferganská kotlina) a byly pod větším vlivem islámské víry.

Před rokem 1917 osadníci v případě (severního) Kyrgyzstánu a Kazachstánu směřovali především do vesnických oblastí, zatímco ve zbytku Střední Asie se usazovali hlavně ve městech, čímž imigrace do Kazachstánu a Kyrgyzstánu získává podobné rysy a odlišuje ji od ostatních států regionu. Přesídlenci dostávali lepší a úrodnější půdu, ze které byli kyrgyzští kočovníci vytlačováni. Místní obyvatelstvo tak přicházelo nejen o pastviny, ale i o pole či stavení, která byla polím blízká.⁸⁰

Ruská kolonizace proto vyvolávala napětí mezi místním obyvatelstvem a nově přichozími.⁸¹ Napětí eskalovalo po povolávacím dekretu cara v roce 1916, který rekrutoval na válečné (i když nevojenské) práce i příslušníky místních národů. Povstání a i násilí se obrátilo nejen proti zástupcům carské moci, ale i proti přesídlencům z Evropy.⁸² Není náhodou, že právě v Sedmiříčí, kde bylo nejvíce osadníků z Ruska a Ukrajiny (viz výše), byla situace nejhorší. Třetina Kyrgyzů uprchla do Číny, asi 2 000 přistěhovalců bylo zabito, počet obětí na straně místních byl mnohem vyšší.⁸³ Podle jiného zdroje bylo při genocidě zabito asi 30 000 Kyrgyzů, 200 000 bylo nuceně přesídleno na Sibiř a přibližně 300 000 uprchlo do východního

⁷⁵ Oblast Sedmiříčí zasahuje i do Kyrgyzstánu. Chinn a Kaiser, *Russians as the new minority*, 212.

⁷⁶ Ibid., 212.

⁷⁷ Újezdy byly nižší administrativní jednotkou.

⁷⁸ Kusejn I. Isajev, Galina L. Gorborkova, *Ruskije v Kyrgyzstane, Sociologičeskije isledovanija*, 1998, No. 3, s. 59.

⁷⁹ Používám pojem „místní“ pro obyvatelstvo etnicky příslušející k titulárním národům Střední Asie. Jedná se o sporné označení, neboť někteří osadníci přišli do regionu na konci 19. století a jsou tedy již několikátou generací žijící na teritoriu.

⁸⁰ Rjazancev, Pavelko, *Kirgizskaja SSR*, 62-63.

⁸¹ Horák, *Rusko a Střední Asie po rozpadu SSSR*, 52.

⁸² Soucek, Svatopluk. *A history of inner Asia* (Cambridge: Cambridge University Press, 2000), 209.

⁸³ Edward Allworth, *Central Asia, 130 Years of Russian Dominance, A historical Overview*, 3. vydání (Durham: Duke University Press, 1994), 211. John Anderson uvádí počet obětí přibližně 100 tisíc Kyrgyzů. John Anderson, *Kyrgyzstan: Central Asia's Island of Democracy?* (Amsterdam: Harwood Academic Publishers, 1999), 7.

Turkestánu (do Číny).⁸⁴ Schmidt a Sagynbekova k tomu dodávají, že období 1916 až 1920 ovlivnilo složení populace v Kyrgyzstánu. Zatímco příliv ruskojazyčného obyvatelstva se téměř zdvojnásobil, počet kyrgyzského obyvatelstva klesl na polovinu.⁸⁵ Podle Oskona Osmonova do Číny uprchlo 332 tisíc Kyrgyzů, z nichž se 300 tisíc vrátilo do vlasti po změně režimu v roce 1917. Jejich návrat byl podpořen sovětskou vládou.⁸⁶

I když jsem v předchozím textu akcentovala především ruskojazyčné rolníky, už v carských dobách docházelo k zakládání nových měst a urbanizaci některých tradičních regionálních center. Ruské obyvatelstvo přinášelo průmyslový rozvoj, přicházeli drobní řemeslníci, finančníci, kteří zakládali banky a investovali do těžby nerostných surovin.⁸⁷

2.2 Kyrgyzstán součástí Sovětského svazu

Období existence v Sovětském svazu znamená zásadní zlom v historii Střední Asie především kvůli změnám způsobeným industrializací, kolektivizací a urbanizací (nehledě na další faktory s nimi svázané, které změnily povahu regionu i způsob života místního obyvatelstva).⁸⁸ Pro lepší přehlednost vývoje používám periodizaci vedenou po třiceti letech. Autorkou dělení je L. Němešina.⁸⁹

2.2.1 První období 20. až 40. léta 20. století

V této době probíhaly stalinské represe a přesídlování celých etnik, což společně s důsledky formování nového režimu (především urbanizací a industrializací) mělo významný vliv na růst populace a jeho heterogenitu a zvyšování počtu a velikosti měst v Kyrgyzstánu.⁹⁰

⁸⁴ Bayram Kodaman, Causes of the Urkun: The Genocide of 1916, SDU Faculty of Arts and Sciences, Journal of Social Sciences, No. 26, (srpen 2012): 25. Staženo 9. listopadu 2012.

http://sablun.sdu.edu.tr/dergi/sosbilder/dosyalar/26/26_03.pdf.

⁸⁵ Schmidt a Sagynbekova, „Migration past and present: changing patterns in Kyrgyzstan,“ *Central Asia Survey* 27, No. 2 (June 2008), 112.

⁸⁶ Osmonov, Oskon Džusupbekovič. *Istorija Kyrgyzstana: (s drevnejšich vremen do našich dnej)*. (Biškek: [s.n.], 2005), 368-369.

⁸⁷ L. J. Němešina, K voprosu ob etnokul'turnoj i sociál'no-političeskoj strukture russkich v Kirgizii, in *Russkije v Kirgizii*, Alexandr Knjazev (ed.), (Biškek: Obšestvennyj fond Alexandra Knjazeva, 2008), 24.

⁸⁸ Před úvodem do nové dějinné etapy chci upozornit na problematičnost některých historických údajů, které se obtížně porovnávají. Například v úvodní části k příchodu Rusů a změně etnické struktury Střední Asie existují data sčítání obyvatelstva, ale jsou vzájemně obtížně srovnatelná kvůli změnám hranic mezi lety 1926 a 1939. Data, která byla sesbírána za carského období, mají jiné hranice regionálních celků. Allworth (ed.), *Central Asia*, 94.

⁸⁹ Němešina, „K voprosu ob etnokul'turnoj i sociál'no-političeskoj strukture russkich v Kirgizii,“ 24.

⁹⁰ Schmidt, Sagynbekova, „Migration past and present,“ 113.

Kyrgyzstán se stal jednou z nejvíce národnostně rozmanitých republik v celém Sovětském svazu.⁹¹ A prošel zajímavým demografickým vývojem. Až do konce 80. let Kyrgyzové netvořili většinu obyvatelstva.

Bohužel se nedá vyložit analýza teritoria z hlediska dynamiky migrace a potažmo etnického složení, protože chybí jasná data. Existují a jsou dostupné výsledky sčítání mezi lety 1926 až 1959, ale podle některých autorů je jejich srovnávání diskutabilní vzhledem k nejednotnosti národnostních a menšinových kolonek ve statistikách.⁹² Můžeme ale pracovat s celkovými počty některých národností na teritoriu; Isajev tvrdí, že mezi lety 1926 a 1939 vzrostl poměr Rusů v obyvatelstvu z necelých 12 % na 21 %, v témže období se zvýšil počet ruského obyvatelstva v městském obyvatelstvu z 38,7 % na 44,3 %.⁹³

Kolektivizace se projevila jako faktor, který možná nejvíce zasáhl tradiční společnosti. Nucené usazování obyvatel a zakládání společných zemědělských družstev pomohlo „zakonzervovat“ tradice na vesnici. Jedním z faktorů zakládání družstev bylo jejich založení na základě rodinných nebo klanových struktur, které tak zůstaly uchovány a poskytovaly jednotlivcům ochranu a zázemí široké a početné rodiny a tradice včetně zachování náboženského života nebo jeho prvků.

Do tohoto období spadá i migrace nucená ve spojitosti s problémy, které provázely kolektivizaci a usazování kočovných pastevců. Při „boji“ s kulaky bylo nuceně přesídleno jen během srpna a září roku 1931 na severní Kavkaz a na Ukrajinu šest tisíc kyrgyzských rodin. Nesouhlas s nucenou kolektivizací a s tím souvisejícím nedobrovolným usazováním vyvolával v Kyrgyzstánu emigraci do Číny.⁹⁴ Podobně tomu bylo i v sousedním Kazachstánu ve 30. letech, „[...] zachraňující se od hladu a nuceného „usazování“ (což přivedlo do záhuby od jednoho do dvou milionů osob), se okolo 200 tisíc Kazachů-kočovníků vystěhovalo do Číny.“⁹⁵ Část kazašských uprchlíků se usadila i v Kyrgyzstánu.⁹⁶

K dobrovolné migraci ve 20. a 30. letech lze doplnit sice velmi malou, ale zajímavou skupinu dělníků-komunistů, kteří přišli do Střední Asie ze střední Evropy (Češi, Slováci, Rusíni, Maďaři). Z Československa přijelo asi 1380 osob. Část z nich se vrátila do Evropy,

⁹¹ Abazov, „Economic migration in Post-Soviet Central Asia,“ 240.

⁹² Allworth (ed.), *Central Asia*, 106.

⁹³ Kusejn I. Isajev, Galina L. Gorborukova, *Russkije v Kyrgyzstane, Sociologičeskije isledovanija*, No. 3, (1998): 60.

⁹⁴ Osmonov. *Istorija Kyrgyzstana*, 386.

⁹⁵ D. M. Edijev, *Demografičeskije poteri deportirovanych narodov SSSR*, (Stavropol: Agrus, 2003), 14.

⁹⁶ Petr Kokaišl a Jan Pargač, *Pastevecká společnost v proměnách času: Kyrgyzstán a Kazachstán* (Praha: Univerzita Karlova, 2006), 124.

část byla v průběhu kolektivizace zadržena a vystavena represím. Dodnes jsou v Biškeku lidé, hlásící se k československé minulosti svých předků.⁹⁷

Budováním průmyslu v prvním období se začala rozvíjet města. Do Kyrgyzstánu směřovali především kvalifikovaní pracovníci (učitelé, lékaři, inženýři, technici, vzdělaná pracovní síla) podílející se na stavbě továren a výrobních závodů. Jednalo se o dobře organizovanou (dnes bychom řekli) pracovní migraci nejen z centrálního Ruska (Moskva, Leningrad), ale například i z průmyslových oblastí Ukrajiny.⁹⁸

Krátce se zmíním o dvou menšinách, které byly do Kyrgyzstánu přesunuty ve 30. a na začátku 40. let. Jednalo se o přesídlení části povolžských Němců.⁹⁹ Druhou deportovanou menšinou byli Korejci, jejichž přesun začal na podzim roku 1937. Minorita se dostala do Kyrgyzstánu a do dalších států Střední Asie z Dálného východu.¹⁰⁰

V období druhé světové války (tzv. druhá fáze industrializace) bylo do Kyrgyzstánu z bezpečnostně-strategických důvodů přesunuto z evropské části Sovětského svazu více než 30 velkých podniků a továren. „V létě a na podzim roku 1941 bylo z území poblíž fronty a také z Moskvy a Leningradu do Kyrgyzstánu evakuováno 139 000 osob.“¹⁰¹ Část z těchto osob v Kyrgyzstánu zůstala a i tato migrace znamenala důležitý impuls pro rozvoj průmyslu v zemi.

2.2.2 Druhé období: od 50. do 70. let

V tomto období (sčítání roku 1959) začíná většina autorů své tabulky a grafy k demografické situaci v Kyrgyzstánu. Až od tohoto období zřejmě existují srovnávatelné

⁹⁷ Retka, „Etnické a národnosti složení současného Kyrgyzstánu v kontextu zásahů národností politiky SSSR,“ 205. Nejznámější bylo asi „Interhelpo“. Projektu se zúčastnili například i rodiče Alexandra Dubčeka, který v Biškeku strávil část dětství. „Unveiled plaques to Alexander Dubček and the movement Interhelpo in Kyrgyzstan,“ Ministerstvo zahraničí slovenské republiky, 21. 9. 2012. Staženo 11. 12. 2012. [http://www.mzv.sk/servlet/content?MT=/App/WCM/main.nsf/vw_ByID/ID_C0B1D004B5A332B2C1257627003301E7&OpenDocument=Y&LANG=EN&TG=BlankMaster&URL=/App/WCM/Aktualit.nsf/\(vw_ByID/ID_476D50BF215CBA8C1257A8000444F2F&MENU=current_issues](http://www.mzv.sk/servlet/content?MT=/App/WCM/main.nsf/vw_ByID/ID_C0B1D004B5A332B2C1257627003301E7&OpenDocument=Y&LANG=EN&TG=BlankMaster&URL=/App/WCM/Aktualit.nsf/(vw_ByID/ID_476D50BF215CBA8C1257A8000444F2F&MENU=current_issues).

⁹⁸ Mažinov, Vorobjeva, „Obměn naselenijem meždu Rossijej i gosudarstvami Centralnoj Azii.“ 285- 286.

⁹⁹ Do Ruska se dostali za vlády Kateřiny II. v 18. století z jihozápadního Německa. Přišli osídlit území dobytá na Osmanské říši. Na začátku existence Sovětského svazu Němci profitovali z politiky „korenizacii“, kdy jim byla přiznána vlastní autonomní republika v rámci SSSR. Změna přišla v roce 1941 v souvislosti s druhou světovou válkou, kdy začalo jejich přesídlování do Střední Asie (Kazachstán, Uzbekistán, v menší míře Kyrgyzstán). Edijev, *Demografičeskije poteri deportirovanych narodov SSSR*, 93-94.

¹⁰⁰ Na Dálném Východě se začali usazovat na neobydlených územích od poloviny 19. století. Přítok migrantů z Koreje zesílil po rusko-japonské válce (1904 - 1905) a následné okupaci Koreji Japonskem. Zajímavé je, že Korejci migrovali na území Sovětského svazu i po deportacích. Edijev, *Demografičeskije poteri deportirovanych narodov SSSR*, 93-94.

¹⁰¹ Mažinov, Vorobjeva, „Obměn naselenijem meždu Rossijej i gosudarstvami Centralnoj Azii,“ 286.

statistiky. Proto až nyní budou tabulky a grafy součástí textu, i když v rámci příloh na konci práce.

Z tabulky č. 1. vyplývá nejvyšší nárůst, který ruské etnikum v rámci Kyrgyzské SSR zaznamenalo. Bylo to mezi lety 1959 a 1970, kdy se počet obyvatel zvýšil z 623 tisíc osob o dalších 233 tisíc. Procentuální nárůst v populaci byl oproti předchozímu desetiletí z 28 % na 37 % (což bylo nejvíce ze všech středoasijských republik). Podle Isajava a Gorborukové to nebylo způsobeno porodností, ale spíše imigrací a etnotrasformačními jevy, např. někteří Ukrajinci se začali považovat za Rusy nebo v mnohých národnostně smíšených manželstvích se potomci identifikovali s ruskou národností.¹⁰²

Při pohledu na tabulku č. 1 je vidět, že Kyrgyzové ve své zemi tvořili sice národnostně největší část obyvatelstva, ale neměli většinu. Slovanské obyvatelstvo (Rusové a Ukrajinci v naší tabulce) čítalo mezi 36 a necelými 30 procenty a bylo tedy nejvýznamnější menšinou, pokud zohledníme kulturně-integrační význam společného jazyka.

Podle sčítání 1970 byl podíl městského obyvatelstva následující: místní 16,9 % a ruské obyvatelstvo 51,3 %.¹⁰³ Podobné údaje obsahuje i tabulka č. 2. Z první části tabulky vyplývá, že ve městech v Kyrgyzské SSR v roce 1959 žilo 34 % všech obyvatel, z druhé části tabulky vyplývá, že ze všech Kyrgyzů žilo 11 % ve městech. Podíl Kyrgyzů ve městech se sice zvyšoval, ale velmi pomalu.

Toto období se překrývá i s třetí fází industrializace, která přišla v 60. a 70. letech. Nárůst počtu obyvatel ruské národnosti v tomto období je vidět i v tabulce č. 1. Jedním z důvodů, proč bylo rozhodnuto masivně investovat do regionu Střední Asie, byl pokles porodnosti, která se týkala především evropských částí SSSR. Investice proto směřovaly do středoasijského regionu, kde bylo pracovních sil dostatek. V tomto období se stavěly v Kyrgyzstánu hydroelektrárny a rozvíjel se těžební a hutní průmysl.¹⁰⁴

V následující podkapitole se zaměřím na faktory, které se promítly do pozvolné emigrace slovanského obyvatelstva ze Střední Asie. Považuji tuto část za důležitou pro další text,¹⁰⁵ proto jsem rozebrala situaci na jednotlivé fragmenty a krátce popsala.

¹⁰² Isajev, Gorborukova, „Russkije v Kyrgyzstane,“ 61.

¹⁰³ Mažinov, Vorobjeva, „Obměn naselenijem meždu Rossijej i gosudarstvami Centralnoj Azii,“ 307.

¹⁰⁴ Abazov, „Economic migration in Post-Soviet Central Asia,“ 239.

¹⁰⁵ Některé příčiny budou push faktory i v 90. letech a zůstanou jimi do současnosti.

2.2.3 Příčiny migrace netitulárních skupin obyvatelstva z Kyrgyzstánu v 70. letech

Snižující se počet ruského obyvatelstva v Rusku byl zapříčiněn nízkou natalitou Rusů, poklesem průměrné délky života a částečně i vstupem do reprodukčního věku početně slabší válečné generace.¹⁰⁶ Nižší četnost osob, které vstupovaly na trh práce, se promítla i do ekonomické výkonnosti, konkrétně nedostatku pracovní síly v některých oblastech (severní a východní části SSSR) a tím i nižších výnosů. Poptávka po pracovní síle proto byla neuspokojená i v Rusku, kde se v této době začaly budovat velké závody a továrny například na těžbu energetických surovin (především na Sibiři). Poskytování výhod a propagační kampaň měly nalákat pracovní sílu ze všech republik.¹⁰⁷

Příloha č. 1 ukazuje propad přirozeného přírůstku obyvatelstva v 70. letech v Rusku a nárůst migrace z republik, která nedostačující počet obyvatelstva kompenzovala.

Ekonomický pokles nastal v SSSR v 80. letech (první projevy byly po celosvětové ropné krizi, tzv. ropných šocích z let 1973 a 1979). Ke snížení životní úrovně došlo zvláště v oblastech, které byly většinovými příjemci peněz ze státní kasy. To byl případ regionu Střední Asie, která se nedostatkem ekonomické integrace dostávala více na ekonomickou periferii. Pokles investic zastavil některé nákladné projekty. To se dotklo i třetí vlny industrializace v Kyrgyzstánu

Koncentrace místního obyvatelstva na vesnicích. Slovanské obyvatelstvo, které většinově přinášelo technický pokrok a vzdělání, bylo soustředěno ve městech. Podíl místního obyvatelstva ve městech narůstal jen velmi pomalu.

Vysoká natalita místního obyvatelstva jako příčina nezaměstnanosti na venkově. Jak vyplývá z jednotlivých předcházejících bodů, většina obyvatel středoasijských států žila na vesnici a byla zaměstnána v zemědělství. Migrace do měst byla nízká, natalita vysoká. Vyšší porodnost se promítla i do vyššího počtu dětí a mládeže a tedy vyššího počtu práceschopného obyvatelstva. Skrytá nezaměstnanost ve Střední Asii se odhadovala na 4 % a více.¹⁰⁸

Ženy se provdávaly poměrně brzy, což bylo žádoucí kvůli vysokému počtu dětí, ale mělo vliv na kvalitu pracovní síly, neboť pak ženy neměly patřičné vzdělání a pracovní

¹⁰⁶ Isajev, Gorborkova, „Russkije v Kyrgyzstane,“ 61.

¹⁰⁷ Mažinov, Vorobjeva, „Obměn naselenijem meždu Rossijej i gosudarstvami Centralnoj Azii,“ 315-316.

¹⁰⁸ Ajay Patniak, „Agriculture and Rural Out-migration in Central Asia, 1960-1991,“ *Europe-Asia studies*, Vol. 47, No. 1 (1995): 147.

zkušenosti.¹⁰⁹ Příloha č. 3 ukazuje rozdíl mezi počtem obyvatel ruské a kyrgyzské národnosti v Kyrgyzstánu. Stagnující počet ruských obyvatel je v kontrastu s demografickou expanzí místních Kyrgyzů. Tento vývoj byl podobný i v ostatních státech Střední Asie, respektive porovnání slovanské a místní složky obyvatelstva.

Nedostatek půdy. Kvůli vysoké natalitě (především v jižních) zemědělských oblastech se začal projevovat nedostatek půdy. V Kyrgyzstánu vysoké hory tvoří významnou část území a obdělávatelné půdy se nacházejí v nižších polohách a zaujímají asi polovinu z celkové rozlohy republiky. Podle autorů publikace o Kyrgyzské SSR z roku 1960 asi 70 % obyvatelstva žilo v oblastech do 1500 metrů nad mořem, přičemž celková plocha takového území zabírala přibližně 15% z celkové plochy státu.¹¹⁰

Vliv tradičních hodnot na nízkou mobilitu místního obyvatelstva. Intenzita migrace Kyrgyzů byla podle sčítání z roku 1970 oproti ruské národnosti 2,7 krát nižší. Poměrně malá část populace se od připojení území k Rusku přestěhovala z vesnic do měst. Industrializace, modernizace, kolektivizace nedovedly oslabit tradiční hodnotový systém místních obyvatel. Přetrvávající silné rodové vazby patriarchální rodiny připoutávaly jedince k místu bydliště. Velké rodiny byly jednou z největších překážek v migraci. „Čím menší rodina, tím vyšší je migrace a naopak.“¹¹¹ Znamé prostředí s tradičním rodovým zázemím bylo také preferováno před nejistotou města, kam podpora širší rodiny nesahala a kde bylo jiné kulturní prostředí.¹¹²

Zvyšování kvalifikace kyrgyzského obyvatelstva (etnických Kyrgyzů). Nárůst kvalifikovaných pracovníků z titulárních národů, kteří se začali prosazovat na trhu práce, měl také vliv na migraci.¹¹³ Při určitém zjednodušení by se dala použít přímá úměra: čím více vzrůstal mezi národními kádry počet vzdělaných specialistů, tím se příchod specialistů z jiných republik snižoval.¹¹⁴

Politika tzv. „korenizacije“. Jednalo se o snahu zvrátit etnickou/národnostní politiku svazu. Došlo k určité liberalizaci a decentralizaci, což posílilo místní kádry, které mohly zajistit vyšší účast na moci pro místní obyvatelstvo. Systém kvót, který měl původně

¹⁰⁹ Patnaik, „Agriculture and Rural Out-migration in Central Asia,“ 150-151, 159. „Mimo Turkmenistán ostatní středoasijské státy užívaly třikrát až pětkrát více pracovní síly na jednotku orné půdy než byl průměr pro SSSR jako celek.“ Ibid., 151.

¹¹⁰ Rjazancev, Pavelko, *Kirgizskaja SSR*, 80.

¹¹¹ Patnaik, „Agriculture and Rural Out-migration in Central Asia,“ 159.

¹¹² Ibid., 160.

¹¹³ Schmidt, Sagynbekova, „Migration past and present,“ 113.

¹¹⁴ Mažinov, Vorobjeva, „Obměn naselenijem meždu Rossijej i gosudarstvami Centralnoj Azii“, 307.

posilovat místní skupiny a kulturu, vedl k prosazování místního obyvatelstva ve státním sektoru a postupně se stával diskriminujícím pro ostatní národnosti.¹¹⁵

Vyčerpání migračního potenciálu ruské vesnice. Faktory stárnutí ruské populace, vysídlování/depopulace některých oblastí a rostoucí urbanizace ekonomicky prosperujících regionů, mají vliv na celý prostor a charakter migrace v něm. Rusko už nebude rezervoárem migrantů pro státy při jižní hranici. Rusko (především jeho centrální oblasti) bude vzhledem k výše uvedeným charakteristikám příjemcem migrantů z jihovýchodního směru.¹¹⁶

2.2.4 Třetí období: 80. a 90. léta

V tomto období se do čela SSSR dostal Michail Gorbačov. Politika perestrojky se projevila i v uvolnění kontroly migrace, ve větší svobodě pohybu. Protože uvolnění migrace je přímo svázané s migračními pohyby v letech 90., přesunula jsem těžiště výkladu do následující kapitoly.

Přesto je vhodné uzavřít otázku sovětské minulosti krátkým shrnutím výsledků sčítání obyvatelstva z roku 1989. Zastavení růstu obyvatelstva ruské národnosti a stálý růst početnosti Kyrgyzů jsou nejviditelnějšími faktory mezi statistikami. Pokud zařadíme vývoj Kyrgyzstánu do regionálního kontextu (včetně Kazachstánu), v roce 1989 žilo na teritoriu Střední Asie asi 9,5 milionu Rusů, což bylo 19 % všeho ruského obyvatelstva.

Kvůli odkazu kolonizace 19. století má Kyrgyzstán více shodných rysů s Kazachstánem (kam proudili osadníci ve stejnou dobu), než se svými ostatními sousedy. To je patrné i z následujících údajů: z celé populace Kyrgyzstánu v roce 1989 bylo 21,5 % Rusů, v Kazachstánu tento poměr byl 37,8 %, v Tádžikistánu 7,6 %, Uzbekistánu 8,4 %, v Turkmenistánu 9,5 %.¹¹⁷

¹¹⁵ Andrej Korobkov, Migration trends in Central Eurasia: Politics versus economics, *Communist and Post-Communist Studies* 40, (2007), 173. Diskriminační obsazování vedoucích pozic se projevila především na jihu Kyrgyzské SSR, kde tvoří menšinu uzbecké etnikum, které nebylo dostatečně zastoupené v místní samosprávě (Kokaisl, Pargač, *Kazachstán a Kyrgyzstán*, 130.).

¹¹⁶ Nurbulat Masanov, „Vzajmohodněstvie migracionnyh systém Kazachstana, Rossii, Kitaja i Srednej Azii,“ in *Sovremennyye etnopolitičeskije processy i migracionnaja situacija v centralnoj Azii*, Moskva: Karnegi, 1998, 62-63.

¹¹⁷ Valerij A. Tiškov, *Russkije v Srednej Azii i Kazachstane* (Institut etnologii i antropologii RAN: Moskva, 1993), 4.

Pokud vynecháme Kazachstán, v Kyrgyzstánu byl vyšší podíl ruského obyvatelstva než v ostatních republikách. Nabízí se otázka proč tomu tak bylo. Jedním z důvodů může být charakter kolonizování Kyrgyzského území, viz výše.¹¹⁸

¹¹⁸ V roce 1989 tvořilo turkmenská města z 97% ruské obyvatelstvo, zatímco v Kyrgyzské SSR to bylo 40% (nejméně v porovnání s ostatními zeměmi regionu). Ale podíl Rusů se lišil v závislosti na pracovní pozici. Například 60% inženýrů bylo ruské národnosti. Mažinov, Vorobjeva, „Obměn naselenijem meždu Rossijej i gosudarstvami Centralnoj Azii,“ 300-302.

3. Období po rozpadu SSSR: Kyrgyzská republika

Po rozpadu SSSR a vzniku nezávislé republiky byl nejpočetnější proud etnických emigrantů. Od poloviny 90. let ale mezi migrujícími začínají převažovat pracovní migranti středoasijských etnických skupin. Jednotlivé podkapitoly jsem proto rozdělila podle tematické struktury. Začínám etnickými migranty, pak se věnuji pracovní migraci a další druhy migrace jsem shrnula do závěrečné podkapitoly této části.

3.1 Etnická migrace

Neapanuje shoda v důvodech emigrace mezi autory píšícími k tématu ruskojazyčné emigrace. Dělicí linie vede mezi více nacionalisticky (pro-rusky) vedenými názory etnicky motivované migraci a ekonomickou příčinnou odchodu Rusů, která se častěji vyskytuje u neruských autorů.¹¹⁹

Odchod etnicky ruského obyvatelstva představuje citlivé téma. Ruská socioložka Natalija Kosmarskaja, která se dlouhodobě zabývá emigrací Rusů z Kyrgyzstánu, píše: „[...] pozice prezentované masmédií a akademickou komunitou v Rusku jsou často příliš zobecňující, příliš zjednodušující. Malují obrázek všech různých diskriminací proti Rusům a rapidního nárůstu místních nacionalismů společně s islámským fundamentalismem v případě Střední Asie.“¹²⁰ Politizaci migrace se v tomto období tedy nevyhnula ani akademická obec. Některé práce z 90. let v sobě nesou toto dědictví. Natalija Kosmarskaja tento stav dává do

¹¹⁹ Tuto dělicí linii (migrace etnická versus ekonomická) diskutuje i Sergej Panarin nebo Galina Vitkovskaja ve svých příspěvcích do sborníku o migraci ve střední Asii (Sergej Panarin, *Centralnaja Azija: etničeskaja migracija i političeskije subjekty vozdejstvija na migracionnuju situaciju*, in *Sovremennyje etnopolitičeskije processy i migracionnaja situacija v centralnoj Azii*, Moskva: Karnegi, 1998, 9). Ekonomické faktory emigrace akcentuje např. Ainura Elebaeva, „Migration in post-soviet Kyrgyzstan: nature, trends and types, Central Asia and the Caucasus,“ No. 006 (1. 11. 2002), 153.

Ze statistik vyplývá, že většina z emigrantů byla etnicky ruského původu. Mezi argumenty, které zaznívají ve prospěch ekonomické migrace, je pokračování tendence odchodu slovanského obyvatelstva z regionu. To bylo patrné již v období existence SSSR. Tato tendence tedy pokračovala, ačkoliv výrazně zesílila. Dalším významným argumentem je fakt, že pokud migrují Rusové kvůli zhoršení ekonomických podmínek, tak podobně (ba spíše více) se zhoršila ekonomická situace i místního obyvatelstva, které ale nemigrovalo.

¹²⁰ Natalija Kosmarskaja, „Russian Women in Kyrgyzstan, Coping With New Realities,“ *Women's Studies International Forum* 19, No. 1/2, (1996): 125. Autorka navrhuje použití hloubkových rozhovorů, které by objasnily povahu problému. Výsledky jejich vlastních výzkumů jsou totiž více obojetné a méně pro-ruské (viz zmíněný článek).

souvislostí jak s politickou citlivostí dané otázky, tak i jako důsledek opožděného vývoje sociologie v Rusku a postsovětském prostoru.¹²¹

Podle jednotlivých sčítání obyvatel, viz výše uvedená tabulka č. 1, je vidět, že Kyrgyzové překonali 50% podíl v populaci až v roce 1989. Počet osob ruské národnosti byl v době sčítání v Kyrgyzstánu 916 558, z etnických skupin přináležejícím evropským uvedme ještě Ukrajince, jichž bylo 108 tisíc, Bělorusů necelých 10 tisíc, 100 tisíc Němců a 70 tisíc Tatarů. Počet Kyrgyzů v populaci byl 2 229 663.¹²² Demografický nárůst titulárního národa v dalších letech pokračoval (příloha č. 3).

Začátek první fáze emigrace se zcela nekryje s rokem rozpuštění Sovětského svazu v roce 1991. Liberalizace režimu, která byla součástí perestrojky a glasnosti přinesla i částečné uvolnění migrace. Proto tuto první fázi emigrace můžeme v Kyrgyzstánu datovat už od konce 80. let přibližně do roku 1994. Emigrace je vedena z větší části podle etnického jmenovatele, neboť odchází převážně ruskojazyčné obyvatelstvo, mezi nímž figurují Rusové a Ukrajinci, ale dále například Němci a Židé. Mezinárodní migrace byla v tomto období především trvalého charakteru, tedy ve směru k trvalému místu bydliště.¹²³ Svého vrcholu dosáhla v roce 1993/94, pak došlo k prudkému poklesu počtu migrujících a ustálení ruskojazyčné emigrace z Kyrgyzstánu. Výklad sleduje v první části hlavní vnitropolitické události, které mohly mít vliv na rozhodnutí emigrovat ze země. V další části budou prezentovány tabulky a průběh emigrace. V závěrečné části se zabývám důsledky emigrace na Kyrgyzstán.

3.1.1 Vnitropolitický vývoj – faktory, které ovlivňovaly rozhodnutí migrovat

Jak již bylo uvedeno, už od konce 80. let došlo k trendu postupné emigrace ruskojazyčného obyvatelstva. Zároveň postupně přicházelo do měst více kyrgyzského obyvatelstva (viz kapitola 70. léta). Snižoval se i poměr kvalifikovaných dělníků (majících vyšší vzdělání) mezi Rusy v zemi, zatímco podíl inteligence se zvyšoval. Tento stav byl dán právě příchodem místního obyvatelstva, které mohlo zastávat kvalifikované pracovní pozice

¹²¹ Kosmarskaja, *Děti imperii*, 19-20.

¹²² „Vsesojuznaja perepis naselenija 1989 goda. Nacional'noj sostav naselenija po respublikam SSSR.“ Demoscope. Ru. Staženo 11. 1. 2013. http://demoscope.ru/weekly/ssp/sng_nac_89.php?reg=11.

¹²³ Elebaeva, Ainura, „Sovremennye migracionnye procesy v Kyrgyzstane,“ in *Postsovětskije transformacii: otaženije v migracijach*. Eds. Ž. A. Zajončkovskaja, G. S. Vitkovskaja (Moskva: Adamant, 2009), 377. Dále také Nur Omarov a Valentin Machovskij, „Migracionnye processy v Kyrgyzstane: sovremennye tendencii a perspektivy,“ *CA & CC Press* 13, (1998). Staženo 12. 11. 2012. http://www.ca-c.org/journal/13-1998/st_05_omarov.shtml.

fyzické práce a práci ve službách, čímž vytlačovalo ruskojazyčné zaměstnance. V roce 1989 proto podíl Rusů v „intelektuálních“ zaměstnáních dosáhl necelých 32 % z obyvatelstva ve městech, zatímco v roce 1979 to bylo necelých 40 %.¹²⁴

Natalija Kosmarskaja vidí důvody pro migraci ruskojazyčného obyvatelstva od poloviny 80. let do roku 1992 v „reakci na nový, nezávislý status státu (...), vyostření meziskupinového napětí, ekonomickou krizi a narůstání zneklidňující nejistoty ve věci své budoucnosti v republice.“¹²⁵

Jaké byly hlavní příčiny tohoto stavu? Krátce uvedu některé události mající vliv na rozhodnutí emigrovat ze země. V roce 1989 vstoupil v platnost zákon o státním jazyce, kterým se stal jen kyrgyzský jazyk a který se měl stát do roku 1998 jediným jazykem na školách, ve státní správě, ve vládě atd., ale proces jeho zavádění byl rychlejší. Vědomě i nevědomě byli Kyrgyzové zvýhodňováni, což vedlo ke konfrontaci s ostatními etnickými skupinami.¹²⁶ V létě roku 1990 došlo ke krvavému mezietnickému konfliktu mezi kyrgyzským a uzbeckým obyvatelstvem v jihokyrgyzském městě Oš a Özgön, což přispělo k vyostření nálad nejen mezi Kyrgyzy a Uzbeky, a dále zvýšilo nejistotu. V roce 1991 Kyrgyzstán vyhlásil nezávislost (31. srpna). Oficiálně přestal Sovětský svaz existovat na konci prosince 1991.

Do funkce prvního prezidenta nastoupil v roce 1990 Askar Akajev. Podobně jako v Rusku, bylo rozhodnuto provést ekonomické reformy tzv. „šokovou terapií“, která byla zvolena pro přechod z centrálně řízené ekonomiky na tržní. Jednalo se o širokou liberalizaci a rychlou privatizaci, která měla mít sice tvrdší dopad na obyvatelstvo, ale měla přinést rychlejší ekonomický růst.

Ekonomická recese byla spojena s restrukturalizací podniků a továren, z nichž mnohé nedokázaly čelit globální konkurenci. Rozvolnění vztahů s centrem se promítlo do průmyslových odvětví (těžební, strojírenský průmysl), která byla přímo provázána s ostatními částmi bývalého SSSR. Země měla ztížený vstup do globální ekonomiky i kvůli svému perifernímu geografickému postavení.¹²⁷ Byla zavedena kyrgyzská měna (som), což mělo devastující vliv na ekonomiku. Obchodní partneři požadovali platby ve tvrdé měně, kterou Kyrgyzstán neměl.¹²⁸

¹²⁴ Nëmëšina, „K voprosu ob etnokul'turnoj i social'no-političeskoj strukture russkich v Kirgizii,“ 29-30.

¹²⁵ Kosmarskaja, *Děti imperii*, s. 59.

¹²⁶ Elebaeva, „Sovremennyye migracionnyje procesy v Kyrgyzstane,“ 382.

¹²⁷ Martin Schuler, *Migration Patterns of the population in Kyrgyzstan, Espace, Populations, Societes*, 2007-1, s. 73.

¹²⁸ Abazov, „Economic migration in Post-Soviet Central Asia,“ 243.

První léta samostatnosti byla poznamenána trvalým poklesem průmyslové produkce a tím i klesáním HDP. Nesnadná transformace ekonomiky se promítla do kvality života v Kyrgyzstánu. Klesaly mzdy, začala se zvyšovat hladina chudoby v zemi, rostla nezaměstnanost (ačkoliv oficiální údaje o nezaměstnanosti zůstávaly nízké).¹²⁹

V této době zemědělství „ukázalo určitou kapacitu a flexibilitu, aby zaměstnalo obyvatelstvo v kritické ekonomické situaci.“¹³⁰ V zemědělství bylo zaměstnáno především místní obyvatelstvo (z titulárních národů), zatímco pro Rusy byl hlavním zdrojem příjmů plat a neměli možnost vedlejšího hospodaření.¹³¹ Ruskojazyčné obyvatelstvo postrádalo i klanové a rodové vazby, o které se mohlo opřít místní obyvatelstvo.

Ráda bych uvedla i možná diskutabilní psychologický faktor: překvapení z rychlé změny pozice ruskojazyčného obyvatelstva, především Rusů. Z privilegovaného postavení hlavního sovětského národa (tedy většiny), se Rusové stali menšinou v rámci nově se formujících států. Rusové si ve Střední Asii nevytvořili skupinovou soudržnost ani kulturní indentu menšiny (což je typické pro dnešní imigranty). V období existence SSSR se cítili jako sovětská občane, součást velkého celku. Neměli potřebu plně přijmout místní způsob života.¹³² K tomu přispělo i používání ruštiny jako jazyka komunikace ve městech, ve vyšším vzdělání, v politice.¹³³

Jedním z posledních důležitých stimulů mohlo být přijetí ústavy Kyrgyzské republiky v roce 1993, ve které se ruskému jazyku nedostávalo žádného oficiálního statusu.¹³⁴

¹²⁹ Ibid., 243.

¹³⁰ Schuler, „Migration Patterns of the population in Kyrgyzstan,“ 74.

¹³¹ Mažinov, Vorobjeva, „Obměn naselenijem meždu Rossijej i gosudarstvami Centralnoj Azii,“ 316.

¹³² Chinn a Kaiser, *Russians as the new minority*, 9-11.

¹³³ Elebaeva, „Sovremennyje migracionnyje procesy v Kyrgyzstane,“ 382. V předchozí kapitole jsem se jazykovou otázkou nezabývala, proto chei krátce uvést jazykové poměry v Kyrgyzstánu. Už od 30. let se směřovalo k vyššímu používání ruských slov v kyrgyzštině. V roce 1940 byla přijata cyrilice pro psanou kyrgyzštinu (předtím se psalo latinkou a ještě předtím arabskou abecedou). Po válce spolu s nárůstem migrace se ruština začala více dostávat do popředí mezi intelektuálními vrstvami. Což je přirozené, vzhledem k procentu slovanského obyvatelstva, které bylo významně zastoupeno ve vědě, politice a vzdělání. V hlavním městě Frunze byly jen tři školy, které používaly jako jazyk výkladu kyrgyzštinu. Eugene Huskey, „Kyrgyzstan: The Politics of Economic and Demographic Frustration.“ *The National Council For Soviet and East European Research*, (1995): 5. Staženo 11. 12. 2012. <http://www.ucis.pitt.edu/nceer/1995-810-28-2-6-Huskey.pdf>. I přes politiku korenizace rostlo používání ruštiny, zvláště ve městech, v období (1961-1985), kdy byl v čele ÚV komunistické strany Turdakun Usubalijev. John Anderson, *Kyrgyzstan: Central Asia's Island of Democracy?* (Amsterdam: Harwood Academic Publishers, 1999), 16-17.

¹³⁴ Kosmarskaja, *Děti imperii*, 59.

3.1.2 Charakter a rozměr emigrace

Na začátku 90. let můžeme pozorovat nárůst emigrace podle etnických skupin obyvatelstva. Ze země odcházeli Rusové a další evropské národy (Ukrajinci, Bělorusové, Němci). Nejvíce patrné je to na německé menšině, která téměř celá přesídlila do Německa.

Podle údajů ze stránky Rady Němců Kyrgyzské republiky¹³⁵ v Kirgizské SSR žilo v 60. letech 40 tisíc Němců, Podle sčítání z roku 1970 bylo Němců necelých 90 tisíc, v roce 1989 už 101 tisíc, ale v roce 1999 už jen 21,5 tisíce. Od roku 1989 emigrovalo přibližně 80 % z celé menšiny. Z obrázku č. 2 je vidět, jak se snižuje podíl emigrujících Němců a Židů. Jelikož zůstala nepočetná menšina, její migrační potenciál je nízký. Migrace ale stále pokračuje. Podle údajů z posledního sčítání obyvatelstva v roce 2009 do Německa mezi lety 1999 a 2009 zamířilo necelých 15 tisíc osob z Kyrgyzstánu, z nichž 7,5 tisíce bylo Němců.¹³⁶ V roce 2010 měly kvůli nestabilní politické situaci odjet do Ruska nebo Německa další 2 tisíce Němců.¹³⁷ Situace židovské menšiny je analogická, ačkoliv židovská komunita nebyla tak početná jako německá; dnes v Kyrgyzstánu nežije více než 2,5 tisíce Židů.¹³⁸

Podle Martina Schulera měly etnické skupiny obyvatelstva různé motivace k odchodu (stupeň integrace do společnosti, ekonomický status atd.), což hrálo roli stejně jako některé vnější faktory. Země původu, které měly jasnou politiku ke svým menšinám za hranicemi, byly často úspěšné (Němci, Židé). Země, jejichž migrační politika byla hůře čitelná (Rusko, Ukrajina), měly méně přímočarý migrační proud.¹³⁹ Emigrace tak byla částečně závislá na etnické skupině a podmínkách emigrace.

Emigrace osob ruské národnosti je nejčastěji mapovaná a dokládána. Podle posledního sovětského sčítání, jak jsem uvedla výše, byl počet osob ruské národnosti 916 558. *„Jestli v roce 1990 a 1991 odjel do Ruska přibližně stejný počet ruskojazyčných – 39 tisíc a 33,7 tisíce (podle dat Státního statistického úřadu), to rok 1992 se charakterizoval skokovým*

¹³⁵ „Iz Istorii němcev Kyrgyzstana,“ Sovět němcev Kyrgyzskoj Respubliki, staženo 15. 12. 2012. <http://vdkr.hl.ru/istoria/ges.htm>.

¹³⁶ Jedná se o údaj přibližný, neboť statistický úřad v příslušné publikaci sice tato čísla udává, ale bez vzájemné souvislosti. S jistotou proto víme, že do Německa odešlo asi 15 tisíc lidí, stejně jako víme, že z Kyrgyzstánu odešlo 7,5 tisíce Němců (Migracija naselenija Kyrgyzstana, <http://212.42.101.100:8088/nacstat/sites/default/files/Book%20II-3.pdf>).

¹³⁷ Podle článku v Kyrgyzstánu zůstali především ti, kteří neprošli jazykovými zkouškami, a proto jim nebyla umožněna participace v projektu přesídlení. Už jen málo kyrgyzských Němců totiž mluví jazykem svých předků. Emigrace do Německa měla evidentně masový charakter. „Kyrgyzstan: V stěljach Srednej Azii němcev stanovitsa vse menše,“ Eurasia.net, 9. 11. 2011. Staženo 16. 12. 2012. <http://russian.eurasianet.org/node/58982>.

¹³⁸ „Virtual Jewish history Tour: Kyrgyzstan,“ Jewish Virtual Library, Staženo 15. 12. 2012. <http://www.jewishvirtuallibrary.org/jsource/vjw/Kyrgyzstan.html>.

¹³⁹ Martin Schuler, „Migration Patterns of the population in Kyrgyzstan,“ 74.

*růstem výjezdu – 62,8 tisíce.*¹⁴⁰ V roce 1993 odjelo nejvíce osob, konkrétně 96,8 tisíce. V následujících letech došlo k rychlému poklesu emigrujících, jejichž počty se ustálily v hodnotách přibližně 10-11 tisíc ročně.¹⁴¹ Nejvyšší poměr emigrujících je vidět i z uvedené tabulky č.?. Podle údajů ze sčítání obyvatelstva v roce 1999 v Kyrgyzstánu zůstalo 603 tisíc Rusů. Natalija Kosmarskaja uvádí celkový počet 788 tisíc ruskojazyčných obyvatel.¹⁴² Pro srovnání podle sčítání v roce 2009 je tento počet 419 tisíc obyvatel, neboli 7,8 % celé populace. Podle odhadů kyrgyzského statistického úřadu k roku 2012 počet klesl počet Rusů na 381 tisíc, což je jen 6,9 % z celkového počtu obyvatel v Kyrgyzstánu.¹⁴³

Prezident Kyrgyzstánu Askar Akajev se snažil zvrátit emigraci na začátku 90. let, když navrhoval vytvořit na severu země německé kulturní okruhy. Ty měly zapůsobit na německou menšinu a zabránit masovému odchodu. Návrh se neseťkal s pochopením společnosti a nebyl realizován.¹⁴⁴ Ke snaze snížit vlnu odchodů ruskojazyčné menšiny dodejme, že prezident sám pocházel z rusifikovaných kruhů kyrgyzské inteligence a snažil se o zachování co nejlepších vazeb s Ruskem.¹⁴⁵ Uvědomoval si zřejmě negativní důsledky odchodu především vysoce kvalifikované síly.¹⁴⁶ Možná i z toho důvodu nebylo postavení ruské menšiny v porovnání s jinými středoasijskými zeměmi špatné (alespoň ve druhé polovině 90. let a později).¹⁴⁷

S tím ostatně souvisí i otázka jazyka. Jen v Kyrgyzstánu, jako jediné zemi kromě Běloruska, byla ruština v roce 1996 povýšena na „jazyk mezinárodní komunikace“ a v roce 2000 se stala jazykem oficiálním (nikoliv státním).¹⁴⁸

Zajímavým doplňkovým faktorem (ekonomických) změn je nárůst vnitřní migrace mezi lety 1989-1992, která směřovala především k hlavnímu městu Biškeku a do Čujské oblasti, ve které se Biškek nachází. Už v této první etapě se projevuje první vlna vnitřní

¹⁴⁰ Kosmarskaja, *Děti imperii*, 59.

¹⁴¹ *Ibid.*, 59.

¹⁴² *Ibid.*, 62.

¹⁴³ „Vněšňaja migracija naselnija po nacional'noš'am,“ Nacional'nyj statističeskij Komitet Kyrgyzskoj Respubliki, staženo 20. 12. 2012. <http://www.stat.kg/stat.files/din.files/census/5010015.pdf>.

¹⁴⁴ Omarov, Machovskij, „Migracionnyje processy v Kyrgyzstane.“

¹⁴⁵ Horák, *Rusko a Střední Asie po rozpadu SSSR*, s. 102, 112.

¹⁴⁶ Natalija Kosmarskaja píše o zajímavém jevu. Uzbecká minorita nemá v severních oblastech nejlepší pověst (resp. převládá jakési negativní stereotypní vidění) a u části obyvatelstva docházelo k přenášení některých negativních charakteristik i na migrující Kyrgyzy z jihu. V Biškeku pak docházelo ke spojení „městských Kyrgyzů“ s ruskojazyčnými měšťany. Obě skupiny totiž společně čelili nejen ekonomickým problémům země, ale i migraci z vesnic, která měnila charakter měst. A to u obou skupin nenacházelo pochopení. Především se tak dělo kvůli tzv. běžnému nacionalismu (nacionalismus uplatňovaný v běžném životě), který se častěji vyskytoval u nově příchozích než u Kyrgyzů žijících ve městě. Natalija Kosmarskaja, „Pojechali tut... po biškekski, Migranty i starožilci kak zerkalo „kirgizskoj revolcii“, Oficiální stránky Valerije Tiškova, 6. Staženo 16. 12. 2012. <http://valerytishkov.ru/cntnt/sluzhebnye/searchbyya.html?text=%EA%EE%F1%EC%E0%F0%F1%EA%E0%FB&searchid=1799771#338>.

¹⁴⁷ Georgii, Rudov, „Russia and Kyrgyzstan, Dynamics and Prospects of Relations,“ *Central Asia and Caucasus*, No. 4, (1. 7. 2001): 45.

¹⁴⁸ Horák, *Rusko a Střední Asie po rozpadu SSSR*, 112.

migrace. Ta byla vedena pod hesly nacionálně-demokratického hnutí. Pohyb se týkal nejvíce mobilních skupin vesnického obyvatelstva (především mládeže). Důvody pro přesun pramenily z nízké možnosti seberealizace v místech bydliště. Nárůst vnitřní migrace je vidět v tabulce přílohy č. 4. V letech 1992 a 1993 došlo ke snížení této vnitřní migrace a část z migrantů se vrátila do místa odchodu. Důvodem byla neschopnost rychle se adaptovat na nové podmínky.¹⁴⁹ To s sebou přineslo vyšší zastoupení místního obyvatelstva ve městech, ale i růst napětí mezi nově příchozími a původními obyvateli měst.

Nejlepším svědectvím o stabilizaci situace je návrat některých emigrantů zpět do Kyrgyzstánu, o němž najdeme zmínky od roku 1998.¹⁵⁰ Podle tabulek statistického úřadu můžeme porovnat počty odcházejících, přicházejících Rusů podle národnosti (příloha č. 4). Ze kterého vyplývá, že se migrační saldo ustálilo na převyšující emigraci v počtu asi 11 tisíc osob ročně. Podle hodnot emigrace vyvozují, že výkyvy v počtech v letech 2000-2003 jsou způsobeny zřejmě změnou ruské vnitřní politiky, další změny jsou v letech 2005 a 2010, kdy došlo k destabilizaci vnitropolitické situace Kyrgyzstánu.

„Jednou z hlavních příčin vyostření migračních procesů zůstávají sociálně-ekonomická nestabilita a těžké ekonomické podmínky, nedostatek pracovních míst, růst nezaměstnanosti (...).“¹⁵¹ Z toho vyplývá, že ekonomicko-sociální motivy a politická stabilita v Kyrgyzstánu a Rusku jsou nyní hlavními faktory, na nichž závisí budoucnost už tak malé ruské komunity v Kyrgyzstánu.¹⁵²

3.1.3 Ruská migrační politika v 90. letech a vztahy ke krajanům po roce 2000

V této části jsem se zaměřila na dvě témata. Je to migrační politika Ruska v 90. letech a perspektivy přilákání krajanů po roce 2000 a možný vliv této politiky na Kyrgyzstán.

Migrační politika Ruska začala vznikat až v 90. letech, kdy se celý postsovětský prostor setkával s migrací mezinárodní i vnitřní, dobrovolnou i vynucenou a především více méně neřízenou. Migrující osoby směřovaly hlavně do Ruska, které nebylo připravené *„politicky, psychologicky ani organizačně“*.¹⁵³ Pokud vezmeme v úvahu převážně řízenou

¹⁴⁹ Omarov, Machovskij, „Migracionnyje processy v Kyrgyzstane.“

¹⁵⁰ Něměšina, „K voprosu ob etnokulturnoj i sociál'no-političeskoj strukture ruskich v Kirgizii,“ 28.

¹⁵¹ Ibid., 34.

¹⁵² Uranbek Ergešbajev, „Kyrgyzstan: Trends and Development of Migration Processes in Kyrgyzstan,“ *Migration Perspectives*, (2006): 46.

¹⁵³ Žanna Zajončkovskaja, Nikita Mkrťčjan, Elena Tjurjukanova, „Rossija pjered vyzovami migracij,“ in *Postsovětskije transformacii: otaženije v migracijach*, Eds. Zajončkovskaja Ž. A., Vitkovskaja G. S., (Moskva: Adamant, 2009), 9.

migraci v době existence SSSR, chyběly Rusku zkušenosti, odborníci i legislativa. Migrační politika proto vznikala spíše „za pochodu“ a jako reakce na aktuální problémy, než jako promyšlený koncept sledující dlouhodobý vývoj.

Irina Ivachnjuk člení vývoj migrační politiky Ruské federace do několika období. První bylo mezi lety 1991 a 1995, kdy bylo nutné rychle vytvořit rámec migrace především kvůli nuceným migrantům a žadatelům o azyl. Jednalo se o politicky citlivé téma, neboť většinu nucených migrujících tvořili Rusové z okolních nově nezávislých republik. Migrační zákony byly nepřehledné, proces podpory azylantů a nucených migrantů byl komplikovaný (pracovní povolení, povolení k pobytu, získání občanství atd.) a nedostatečně financovaný.¹⁵⁴ V roce 1992 byla založena nezávislá státní Federální migrační služba (dále FMS), dosud jeden z nejdůležitějších orgánů zabývajících se migrací v Rusku.

Druhé období bylo v letech 1996-2001. Období je charakteristické vyšší pragmatičností a stabilizací v „blízkém zahraničí“. To má vliv na snížení počtu osob přijíždějících do Ruska (tedy i zmenšení počtu ruského obyvatelstva mezi migranty), ale zvyšuje se počet osob přijíždějících dočasně za prací.¹⁵⁵ Migrační politika zaměřená na pracovní migraci je předmětem části kapitoly o pracovní migraci.

V roce 2006 byl schválen program¹⁵⁶ na podporu návratu krajanů do Ruska. Za hranicemi Ruska a především v „blízkém zahraničí“ žije asi 17 milionů osob, ke kterým směřuje iniciativa návratu krajanů.¹⁵⁷ Vládní schéma mělo krajanům poskytnout: občanství, sociální pomoc, vyplatit peníze za cestu a přepravu zavazadel a poskytnout mimořádný grant. Místní samospráva měla krajanům zajistit práci. Program byl koncipován tak, že finanční pomoc byla odstupňována podle regionů¹⁵⁸. Nejvyšší suma byla za přestěhování se do regionu

¹⁵⁴ Irina Ivachnyuk, „Russian Migration Policy and Its Impact on Human Development: Historical Perspective“, UNDP, Research Paper 2009/14, 28. Staženo 8. 9. 2012.

http://hdr.undp.org/en/reports/global/hdr2009/papers/HDRP_2009_14.pdf.

¹⁵⁵ Příjezd pracovních migrantů byl přibrzděn ekonomickou krizí v Rusku v roce 1998.

¹⁵⁶ V plném znění „O opatřeních, která mají pomáhat dobrovolného návratu krajanů žijících v zahraničí do Ruské federace“. K dekretu bylo vytvořeno vládní schéma pro období mezi lety 2006 a 2012.

¹⁵⁷ Používám doslovný překlad z prezentace Sergeje Rjazanceva a Alexandra Grebenjuka, kteří vycházejí z Federálního statutu 99. Ten označuje za krajanů (1) občany Ruské federace trvale žijící vně RF; (2) osoby spočívající v občanství SSSR, žijící ve státech vzniklých z bývalých republik SSSR, kteří získali občanství těchto států nebo jsou osobami bez občanství; (3) rodáci (emigranti) ruského státu, Ruské republiky, RSFSR, SSSR a Ruské federace, kteří měli odpovídající občanské příslušenství, a stali se občany cizího státu a kteří mají povolení k pobytu nebo se stali osobami bez státní příslušnosti, (4) potomci osob příslušejících k výše zmíněným skupinám, s výjimkou potomků osob titulárních národů cizích států. Sergej Rjazancev a Alexander Grebenjuk, „Immigration of Compatriots to Russia: Potential, Effects and State Policy“, Austrian Academy of Sciences, staženo 25. 4. 2013. http://www.oeaw.ac.at/vid/empse/download/empse08_02_4.pdf.

¹⁵⁸ Kategorie A, B, C. Příhraniční regiony byly v kategorii A. Za přestěhování dostal krajan 60 tisíc rublů, každý další člen rodiny 20 tisíc. Regiony B a C byly vybírány podle jiných kritérií, jako je míra nezaměstnanosti a ekonomické výkonnosti, počet migrantů v regionu atd. Kompenzace za přestěhování se do regionu B činily 40 tisíc rublů a 15 tisíc pro ostatní členy rodiny. Sergej Rjazancev, „The Modern Migration Policy of Russia:

přihraničního, kde byl v posledních letech zaznamenán úbytek obyvatelstva. Předpokládalo se, že se do vybraných krajů přestěhuje 670 tisíc osob. Ve druhé fázi byl rozšířen počet krajů. Z výše uvedeného vyplývá, že cílem bylo dosídlit oblasti nejvíce zasažené demografickými problémy a přitom zatraktivnit geopoliticky významné oblasti.¹⁵⁹ Mezi lety 2007-2010 se do Ruska přesídlilo 31 tisíc účastníků programu, což bylo jen 10 % z předpokládaných 310 tisíc krajanů přestěhovaných v této fázi.¹⁶⁰ Program tedy nebyl příliš úspěšný.

Reflexi programu lze vztáhnout i na Kyrgyzstán. Podle publikace Institutu států SNS, který v roce 2008 monitoroval situaci krajanů ve Střední Asii, můžeme dojít k zajímavým závěrům. Autoři, definují krajany jako „*představitel diaspory národů Ruska, občany těchto zemí, identifikující se jako ruské (rossijskie) krajany, občany Ruské federace, trvale žijící za hranicemi.*“¹⁶¹ V Kyrgyzstánu bylo dotazováno 900 osob, které se považovali za ruské krajany, z nichž osoby ruské, ukrajinské a běloruské národnosti tvořili přibližně 55 %. Každý pátý byl kyrgyzské národnosti.¹⁶²

Úspěšná sovětzace, která mnohdy přispěla k tomu, že jednotlivci z místních národů se integrovali do nové reality a osvojili si ruský jazyk, který se stal prostředkem i rodinné komunikace, může být významná i dnes. Jazyková příslušnost a etnická příslušnost proto nemusí být vždy ve shodě při určování národností ve Střední Asii.¹⁶³

Z toho vyplývá, že program (nebo budoucí programy) může být zaměřen i na národnostně kyrgyzské obyvatelstvo. Definicí krajana se samozřejmě může zvyšovat nebo snižovat podíl potencionálních krajanů za hranicemi Ruska. K výše zmíněnému výkladu je proto možné doplnit, že migrační potenciál ruského obyvatelstva v Kyrgyzstánu je sice nízký, ale v rámci širěji pojaté definice krajanů je migrační potenciál odlivu krajanů kyrgyzské národnosti z Kyrgyzstánu rozhodně vyšší.

Problems and Necessary Directions of Perfection,“ University of California, 3. Staženo 20. 4. 2013.

<http://migrationfiles.ucdavis.edu/uploads/rs/files/2010/ryazantsev-modern-migration-policy-of-russia.pdf>.

¹⁵⁹ Rjazancev, „The Modern Migration Policy of Russia: Problems and Necessary Directions of Perfection,“ 2-3.

¹⁶⁰ Irina Ivachnjuk, *Perspektivy migracionnoj politiki Rossii: vybor vjernovo puti* (Moskva: MAKS Press, 2011), 60.

¹⁶¹ Institut diaspory i integracii, *Monitoring realizacii Gosudarstvennoj programmy po okazaniju sodejstvija dobrovolnomu pereseleniju v Rossijskiju Federaciju sootčestvjenikov, proživajušich za ruběžom, v centralnoaziatskom regione (Kazachstan, Kirgizija, Tadžikistan, Uzbekistan)* (Moskva: Institut stran SNG, 2008), 7.

¹⁶² Ibid., 104-206.

¹⁶³ Problematičnost i v termínech „ruskije“ a „rossijskije“.

3.1.4 Důsledky odchodu ruskojazyčné menšiny pro Kyrgyzstán

Jak již bylo zmíněno, transformace ekonomiky přinesla snižování počtu pracovních míst v průmyslu, což zasáhlo výrazně právě ruskojazyčné obyvatelstvo. To se soustředovalo ve městech a pracovalo především na kvalifikovaných pozicích. Mohutný odjezd této skupiny způsobil Kyrgyzstánu citelné ztráty ve výkonu ekonomiky i v lidských zdrojích. Konkrétně konsekvencemi byly *„ztráta vysoce kvalifikovaných specialistů, pokles v počtu ekonomicky aktivní populace a industriálního potenciálu země; snížení kvality zaměstnanců v infrastruktuře, stavebnictví, dopravy a dalších průmyslových sektorů, ve kterých předtím převládali etničtí Rusové.“*¹⁶⁴

Pravděpodobně jedním z největších problémů do budoucna je nenahrazení vysoce kvalifikovaných specialistů ve školství od jejich odchodu. Místní obyvatelstvo má obecně nižší úroveň vzdělání, což se projevilo poklesem úrovně terciárního vzdělání v technických oborech. Kyrgyzstán nemá kapacity vychovat vysoce kvalifikovanou pracovní sílu.¹⁶⁵

Mezinárodní migrace mohla být jedním z důvodů zintenzivnění vnitřní migrace. Odcházející lidé, bydlící v nejvíce průmyslových a úrodných oblastech na severu země a v hlavním městě, po sobě zanechali byty, půdu a v neposlední řadě pracovní pozice. Jak už bylo řečeno, vnitřní migrace směřovala především do těchto severních oblastí včetně Biškeku. Pracovní pozice, které zůstaly zachovány, tak mohly být obsazeny místním obyvatelstvem.¹⁶⁶ Určitá návaznost vnitřní migrace na emigraci zřejmě existuje. Domnívám se, že zde byla oboustranná vazba. Nacionalismus a migrace vesnického obyvatelstva do měst povzbudily emigraci, podobně jako uvolněná pracovní místa a půda povzbudily vnitřní migraci do měst.

Emigrace neměla vliv jen na Kyrgyzstán, ale i na složení a charakter zůstávajícího ruskojazyčného obyvatelstva. Poměru mezi Rusy zaměstnanými „duševní“ prací a pracujícími fyzicky se změnil ve prospěch druhé skupiny.¹⁶⁷ Mezi migranty byli (a stále jsou) nejčastěji lidé v práceschopném věku se spíše vyšším vzděláním, důchodci tvoří minimum migrantů. Nejvíce odjížděli obyvatelé jižních částí Kyrgyzstánu.¹⁶⁸ Dnes lze říci, že se část ruského obyvatelstva přeměnila na manažery, představitele středních podniků nebo zemědělců.

Na jihu země, kde sice tradičně nebyl tak vysoký podíl ruskojazyčného obyvatelstva a převažovali především Kyrgyzové a Uzbekové, ale „evropské“ minority tvořily do určité míry

¹⁶⁴ Ergešbajev, „Kyrgyzstan: Trends and Development of Migration Processes in Kyrgyzstan,“ 46.

¹⁶⁵ Ibid., 46.

¹⁶⁶ Schuler, „Migration Patterns of the population in Kyrgyzstan,“ 75.

¹⁶⁷ Něměšina, „K voprosu ob etnokuľturnoj i sociál'no-političeskoj strukture ruskich v Kirgizii,“ 30-32.

¹⁶⁸ Ibid., 33-35.

stabilizátor situace.¹⁶⁹ Možnost vypuknutí konfliktu po odchodu velké části této skupiny roste spolu s počtem obyvatel dvou místních národností a napětí vztahů v této části Kyrgyzstánu. Krvavý konflikt v Oši v roce 2010 ukázal, jak snadno se dá etnické násilí rozpoutat.¹⁷⁰ Asi nelze předpokládat, že by existence početnější ruskojazyčné minority konfliktu zabránila, ale hypoteticky by bylo jednodušší v některých oblastech běžného života snížit třecí plochy.

Na základě analýzy „etnické“ migrace se domnívám, že hlavní důvody pro migraci byly od konce 80. let politické (změny spojené s rozpadem SSSR a růstem nacionalismu v Kyrgyzstánu) a ekonomické. Přitažlivost Ruska byla, pokud zobecníme výše popsané trendy, spíše druhotnou před vnitřním vývojem Kyrgyzstánu. Právě tato konstelace, která je na pomezí migrace nucené a dobrovolné neumožňuje popsat tento migrační proud migračními teoriemi z úvodní kapitoly.

3.2 Pracovní migrace

Pracovní migrace se začíná projevovat od poloviny 90. let. Po roce 2000 dosáhla výrazně vyšších rozměrů. Převážení pracovní migrace nad migrací „etnickou“ může být vnímáno jako stabilizace socio-politických procesů spojených s nestabilitou a nejistotou rozpadu SSSR.¹⁷¹

Počet pracovních migrantů za hranicemi Kyrgyzstánu je obtížné určit. Podle některých odhadů pracuje za hranicemi mezi 200 a 500 tisíci občanů Kyrgyzské republiky, což činí zhruba 12 - 25 % celkové pracovní síly Kyrgyzstánu.¹⁷² Podle Světové banky Kyrgyzstán opustilo (emigrovalo) v roce 2010 asi 620 tisíc osob, což je necelých 11 % z celkového počtu Kyrgyzů.¹⁷³

¹⁶⁹ Antonina Zakharova, „Southern Kyrgyzstan: New Trends in National Composition and Their Effect on the Ethnic Situation in the Region,“ *Central Asia and the Caucasus*, No. 005, 1. 9. 2002, 175-180. Staženo 5. 1. 2012. http://www.ca-c.org/journal/2002/journal_eng/cac-05/23.zakeng.shtml.

¹⁷⁰ Slavomír Horák, „Předposlední fáze zhroucení Kyrgyzstánu?,“ *Mezinárodní politika* 34, č. 8 (srpen 2010), 41-43. Staženo: 29. 12. 2012. <http://www.slavomirhorak.net/news/kyrgyzstan-mp201008/>.

¹⁷¹ Zajončkovskaja, Mkrťčjan, Tjurjukanova, „Rossija pjered vyzovami imigracii,“ 27.

¹⁷² Roman Mogilevsky a Anara Omorova, „Assessing Development Strategies to Achieve the MDGs in The Kyrgyz Republic,“ United Nations Department for Social and Economic Affairs, březen 2011, 7. Staženo 10. 5. 2013. http://www.un.org/en/development/desa/policy/capacity/output_studies/roa87_study_kgz.pdf. V jiném zdroji se uvádí, že se nejčastěji odhaduje počet migrantů za hranicemi mezi 400 a 700 tisíci osob. E. A. Borodin, „Demografija, uroveň žizni i social'naja politika Kyrgyzstana,“ *Mirovaja ekonomika i međunarodnye ekonomičeskie otnošenija* 87, 12 (2012): 338.

¹⁷³ „Kyrgyzstan, World migration and remittances factbook 2011,“ World bank, 156. Staženo 4. 5. 2013. <http://siteresources.worldbank.org/INTLAC/Resources/Factbook2011-Ebook.pdf>. Erica Marat tento údaj používá pro stanovení obecného počtu pracovních migrantů za hranicemi. Erica Marat, „Labour migration in Central Asia: Implications of the Global Economic Crisis,“ *Silk Road Paper*, (May 2009), 9.

Nemigrují pouze etničtí Kyrgyzové, ale i ostatní menšiny, které v Kyrgyzstánu trvale žijí. Pracovní migranti jsou nehomogenní skupinou složenou z osob různých národností, vyznání, pohlaví i společenského statusu a vzdělání. Hlavními směry pro migraci z Kyrgyzstánu je Rusko a Kazachstán.

Tato kapitola je tvořena dvěma podčástmi. První se týká Kyrgyzstánu a sleduje ekonomický vývoj, vnitřní migraci, objem a dynamiku remitencí a jejich rozvojový potenciál a imigraci do Kyrgyzstánu. Druhá část analyzuje pracovní migraci do Ruska s důrazem na praktickou stránku migrace (výběr cílového města, počáteční náklady, sféry zaměstnání), migrační politiku Ruské federace, vliv ekonomické krize na pracovní migranty z Kyrgyzstánu v Rusku a některá další témata.

Struktura této kapitoly je tematická nikoliv chronologická. Volný příhraniční režim neumožňuje sledovat četnost překročení hranic, míra nezaměstnanosti je ilustrativní a nelze z ní vycházet, v růstu HDP není jasný podíl šedé zóny (může mít jinou dynamiku). V porovnání s předchozími dvěma kapitolami je proto u pracovní migrace těžké, ne-li nemožné, analyzovat nebo alespoň odhadnout její dynamiku.

3.2.1 Vnitroekonomický vývoj Kyrgyzstánu

Po roce 1991 se snížila ekonomická výkonnost Kyrgyzstánu. Provázanost sovětského systému a závislost na podpoře z Moskvy se negativně promítla stagnací, úpadkem průmyslu. Ekonomická krize v letech 1998-99 se promítla do růstu chudoby, růstu zahraničního dluhu a celkové destabilizace ekonomiky. Po krizi se postupně socio-ekonomická situace zlepšovala, růst chudoby se zastavil.¹⁷⁴ Krize se odrazila v adaptaci obyvatelstva na nové podmínky (minimální podpora státu), na přijetí zodpovědnosti za svůj život a svoji rodinu. To je dodnes podstatnou součástí migrační strategie.

Po roce 1991 se změnila struktura výkonnosti jednotlivých složek ekonomiky. Rostl sektor služeb, ale také turismus a finanční sektor. Z průmyslových odvětví významnou část HDP tvoří těžba zlata v dole Kumtor. Zemědělství se rozvíjelo poměrně pomalu. To je dáno jednak formou privatizace (rozdrobení velkých družstev na malé rodinné hospodářství), a také nedostatkem modernizace a přístupu k trhům. Zemědělství slouží převážně k pokrytí spotřeby místní populace, protože v současných podmínkách malé farmy nedokáží zvýšit produktivitu.

¹⁷⁴ Mogilevsky, Omorova, „Assessing Development Strategies to Achieve the MDGs in The Kyrgyz Republic,“ 4.

V posledních letech rostla také spotřeba domácností (o 10 % ročně) způsobená růstem remitencí ze zahraničí. Příznivý ekonomický vývoj cílových zemí pracovních migrantů se tak promítl do ekonomiky Kyrgyzstánu. To mělo vliv na snížení počtu osob žijících pod hranicí chudoby a růst exportu.¹⁷⁵

Jedním z problémů při sledování dopadů migrace je i obtížně určitelná míra nezaměstnanosti. Oficiální údaje neodpovídají skutečnosti z několika důvodů. Část nezaměstnaných pracuje v již zmíněné šedé sféře ekonomiky a mezi nezaměstnané se nepočítají. Dalším důvodem je slabá podpora státu pro nezaměstnané (finanční podpora i pomoc při hledání práce jsou mizivé), což jedince nemotivuje oficiálně se přihlašovat na úřad. Dále platí nařízení, podle něhož každý venkovan vlastníci pozemek nemůže být vedený jako nezaměstnaný.¹⁷⁶ Oficiálně se počet zaregistrovaných nezaměstnaných od roku 2000 pohybuje mezi 58 a 73 tisíci.¹⁷⁷ Předpokládá se, že skutečný počet nezaměstnaných je vyšší.

Rozvojový potenciál pracovní migrace a remitence

Remitence v Kyrgyzstánu tvoří poměrně vysoký podíl HDP, který je obtížně určitelný a který se mění v čase. V roce 2005 měli Kyrgyzové pracující v zahraničí odeslat asi 200 milionů amerických dolarů, což tehdy činilo asi polovinu rozpočtu Kyrgyzstánu.¹⁷⁸ Podle Kumskova remitence tvořily v roce 2011 asi 30 % kyrgyzského HDP.¹⁷⁹ Údaje Světové banky pro příliv remitencí do Kyrgyzstánu jsou nejvyšší pro rok 2008, kdy měly tvořit 1 232 milionů, v roce 2009 objem poklesl na 882 milionů amerických dolarů.¹⁸⁰ Podle jiného zdroje 80 % všech pracovních migrantů z Kyrgyzstánu pracuje v Rusku.¹⁸¹

Remitence jsou vysvětlovány jako jeden z důvodů snížení počtu chudých a velmi chudých v zemi.¹⁸² Hlavním příjemcem remitencí jsou chudé rodiny, což může vést i ke snížení společenských rozdílů. Obrácenou stranou mince byly důsledky z rostoucího objemu remitencí před ekonomickou krizí. Zvýšená poptávka po zboží vyvolaná remitencemi se

¹⁷⁵ Ibid., 5-8.

¹⁷⁶ Ibid., 10.

¹⁷⁷ „Číselnost' zaregistrovaných bezpracovních po teritorii,“ Nacional'nyj statističeskij Komitet Kyrgyzskoj Respubliki. Staženo 13. 5. 2013. <http://www.stat.kg/stat.files/din.files/trud/1070018.pdf>.

¹⁷⁸ „Emigracija iz Kyrgyzstana rostet bolami tempami,“ Eurasianet.org. 22. 3. 2006. Staženo 30. 4. 2013. <http://russian.eurasianet.org/departments/civilsociety/articles/eav032206ru.shtml>.

¹⁷⁹ Gennadij Kumskov, „Kyrgyzstan: Razvitije potenciala deneznyh perevodov trudovyh migrantov,“ in ?, s. 150.

¹⁸⁰ „Kyrgyzstan, World migration and remittances factbook 2011,“ World bank, 156.

¹⁸¹ Irina Lukasova, Irina Makenbaeva, *Impact of the Global Financial Crisis on Labour Migration from Kyrgyzstan to Russia* (Biškek: CASE, 2009), 4. Staženo 5. 4. 2013. <http://www.osce.org/bishkek/40540>.

¹⁸² Keneš Almakučukov, Trudovaja migracija iz Kyrgyzstana: vozmožnyje socialnyje i ekonomičeskije efekty.

projevila v růstu cen nemovitostí a potravin. Růstující ceny tlačily na rodiny, ze kterých do zahraniční za prací nikdo neodjel, aby svého pracovního migranta vyslaly.¹⁸³ Spíše než ke stírání rodílů tak docházelo ke zostřování hranice mezi chudými a velmi chudými.

V Kyrgyzstánu je zatím pracovní migrace spíše strategií přežití, než rozvoje.¹⁸⁴ Je obtížně zjištělné, za co jsou remitence utráceny. Obecně platí, že se většina peněz utratí za jídlo, což je typické pro všechny chudé státy na světě. Jeden z výzkumů uvádí, že asi 10 % z peněz jde na investiční záměry, 10 % na studium a zdravotní výdaje.¹⁸⁵

Významnou položkou, na kterou je vynakládána část prostředků, jsou rodové oslavy. Především svatby mají výjimečné postavení mezi ostatními slavnostmi. Oslavy (svatby, narození dětí nebo i pohřby) jsou události, které tradičně stmelují rodové komunity, ale přinášejí i zvýšené výdaje a pro část pracovních migrantů jsou důvodem opuštění republiky za účelem krátkodobého přivýdělku.¹⁸⁶

Stát neumí nakládat s potenciálem, který v sobě remitence nesou. Lidé by v příhodnějších podmínkách mohli snadněji investovat do drobného podnikání, vzdělání atd. Dopad migrace na rozvoj Kyrgyzstánu je momentálně relativně nízký.¹⁸⁷

3.2.2 Vnitřní migrace

Směr a charakter vnitřní migrace v Kyrgyzstánu závisí na zkoumané komunitě, nadmořské výšce nebo regionu země. Dělicí linie se vede mezi městem a vesnicí, horami a nížinami, severními a jižními regiony. Tyto faktory jsou jedním z ukazatelů, kam a v jakém počtu budou lidé pravděpodobně migrovat. V následujícím textu budou popsány některé současné trendy vnitřní migrace.

V Kyrgyzstánu a v některých dalších zemích Střední Asie figurují dva hlavní migrační směry: migrace z vesnice do města a migrace mezinárodní. Oba mají vektor namířený na

¹⁸³ Podle jedné ze studií, provedené v Džalalabádské oblasti na jaře 2009, se 70 % navrátilivších se pracovních migrantů chce opět vydat za prací do Ruska. Jedním z uváděných důvodů byly kromě nízkých platů a nedostatku volných míst i nízké platy ale vysoké náklady na denní spotřebu. Lukasova, Makenbaeva, *Impact of the Global Financial Crisis on Labour Migration from Kyrgyzstan to Russia*, 30.

¹⁸⁴ Gennadij Kumskov, „Kyrgyzstan: Razvitije potenciala deneznyh perevodov trudovyh migrantov,“ in ?, s. 149.

¹⁸⁵ Keneš Almakučukov, Trudovaja migracija iz Kyrgyzstana: vozmožnyje socialnyje i ekonomičeskije efekty.

¹⁸⁶ Madlen Rivz, „Po tu storonu ekonomičeskovo determinizma: mikro dinamika migracii iz selskovo Kyrgyzstana,“ *Nepriosnovennyj zapas*, No. 4 (2009), 271, 276.

¹⁸⁷ Sjuzan Tieme, „Kuda vozvrašča? Selskije i gorodskije vzaimosvjazi v uslovijach vnutrenej i vnešnej trudovoj migracii,“ In *Kyrgyzstan na sovremennom etapje razvitija* (Biškek: Amerikanskij universitet v Centralnoj Azii, 2008), 116-117. Staženo 31. 12. 2012.

http://www.geo.uzh.ch/~suthieme/KG_Today_rus%20Kopie.pdf.

sever. „Obyvatelstvo země odjíždí z jihu (odevzdávající zóna) na sever (přijímající a tranzitní zóna).“¹⁸⁸

Důvody tohoto stavu jsou následující. V severních regionech země je zatím dostatek orné půdy a pastvin, hustota osídlení není tak vysoká a oblast je poměrně dobře zásobena vodními zdroji. Přeshraniční migrace zde proto není tak častá jako v případě jižních oblastí.¹⁸⁹ Dalším faktorem je výrazně vyšší podíl obyvatelstva na vesnicích v jižních oblastech, kde je také vyšší porodnost a mladší populace. Na konci práce je vložena příloha č. 5 s demografickou skladbou obyvatelstva. Z něj vyplývá, že nejpočetnější obyvatelstvo je ve věku mezi 15 a 30 lety.¹⁹⁰ Nejvíce migrantů odjíždí z Batkenské, z Džalalabádské a z Ošské oblasti (2012).¹⁹¹ Podle průzkumu z Batkenské oblasti, lidé, kteří do Biškeku přicházejí, se spoléhají na své příbuzné a známé, kteří do města odešli před nimi.¹⁹²

Severní oblasti mají nejvyšší procento ruskojazyčné populace, ačkoliv část z nich odešla především během 90. let. Po jejich odchodu do oblasti přišli lidé z různých dalších částí Kyrgyzstánu a občané jiných zemí SNS.¹⁹³

Lidé z hlavního města a některých severních oblastí většinou nemigrují za hranici, práci hledají především v místě bydliště. Ze severních oblastí pochází asi jen jedna třetina ze všech migrantů, kteří pracují v Rusku a v Kazachstánu (v roce 2010 cekový počet pracovních migrantů odhadoval na půl milionu).¹⁹⁴

Na vesnicích je nižší životní úroveň obyvatelstva, což může to být dalším důvodem pro migraci, která vede z vesnic do měst. Tato migrace směřuje především k velkým městům jako je Biškek a Oš. Okolo nich vzniká nelegální zástavba, ve které bydlí často nezaměstnaní

¹⁸⁸ Podobně i migrace mezinárodní je směřuje nejčastěji do Ruska nebo Kazachstánu. Keneš Almakučukov, Trudovaja migracija iz Kyrgyzstana: vozmožnyje socialnyje i ekonomičeskije efekty.

¹⁸⁹ Igor Rubinov, „Migration, Development, and the „Toi Economy“: cultural integration of remittances in Northern Kyrgyzstan,“ Social Research Center American University of Central Asia, červenec 2010. Staženo 16. 10. 2012. <http://www.isn.ethz.ch/isn/Digital-Library/Publications/Detail/?lng=en&id=145054>.

¹⁹⁰ Mladí lidé mezi 16 a 29 lety věku tvořili na jihu podle článku z roku 2004 kolem 50 % pracovní síly, zatímco osob nad 60 let bylo necelých 10 %. Ainura Elebaeva, „Labour migration in Kyrgyzstan,“ 78.

¹⁹¹ „O migracionnyh processach v Kyrgyzstane,“ Institute for public policy, 1. 8. 2012. Staženo 12. 11. 2012. <http://www.ipp.kg/ru/news/2431/>.

¹⁹² Susan Thieme, „Osh – Bishkek – Almaty – Moscow and return? How Different Generations Sustain Their Livelihoods in Multilocal Settings.“ Lecture at the Social Research Center, American University Central Asia, Bishkek (2007), nečíslováno. Staženo 30. 4. 2012. <http://src.auca.kg/index.php?id=249&lang=en&option=content&task=view>.

¹⁹³ Elebaeva, „Sovremennyje migracionnyje procesy v Kyrgyzstane,“ 386-7. V kapitole o etnické migraci se mluvilo o stabilizujícím vlivu na jihu země, ale tento vliv měla ruskojazyčná menšina i na severu Kyrgyzstánu. Po emigraci etnických menšin a příchodu obyvatelstva z jižních oblastí dochází k problémům v soužití. Lidé se začínají dělit na místní a nově přichodí, což se promítá i do vztahů mezi jižními a severními klany. Uran Ergešbaev, „Migracija naselenija Kirgizskoj Respubliki v Rossiju: social'no-ekonomičeskije posledstvija,“ *Region: ekonomika i sociologija*, No. 2 (2009): 161.

¹⁹⁴ Rubinov, „Migration, Development, and the „Toi Economy“,“ nečíslováno.

lidé. V Biškeku v této zástavbě bydlí více než 200 tisíc lidí, přesný počet není znám.¹⁹⁵ I ze severních oblastí (hlavně Narynské a Issykkulské oblasti) směřují vnitřní migranti do hlavního města a Čujské oblasti.¹⁹⁶

Ekonomický propad po rozpadu SSSR citelně zasáhl malá města, kde se výrazně snížila životní úroveň práceschopného obyvatelstva. Migrace z měst směřuje za hranice Kyrgyzstánu, do Biškeku, či na venkov k příbuzným. Ačkoliv se města Oš a Biškek rozrůstají, celkově Kyrgyzstán zažívá proces deurbanizace. Rozdíl mezi natalitou ve městech a na venkově se projevuje v dynamičtějším růstu populace venkova.¹⁹⁷

I když není nutná spojitost mezi migrací vnitřní a vnější, studie provedená v Batkenské oblasti ukazuje, že mezi nimi existuje provázanost. „*Lidé spíše mohou migrovat nejdříve do hlavního města a po zjištění, že nemohou vydělat tak moc peněz, cestují dál do další země, jako je Rusko nebo Kazachstán.*“¹⁹⁸ Ukazuje se, že Biškek může být „přestupní stanicí“ nebo tranzitní zónou k mezinárodní migraci.¹⁹⁹

V dnešním Kyrgyzstánu lze konkrétně mluvit i o dalším směru migrace z vysokých hor do nižších poloh.²⁰⁰ Obyvatelstvo horských oblastí většinou nehledá práci za hranicemi. Pokud ji hledají, tak spíše na vnitřním trhu práce.²⁰¹

Zajímavé je dělení pracovní migrace podle nadmořské výšky. Pracovní migranti z nejvyšších regionů země²⁰² mají údajně nižší vzdělání, nižší věkovou strukturu, posílají méně peněz rodinám a odjíždějí na delší dobu. Počet osob, které se domů vracejí, není vysoký. To je v kontrastu s migrací z nižších horských poloh, odkud má migrace spíše sezónní charakter, kvalifikace migrantů je spíše vyšší a také objem peněžních prostředků poskytovaných rodině je také vyšší.

Zdá se, že nejvýhodnějším pro stát je, pokud si migrující pracovníci zachovají co nejtěsnější vztahy se svými rodinami, a proto pak posílají domů co nejvíce finančních

¹⁹⁵ Keneš Almakučukov, Trudovaja migracija iz Kyrgyzstana: vozmožnyje socialnyje i ekonomičeskije efekty. Počet osob žijících nelegálně na předměstích Biškeku se kvůli neexistenci oficiálních údajů liší. Počet 400 tisíc udává Susan Thieme (Thieme, „Osh – Bishkek – Almaty – Moscow and return?“ nečíslováno).

¹⁹⁶ Lesia Nedoluzhko, Gunnar Andersson, Migration and first-time parenthood: Evidence from Kyrgyzstan, 2007, *Demographic Research* 17, No. 25, 748.

¹⁹⁷ Charles Becker and Sergey V. Paltsev, „Economic Consequences of Demographic Change in the Former USSR: Social Transfers in the Kyrgyz Republic,“ *World Development* 32, No. 11 (2004), 1855.

¹⁹⁸ Thieme, „Osh – Bishkek – Almaty – Moscow and return?“ nečíslováno.

¹⁹⁹ Podle některých průzkumů je u obyvatel Biškeku (jeho předměstí) větší náchylnost k mezinárodní migraci. Tato korelace nebyla u jiných regionů zjištěna. Rubinov, „Migration, Development, and the „Toi Economy“,“ nečíslováno.

²⁰⁰ Pracovní migranti z nejvýše položených oblastí investují do přestěhování se do nižších poloh, kde je lehčí život. Negativním důsledkem těchto přesunů je narušení horských společenství a degradace horských regionů. Keneš Almakučukov, Trudovaja migracija iz Kyrgyzstana: vozmožnyje socialnyje i ekonomičeskije efekty.

²⁰¹ Elebaeva, „Sovremennyje migracionnyje procesy v Kyrgyzstane,“ 391.

²⁰² Autor jako příklady uvádí Čatkalský rajón v Džalalabadské oblasti a Alajský rajón v Ošské oblasti.

prostředků. Právě migrace z nejvyšších hor svým převážně dlouhodobým charakterem²⁰³ způsobuje oslabení vazeb k rodině, a tím i její menší podporu.

Odchod mužů, kteří nechávají doma ženy, děti a staré lidi má negativní vliv na kvalitu místní pracovní síly. Zemědělství v Kyrgyzstánu je stále méně technizované, a proto vede k vyššímu zapojení dětí a žen do jeho udržení, pokud muži v práceschopném věku odejdou. To se zpětně promítá do úrovně kvalifikace mladých lidí. Proto dopady migrace na středně vysoké oblasti, kam se na zimu muži vrací a zastanou nejtěžší práci, jsou nižší než v oblastech nejvyšších hor.²⁰⁴

Vnitřní migrace se často ukazuje jako jednostranná. V případě migrantů z jižních oblastí je trvalý návrat stěží možný (kvůli přelidněnosti a nedostatku půdy).²⁰⁵ Cyklická migrace tak nemusí znamenat návrat do rodiště, ale lidé mohou investovat do života v jiných oblastech a změnu bydliště zafinancovat výdělkem ze zahraničí.²⁰⁶ Investovat do nemovitostí v hlavním městě je viděno jako dlouhodobě výnosné, což se promítá do růstu cen nemovitostí ve větších městech (především v Biškeku). Do hlavního města se za kupní sílu stěhují i podnikatelé a zaměstnanci sektoru služeb, což přispívá k vyšší vnitřní migraci.²⁰⁷

Dalším faktorem, který se může promítat do dat o vnitřní migraci, jsou tradiční vzorce manželského života, kdy se žena stěhuje do mužova domu nebo domu jeho rodičů. Tento zvyk je podpořen „unášením manželek“. Tato zvyklost může být jedním z důvodů, proč regionální a vnitroregionální migranty tvoří z 60 % ženy.²⁰⁸

Je poměrně obtížné analyzovat data pro vnitřní migraci v Kyrgyzstánu. Na konec práce jsem vložila dvě přílohy, které ukazují přibližné hodnoty vnitřní migrace. V příloze č. 6 je znázorněn poměr vnitřní a vnější migrace. Z grafu je patrné, že mobilita obyvatelstva byla nejvyšší na začátku 90. let a postupně došlo k ustálení situace (na počtu asi 50 tisíc vnitřních migrantů za rok). Natalija Kosmarskaja uváděla, že po revoluci v roce 2005 došlo k vnitřní migraci z jihu na sever, která byla způsobena výměnou elit v čele země.²⁰⁹ Graf, který jsem použila, tento pohyb nezobrazuje.

²⁰³ Horší dostupnost (klimatické podmínky, vyšší náklady na cestu) vysokohorských oblastí se promítá do nižší frekvence dojíždění do domovských oblastí.

²⁰⁴ Keneš Almakučukov, *Trudovaja migracija iz Kyrgyzstana: vozmožnyje socialnyje i ekonomičeskije efekty*.

²⁰⁵ Elebaeva, „Sovremennyje migracionnyje procesy v Kyrgyzstane“, 388.

²⁰⁶ Sjuzan Tieme, „Kuda vozvrašat'ca? Selskije i gorodskije vzajmosvjazi v uslovijach vnutrenej i vnešnej trudovoj migracii“, 114.

²⁰⁷ Marat, „Labour migration in Central Asia“, 19.

²⁰⁸ Podle malé studie provedené na kyrgyzském venkově až jedna třetina všech manželství může být uzavřena tímto způsobem. Nedoluzhko, Andersson, „Migration and first-time parenthood“, 748.

²⁰⁹ Kosmarskaja, „Pojechali tut...po biškekski. Migranty i starožilci kak zerkalo „kirgizskoj revolcii“,“ 7.

Příloha č. 9 obsahuje mapu Kyrgyzstánu, která ukazuje migraci vzhledem k jednotlivým regionům. Jsou v ní zaneseny poměry populace města a vesnice, a také poměr nemobilního a mobilního obyvatelstva. Mapa názorně ukazuje některé výše uvedené trendy v této kapitole.

Imigrace do Kyrgyzstánu a příhraniční migrace

Kyrgyzstán pracovní migranty nejen vysílá, ale i přijímá – emigrace ale převažuje nad imigrací. I Kyrgyzstán zavedl kvóty na příchod cizinců do země, aby chránil svůj trh práce. Každoročně se povoluje mezi 10 a 12 tisíci pracovních míst pro cizince. V roce 2011 získalo asi 10 tisíc imigrantů v Kyrgyzstánu pracovní povolení. Jednalo se především o Číňany, Jihokorejce, Rusy, Kazachy, Turky a Američany. Ani kvóty v Kyrgyzstánu často neodpovídají poptávce na trhu práce, lidé se pak stávají neregulárními migranty. To se netýká příhraničních migrantů Tádžikistánu a Uzbekistánu, s těmito státy má Kyrgyzstán bezvízový styk.²¹⁰ Až 270 tisíc Tádžiků a Uzbeků odjíždí na sezónní práce do Kyrgyzstánu.²¹¹

Zajímavou skupinou jsou čínští imigranti v Kyrgyzstánu. Obě země mají z historie poměrně bohaté styky. Na začátku 90. let byly nastaveny dobré vztahy, což se promítlo do migrace mezi oběma zeměmi. Nejdříve se objevili první kyrgyzští trhovci, kteří využívali rozdílu v cenách anebo nedostatku některého zboží a dováželi výrobky z Číny. Tento způsob podnikání byl vytlačen ve druhé polovině 90. let, kdy Čínská lidová republika poskytla výhody svým obchodníkům. Kyrgyzští trhovci (čelnoci) nemohli konkurovat výhodnějším cenám, za které mohli nakupovat Číňané. „*A kyrgyzští podnikatelé byli nuceni zavřít své obchody a odejít do Ruska, a tím uvolnit místo pro čínské obchodníky.*“²¹² Kyrgyzstán je tedy jakýmsi reexportním místem, přes které se výrobky z Turecka a Číny dostávají do Střední Asie a Ruska.²¹³

Počet Číňanů je nejvyšší v jižních oblastech Kyrgyzstánu, ale část z nich nemá pracovní povolení, proto budou uváděné počty znovu spíše orientační. Podle konzula ČLR

²¹⁰ „O migracionnych processach v Kyrgyzstane.“

²¹¹ Marat, „Labour migration in Central Asia,“ 9.

²¹² Amantur Zhaparov, „The Issue of Chinese Migrants in Kyrgyzstan,“ *China and Eurasia Forum Quarterly*, Volume 7, No. 1 (2008), 81-83.

²¹³ Nárůst této formy obchodu byl způsoben i výhodnými podmínkami pro zahraniční obchod pro fyzické osoby. V Kyrgyzstánu jsou nyní dvě velká tržiště, která se pro reexport využívají (Durdoi u Biškeku a Kara-Suu u Oše). Mogilevsky, Omorova, „Assessing Development Strategies to Achieve the MDGs in The Kyrgyz Republic,“ 5.

přichází do Kyrgyzstánu ročně asi 10 tisíc Číňanů.²¹⁴ V roce 2007 Číňané získali 51 % ze všech vydaných pracovních povolení, což činilo necelých 1100.²¹⁵ Podle vedoucího hraniční služby žilo na začátku roku 2008 na území Kyrgyzstánu asi 60 tisíc Číňanů.²¹⁶

Při hranicích s Tádžikistánem a Uzbekistánem probíhá tzv. příhraniční migrace. Zahraniční migrující přicházejí nejčastěji v období sezónních zemědělských prací a pracují za nižší mzdu než místní obyvatelstvo. Tento typ migrace snižuje úroveň výplat v regionu, čímž může mít destabilizující účinky. Většina těchto příhraničních migrantů pracuje nelegálně a potýká se s podobnými problémy jako nelegální pracovní migranti v Rusku.²¹⁷

V Kyrgyzstánu jsou i tzv. uvízlí migranti. Pojem souvisí s tranzitním charakterem země. Jedná se o migranty, kteří přijíždějí do Kyrgyzstánu očekávající, že skrz Kyrgyzstán si vystaví vízum do Evropy. Ale nic takového se nestane a jim pak nezbyvá než v Kyrgyzstánu zůstat. Jedná se o občany afrických zemí a jihovýchodní Asie.²¹⁸

3.2.3 Migrace do Ruska

Ruská federace je hlavní cílovou zemí pracovních migrantů ze zemí bývalého SSSR.²¹⁹ Odhady počtu pracovních migrantů v Rusku se různí (pohybují se mezi 3 a 15 miliony), neboť množství nelegálních migrantů se obtížně určuje. Často se jedná o sezónní pracovní sílu, proto počet migrujících je odvislý i od ročního období.²²⁰ Kapitola je rozdělena na několik částí. V úvodu jsou popsány tzv. pull faktory, které činí Rusko přitažlivé pro pracovní migranty ze zemí SNS. V další části se zabývám praktickou částí pracovní migrace z Kyrgyzstánu do Ruska.

Ruská federace se potýká s demografickými problémy. V první polovině 90. let byly potíže se snižováním počtu obyvatel zmírněny příchodem převážně ruskojazyčného obyvatelstva z bývalých sovětských republik. Ekonomická krize v roce 1998 a následný

²¹⁴ Viktorija Kureněva, „...o migracii iz Kitaja v Kyrgyzstan,“ Večerní Biškek podle, demoscope.ru, 14. 3. 2012. Staženo 2 1. 3. 2013. <http://demoscope.ru/weekly/2012/0503/gazeta021.php>.

²¹⁵ Elebaeva, „Sovremennyje migracionnyje procesy v Kyrgyzstane,“ 389.

²¹⁶ Zhaparov, „The Issue of Chinese Migrants in Kyrgyzstan,“ 89.

²¹⁷ Elebaeva Ainura, „Labour Migration in Kyrgyzstan.“ *Central Asia and the Caucasus*. No. 003, (30. 6. 2004): 80.

²¹⁸ „O migracionnyh processach v Kyrgyzstane.“

²¹⁹ První vlnou příchodů ze Střední Asie byli v první polovině 90. let obyvatelé Tádžikistánu, kteří utíkali před následky občanské války. Pracovní migranti tvořili další skupinu migrujících z Tádžikistánu ve druhé polovině 90. let. Jejich pozice byla výhodnější než v případě představitelů ostatních středoasijských národů, neboť mohli navázat na první vlnu azylantů. Zhruba v té době se v Rusku začali objevovat i pracovní migranti z Kyrgyzstánu a Uzbekistánu. Jejich podíl se zvýšil mezi lety 2002 a 2003.

²²⁰ Zajončkovskaja, Mkrčjan, Tjurjukanova, „Rossija pjered vyzovami imigracii,“ 28-29.

ekonomický propad zamezily zvýšení počtu pracovních migrantů, kteří do Ruska v té době začínali přijíždět. Ekonomický vzestup po roce 2000 se promítl do poptávky po pracovní síle z důvodů nedostatku vlastních kapacit na pokrytí trhu práce.²²¹ Demografická krize se po roce 2000 přestala ignorovat, ale Rusko stále hledá její efektivní a politicky schůdné řešení.

Kromě poptávky po pracovní síle je významná i formální stránka migrace: nepotřebnost víza pro vstup do Ruska z většiny postsovětských republik.²²²

Neexistují přesné statistiky o počtech pracovních migrantů z Kyrgyzstánu, protože většina z nich se pohybuje za hranicí legality. Pro ilustraci ale lze uvést například množství vydaných pracovních povolení Kyrgyzům v Ruské federaci. Vzrostlo z počtu 900 v roce 2000 na počet 184 tisíc v roce 2008 (příloha č. 8).²²³ Podle FMS Ruska je v roce 2013 v Rusku 559 tisíc migrantů z Kyrgyzstánu.²²⁴ Kyrgyzské ministerstvo zahraničních věcí uvádí ruské statistiky s počtem příjezdů občanů Kyrgyzstánu v roce 2010 více než 361 tisíc.²²⁵

Pracovní migrace do Ruska probíhá skrz tři hlavní kanály: státní struktury a licencované agentury, které zajišťují asi jen 5-10 % všech odjezdů, druhým způsobem jsou zprostředkovatelské firmy, třetím a nejčastějším způsobem je vlastní iniciativa migranta na základě spojení s příbuznými nebo známými za hranicemi.²²⁶

Ztěžujícím faktorem pro obyvatele, kteří se rozhodnou vycestovat do zahraničí je nutnost počátečních nákladů. Někteří budoucí zahraniční migranti se musí zadlužit, aby měli peníze na cestu a na dobu, dokud nenajdou práci (pokud ji nemají zajištěnou před příjezdem).²²⁷ Další výdaje mohou přibývat i po cestě do Ruska, kdy si policisté na letištích, ve vlacích nebo při přechodech hranic mohou říkat o úplatky. Většina pracovních migrantů by proto preferovala, kdyby mohli pracovat legálně, čímž by se jim pravděpodobně snížily náklady.²²⁸ Pracovní migranti z Kyrgyzstánu po příjezdu do cílové země chtějí začít co nejdříve pracovat. Většina z nich proto využívá služeb placených prostředníků k legalizaci

²²¹ *Migration Trends in Eastern Europe and Central Asia: 2001-2002 Review* (Ženeva: IOM, 2002), 15. Nebo „O migracionnyh processach v Kyrgyzstane.“

²²² Vízový režim je zaveden mezi Ruskem a Turkmenistánem a Ruskem a Gruzii. Exit vízum je údajně zavedené v Uzbekistánu.

²²³ Irina Ivakhnyuk, *The Impact of the Economic Crisis on Migration Trends and Migration Policy in the Russian Federation and the Eastern Europe and Central Asia Area*, (Moscow: IOM, 2009), 14.

²²⁴ „V Rossii rabotaet bolee polmilliona kirgizských migrantov – FMS,“ *Rossija dlja vsech*, 8. 4. 2013. Staženo 4. 5. 2013. http://krg.rus4all.ru/city_msk/20130408/723991658.html.

²²⁵ „Otvěty na voprosy graždan KR v konsul'skoj sfere,“ MZV Kyrgyzské republiky. Staženo 1. 1. 2013. http://www.mfa.kg/common/otveti-na-voprosi-grajdan-kr-v-konsul'skoi-sfere-5_kg.html.

²²⁶ „O migracionnyh processach v Kyrgyzstane.“ Podobně i Elebaeva, „Sovremennyye migracionnyje procesy v Kyrgyzstane,“ 394.

²²⁷ Za přenechání pracovní pozice, například metaře v Moskvě, je nutné zaplatit svému předchůdci, což také zvyšuje počáteční výdaje. Thieme, „Osh – Bishkek – Almaty – Moscow and return?“ nečíslováno.

²²⁸ Marat, „Labour migration in Central Asia,“ 31.

jejich pobytu (cena za dokumenty se pohybuje v rozmezí 1-15 tisíc rublů), což je spojeno s nejistotou koupě falešných dokumentů.²²⁹

Geograficky se Kyrgyzové nacházejí po celém teritoriu Ruska, nejvíce ale v Uralském a Sibiřském federálním okruhu, Centrálním federálním okruhu, Moskvě a Sankt-Petěrburgu.²³⁰

Lidé přijíždějící za prací nevydělávají tak moc peněz, aby si mohli dovolit pohodlné bydlení ve městech jako je Moskva nebo Sankt-Petěrburg.²³¹ V případě Moskvy pracovní migranti žijí nejčastěji na předměstích a v periferních oblastech, kde je levnější a dostupnější bydlení. Proč migrace směřuje primárně do velkých ruských měst? Vztah poptávka-nabídka dobře vystihuje Zajončkovskaja, která říká, že „*Moskva roste, ne protože se sem cpou. Naopak, cpou se sem, protože rostoucí ekonomika vytváří obrovský a rozmanitý trh práce, dobré příležitosti zisku a kariéry.*“²³² Dalším faktorem, který láká, je nízká nezaměstnanost. Od roku 2002 se její hladina pohybuje do 1,5 %, přičemž ruský průměr je 6-7 % (publikace vyšla v roce 2009).²³³

Cílové destinace nejsou vybírány náhodně. Jedná se o města, která jsou nejsnáze a nejlevněji dosažitelná, například Jekatěrinburg (vlakové spojení z Biškeku), Novosibirsk, Krasnojarsk, Ťumen, a Samara.²³⁴ Projevují se i vztahy ze sovětské minulosti, kdy jednou ze skupin migrujících byli kyrgyzští studenti. Proto důvody výběru některých destinací můžeme chápat jako navázání na vazby z minulosti s Moskvou, Sankt-Petěrburgem, Novosibirskem. Většina kyrgyzské inteligence se stále zdržuje v Sankt-Petěrburgu. V sovětských dobách totiž byly Frunze (Biškek) a Leningrad (Sankt-Petěrburg) partnerská města. I tato spojení mohou pomáhat Kyrgyzům ustát konkurenci ze strany jiných zemí.²³⁵

Faktorem, který působí na vnitřní i vnější pracovní migraci je trh práce. Na trhu práce v Kyrgyzstánu je nerovnost mezi nabídkou práce a poptávkou. Každý rok vychází přibližně 70 tisíc absolventů ze středních škol, kteří těžko najdou pracovní pozici odpovídající jejich

²²⁹ Lukasova, Makenbaeva, *Impact of the Global Financial Crisis on Labour Migration from Kyrgyzstan to Russia*, 43.

²³⁰ Elebaeva, „Sovremennyje migracionnyje procesy v Kyrgyzstane,“ 394.

²³¹ Více o některých problémech s bydlením a obstaráváním propisky např. Madeleine Reeves, „Nelegaly“: work and shelter in migrant Moscow, *OpenDemocracy.net*, 26. 4. 2011.

²³² Zajončkovskaja, „Vvedenie,“ 12.

²³³ *Ibid.*, 12.

²³⁴ Elebaeva, „Migration in Post-Soviet Kyrgyzstan,“ 155.

²³⁵ Elebaeva, „Sovremennyje migracionnyje procesy v Kyrgyzstane,“ 394. Je otázkou, zdali tyto poměrně staré vazby, mohou hrát výraznou roli i dnes. Zpráva OSCE z roku 2009 uvádí, že migranti, kteří zůstali v Rusku v době existence SSSR, si zachovali úzké vztahy s příbuznými v Kyrgyzstánu, a dnes pomáhají kyrgyzským pracovním migrantům v integraci do společnosti. Podle autorů studie se jednalo o tři hlavní skupiny Kyrgyzů usazených v SSSR. Byli to dělníci, kteří stavěli areál pro olympijské hry v Moskvě, pak univerzitní studenti (viz hlavní text) a politici či úředníci, kteří pracovali pro sovětskou vládu (Lukasova, Makenbaeva, *Impact of the Global Financial Crisis on Labour Migration from Kyrgyzstan to Russia*, 24).

vzdělání. Neznamená to ale, že volná pracovní místa v Kyrgyzstánu nejsou. Existuje poptávka po odbornících v technických oborech (inženýři, architekti, svářeči, tesaři atd.), ale lidé raději odjíždějí do zahraničí, kde jsou vyšší platy.²³⁶ V Rusku jsou volná pracovní místa často v podobných oborech jako v Kyrgyzstánu.²³⁷

Migranti z Kyrgyzstánu mají v Rusku do určité míry zvláštní postavení v porovnání s ostatními pracovními migranty ze Střední Asie. Vyšší míra rusifikace,²³⁸ kulturní flexibilita a nižší stupeň religiozity jsou pravděpodobně důvody lepší integrace Kyrgyzů. V neposlední řadě může být příčinou lepšího přijetí ruskou společností i menší četnost Kyrgyzů v Rusku, s níž je spojena i nižší četnost problémů a existence spíše početně menších komunit.

V Rusku jsou Kyrgyzové zaměstnání především v bytových a komunálních službách, ve službách (stravování, prodej, úklid), dopravě a obchodu.²³⁹ Je obtížné určit v jakých odvětvích průmyslu či služeb Kyrgyzové pracují nejčastěji. Velmi závisí na zkušenostech a vzdělání jednotlivce, podobně jako na jeho kontaktech v Rusku. Problematické je i určení mzdy pracovních migrantů, která je odvislá od mnoha faktorů. Platy v Rusku jsou za srovnatelnou práci vyšší než v Kazachstánu. V Moskvě a Sankt-Petěrburku je mzda vyšší než v menších městech. Přijetí ruského občanství se také může promítnout do vyšší mzdy. Vzdělání a kvalifikace pracovního migranta mohou mít při hledání pracovní pozice a určení mzdy také velký význam. Kvůli výše popsaným důvodům a odlišnostem v odhadech (daných i rozdílností mezd v čase) nejsou uvedeny přibližné hodnoty.

Migrační politika Ruské federace

Ruská migrační politika je složitá, rozporuplná a především nekonzistentní. Legislativa je bohatá²⁴⁰ a snad každý z publikujících odborníků si vytvořil svoji strukturu

²³⁶ „O migračních procesech v Kyrgyzstánu.“

²³⁷ Nedostatek kvalifikovaných profesí v Kyrgyzstánu, především lékařů a učitelů, se projevuje hlavně na venkově. Místo na trhu práce pak zaplňují imigranti například z Tádžikistánu nebo Uzbekistánu. *Trudovaja migracija i produktivnoe ispolzovanie čelovečeskich resursov v Kyrgyzskoj respublike*, Mezdunarodnaja organizacija truda (Biškek: MOT, 2009), 18.

²³⁸ Velmi dobrá znalost ruského jazyka je záležitostí především kyrgyzů vychovaných v době existence SSSR. Dnes se v Rusku mluví o druhé vlně pracovních migrantů z Kyrgyzstánu, jejichž znalost ruského jazyka je špatná až minimální. Zisk pracovního místa v Rusku je určitou perspektivou, která se promítá do tlalu rodičů na školy, aby se děti učili ruštině. „Ruki myt, po-russki govorit. Čemu učat v školach na juge Kyrgyzstana,“ *Fergananevs.com*. 3. 4. 2013. Staženo 1. 5. 2013. <http://www.fergananevs.com/articles/7679>.

²³⁹ Rjazancev, Noriju, *Modelirovanije potokov trudovoj migracii*, 27.

²⁴⁰ Ilustrativní je vyjádření Iriny Ivachnjuk, která píše: „Celkově bylo v Rusku za posledních 20 let přijato tolik zákonů, nařízeních, ukazů a vyhlášek v oblasti migrace jako v žádné jiné zemi světa“ (Ivachnjuk, *Perspektivy migrační politiky Ruska*, 54).

klíčových bodů a vlastní periodizaci. Vybrány byly události, které považuji za důležité nebo často citované. Tento výklad tedy rozhodně není vyčerpávající.

Na které otázky současná migrační politika Ruska musí reagovat? Jedná se především o pokles počtu obyvatelstva a nerovnoměrný rozvoj státu. Zatímco západní oblasti Ruska přitahují migranty (vnitřní i zahraniční), východní oblasti se vylidňují. Tento proces není v souladu ani s geopolitickými zájmy Ruska. Dopady těchto procesů jsou především v rovině ekonomické, kde se projevuje nedostatek osob v práceschopném věku, což má vliv na některá odvětví ekonomiky, nebo na růst HDP. *„Tato populační krize v době míru ohrožuje ruské ekonomické vyhlídky, ambice modernizovat a rozvíjet se a docela pravděpodobně i bezpečnost.“*²⁴¹

Legislativa začala reflektovat pracovní migranty ze zemí SNS mezi lety 1996-97. *„Celkově zbyrokratizované a uměle komplikované procedury registrace migrantů a žádostí o pracovní povolení tlačily jak migranty, tak i zaměstnavatele, mimo legální sféru.“*²⁴² V roce 1999 byla dokončena příprava Vládní koncepce migrační politiky Ruské Federace, která ale nebyla přijata kvůli *„změně priorit migrační politiky“*.²⁴³

Nástup Vladimíra Putina do funkce prezidenta a události z 11. září roku 2001 se promítly i do formování migrační politiky. Obě události bych ráda zmínila, ačkoliv jejich dopad na migraci by neměl být přeceňován.

Podle Vladimíra Mukomela jsou události po 11. září jednou z příčin transformace migrační politiky. Kontrola hranic, pohybu osob a snaha o zastavení rostoucí neregulérní migrace prakticky reflektují posun migrační politiky k otázkám národní bezpečnosti a boje s terorismem od poměrně volného režimu 90. let.²⁴⁴ Pracovní migrace se postupně stávala tématem číslo jedna, odkud vytlačila problematiku nucené migrace krajanů a jejich postavení za hranicemi.

Irina Ivachnjuk píše, že za *„prezidenta Putina byla institucionální struktura a „ideologie“ ruské vlády revidována. (...) Za účelem neutralizace bezpečnostních výzev se vláda rozhodla spoléhat na sílu a ve výsledku hodit policii do bitvy proti ilegální migraci.“*²⁴⁵ Za signifikantní je považováno právě převedení Federální migrační služby (FMS) z nezávislé

²⁴¹ Eberstadt, Nicholas, „The Dying Bear: Russia Demographic disaster.“ *Foreign Affairs* 90, No. 6, (November/December 2011): 95-96.

²⁴² Ivachnjuk, 2009, s. 32.

²⁴³ Vladimír Mukomel, *Migracionnaja politika Rossii – postsovjetskije konteksty*, 2005, s. 33.

²⁴⁴ Státy SNS se shodovali v prioritě boje s nezákonnou migrací. Byla navázána kooperace s cílem sjednocení legislativy, společné kontrole hranic atp. Vladimír Mukomel, *Migracionnaja politika Rossii – postsovjetskije konteksty*, 2005, s. 35-36.

²⁴⁵ Ivachnjuk, „Russian Migration Policy and Its Impact on Human Development,“ 37.

státní agentury pod správu Ministerstva vnitra.²⁴⁶ Další významnou (interní) změnou je soustředění pravomocí migrační politiky do rukou blízkého spolupracovníka Vladimira Putina, Viktora Ivanova, považovaného za jednoho ze „siloviků“.²⁴⁷ Přibližně rokem 2002 tedy začíná další období politiky pracovní migrace.

V létě roku 2002 byl přijat zákon O právním postavení cizinců, který zaváděl kvóty pro regulaci cizinců s vízovou povinností. Zaměstnavatelé se začali více angažovat ve vyřizování pracovních povolení, takže mezi lety 2003 a 2005 vzrostl počet legálně pracujících cizinců téměř třikrát.²⁴⁸ Zde je vhodné podotknout, že tento případ vysvětluje poměrně dynamický nárůst oficiálně zaregistrované pracovní migrace po roce 2000.²⁴⁹

Restriktivní migrační politika, jejímž hlavním heslem byla regulace, nevedla ke snížení neregulární migrace, která stále rostla. Koncepce z roku 2002 byla příliš obecná, bez obsahu jasně vize role migrace ve strategickém rozvoji Ruska (v tomto období se začalo více poukazovat na vážné důsledky demografických potíží Ruské federace), nedokázala spojovat zájmy vlády, regionů, obyvatelstva, migrantů atd.²⁵⁰

Přibližně od přelomu tisíciletí se začal formovat šedý byznys v oblasti migrace. Tomu se daří, pokud je legislativa složitá, počet pracovních povolení limitován a úředníci korumpovatelní. Pro zaměstnávání cizinců musel mít zaměstnavatel povolení, a cizinec si měl zajistit pracovní povolení sám. K obojímu bylo nutné podplatit úředníka, což vedlo k růstu korupce. Migrantů za práci, ochotných nastoupit za jakýchkoliv podmínek, bylo mnoho, kontroly podniků málo časté a pokuty formální.²⁵¹

*„Restriktivní opatření v situaci, kdy dokonce i cizinec nejvíce dodržující zákony nemůže splnit požadavky zákona, mohou vést dále jen ke zhoršení situace.“*²⁵² Výše zmíněné

²⁴⁶ Likvidace FMS byla složitější, což může potvrzovat nepromyšlenost jednotlivých kroků. V dubnu 2000 byly kompetence a působnost FMS předány Ministerstvu pro otázky federace, národností a migrační politiky a FMS zanikla. V říjnu roku 2001 bylo ministerstvo zrušeno a FMS byla znovuobnovena ovšem jako součást Ministerstva vnitra RF. Organizační změny potkaly i Vládní komisi pro migrační politiku. V lednu roku 2001 byla zrušena, aby byla znovu obnovena v červnu 2002. V dubnu 2004 byla její činnost zdá se definitivně ukončena. Vladimir Mukomel, *Migracionnaja politika Rossii – postsovjetskije konteksty* (Moskva: Institut Sociologii RAN, 2005), 152. Je vhodné zmínit, že Rusko není jediným státem, kde oblast migrační a azylové politiky spadá pod ministerstvo vnitra (viz příklad České republiky).

²⁴⁷ „New jobs, old faces,“ *The Economist*. 15. 3. 2008. Staženo 28. 4. 2013
<http://www.economist.com/node/11376699>.

²⁴⁸ Sergej Gradirovskij, „Etapy migracionnoj politiki Rossii v oblasti trudovoj migracii i ich sodržžanije,“ in *Politika repatriacii i trudovoj migracii v sovremennom rossijskom godudarstve* (Moskva: Vsemirnyj Bank, 2010), 7.

²⁴⁹ Ačkoliv byl počet pracovních migrantů po roce 2000 v Rusku vyšší než v předchozích pěti letech, přesná čísla se zjistit nedají.

²⁵⁰ Ivachnjuk, *Perspektivy migracionnoj politiki Rossii*, 56.

²⁵¹ Ivachnjuk, „Russian Migration Policy and Its Impact on Human Development,“ 32.

²⁵² Sergej Gradirovskij, „Etapy migracionnoj politiki Rossii v oblasti trudovoj migracii i ich sodržžanije,“ 8.

skutečnosti (růst nelegální migrace, rozvoj korupce a šedé ekonomiky) vedly k obratu v migrační politice.

V březnu 2005 na zasedání Bezpečnostní rady v čele s prezidentem bylo konstatováno, že migrační politika nefunguje podle představ a bylo rozhodnuto změnit kurz k větší liberalizaci a směřovat spíše k nalákání migrantů do Ruska. Nový kurz měl konkrétním skupinám migrantů zjednodušit příjezd a usazení se v Rusku.²⁵³

Přijímání nového zákona o pracovní migraci (během roku 2006) ukazuje na jeden z nesouladů v principech migrační politiky uvnitř jednotlivých segmentů státní struktury. Spor se vedl o stupeň otevřenosti ruského trhu práce. Pokud do různých etap tvorby zákony mohou zasahovat zastánci různých principů politiky, je těžké (ne-li nemožné), udržet zákon s jasným zněním až do konce.²⁵⁴

Pozměněný zákon O právním postavení cizinců vstoupil v platnost v lednu roku 2007. Týkal se především pracovních migrantů ze země SNS, pro které zaváděl nová pravidla. Došlo ke zjednodušení registrace a získání pracovního povolení, což vedlo k prudkému nárůstu legální pracovní síly v oficiálních statistikách pro léta 2007 a 2008.²⁵⁵ Hlavní změny jsou popsány v tabulce (příloha č. 10).²⁵⁶

Zavedení kvót se stalo součástí zákona z roku 2007. Právě kvóty jsou jednou z nejméně kritizovaných částí migrační politiky. Zajímavé je, že kvóty nejsou povinné, ale doporučující. Prakticky se ale kvóty staly povinnými a dodržovanými a přes všechny výtky, se je nepodařilo vyřadit.²⁵⁷

²⁵³ Vladimir Mukomel, „Transformation of Russia’s Migration Policy in 2005 – 2011,“ CARIM-East Explanatory Note 12/372012, September 2012, 2.

²⁵⁴ Sergej Gradirovskij, „Est li u Rossii migracionnaja politika?“ Polit.ru. 28. 1. 2010. Staženo 24. 4. 2013. <http://polit.ru/article/2010/01/28/migrationpolicy/>. V tomto případě se jednalo o vnitřní boj zastánců a odpůrců otevřeného trhu práce. Zákon, který byl poměrně liberální, byl před vstupem v platnost připomínkovan, což vyvolalo změny, popírající některé jeho principy. Olga Vychovancev, „Migracionnaja politika Rossii: dva šaga vpered i odin nazad.“ Staženo 28. 4. 2013. <http://www.archipelag.ru/authors/vykhovanets/?library=2636>.

²⁵⁵ Díky liberalizaci migračních zákonů došlo k legalizaci mnoha pracovních migrantů, čímž se změnil poměr mezi legálně a nelegálně zaměstnanými. Ovšem tento nárůst pracovních povolení nemusel znamenat vyšší počet migrantů v Rusku.

²⁵⁶ Vychovancev, „Migracionnaja politika Rossii: dva šaga vpered i odin nazad.“

²⁵⁷ Gradirovskij, „Etapy migracionnoj politiki Rossii v oblasti trudovoj migracii i ich soděržanije,“ 14. Regionální státní orgány na základě návrhů ze strany zaměstnavatelů určují míru potřeby zahraniční pracovní síly. Každý rok jsou kvóty schvalovány vládou. Potom jsou kvóty rozděleny Ministerstvem zdravotnictví mezi jednotlivé regiony a profesní skupiny atp. Zaměstnavatel podá žádost, ale nemá jistotu, že bude moci kvótu využít. Nedochází totiž k párování žádostí s kvótami. Proto se stávalo, že kvóty čerpali zaměstnavatelé, kteří nezažádali o místa. Dalším problémem je, že neexistuje jasný systém zjišťování skutečné potřeby pracovní síly. Například v roce 2008 musel být počet kvótovaných míst zvýšen, neboť byl vyčerpán již po šesti měsících Rjazancev, „The Modern Migration Policy of Russia: Problems and Necessary Directions of Perfection,“ 7. Mezi další problematiska místa se počítá i zvýšená aktivita některých regionálních subjektů, které tlačí na federální vládu, aby změnila některé parametry s ohledem na jejich místní situaci (například neměnit kvóty a počet specializovaných míst, ale dát možnost místním úřadům přesunout pracovní sílu tam, kde je ji opravdu potřeba). Pragmatický přístup je samozřejmý i v migrační otázce. Ačkoliv se změny přijímají poměrně pomalu a

Na konci roku 2008, kdy se v Rusku projevila ekonomická krize, byla přijata opatření pro ochranu ruského trhu práce. Fakticky byla posílena politika proti pracovní migraci.²⁵⁸ Od roku 2010 došlo k dalším změnám v migrační politice ve sféře pracovní migrace. Byly zavedeny tzv. patenty, které se kupovaly za 1000 rublů na jeden měsíc a vztahovaly se na práci u fyzických osob. Zakoupením patentu migrant nemusí mít pracovní povolení. Rusko také rozdělilo svoje priority a vydělilo z obecné skupiny pracovních migrantů vysoce kvalifikované specialisty ze zahraničí a začalo migraci této skupiny preferovat.²⁵⁹

Vladimír Putin představil v červnu minulého roku (2012) novou koncepci politiky migrace pro Rusko mezi lety 2012-2025. Jedná se o první dokument, které kompletně formuluje cíle, mechanismy a prostředky, kterými bude migrační politika v Rusku vykonávána. Migrační politika by měla směřovat k integraci migrantů, zatraktivnění Ruska pro specialisty (s tím souvisí podpora studijní migrace), boji s nelegální migrací a k usazování krajanů ze zahraničí v Rusku.

Nacionalismus, xenofobie

Projednávání otázek souvisejících s migrací je spojeno spíše se jménem druhého prezidenta Vladimira Putina, než Borise Jelcina. Za tím pravděpodobně nestojí větší nadšení Putina řešit otázku migrantů. Jak píše Sergej Gradorovskij, v 90. letech *„příliv pracovních migrantů z bezvízových zemí se především skládal z osob znajících ruský jazyk, se „sovětským“ způsobem myšlení, kteří nepovažovali Rusko za zahraničí. A v tomto ohledu žádné etnokulturní nebo nacionální problémy, spojené s integrací a adaptací příjíždějících nevznikaly.“*²⁶⁰

Po příchodu Vladimira Putina k moci, jak bylo uvedeno výše, byl přístup k migraci negativní. *„Migrační politika se stala méně transparentní a předvídatelnou a pod vlajkou boje byla vedena válka s imigrací jako s celkem; anti-migrační propaganda byla nasazena.“*²⁶¹ Spojení nelegální migrace s kriminalitou a potažmo terorismem a zveličování těchto možných hrozeb médií přispělo k vytvoření negativního obrazu migranta. Ivachnjuk spojení

bolestně, pokud je třeba, výjimky se schvalují snadno. Například zvýšená poptávka po pracovní síle nutně pro vybudování areálu pro Olympijské hry v Soči vedla ke zjednodušenému získání pracovního povolení pro migranty podílející se na realizaci této akce. „Gradirovskij, Etapy migracionnoj politiki Rossii v oblasti trudovoj migracii i ich soděržanije,“ 15-16). V systému kvót je možné najít i další (mnohá) problematická místa, ale jejich shrnutí není nutné vzhledem k povaze této práce.

²⁵⁸ Některé další podrobnosti jsou uvedeny v podkapitole o ekonomické krizi.

²⁵⁹ Rjazancev, Noriju, *Modelirovanije potokov trudovoj migracii*, 26.

²⁶⁰ Gradirovskij, „Etapy migracionnoj politiki Rossii v oblasti trudovoj migracii i ich soděržanije,“ 5.

²⁶¹ Mukomel, „Transformation of Russia's Migration Policy in 2005 – 2011,“ 2.

s kriminalitou přičítá i institucionální změně – zařazení FMS pod Ministerstvo vnitra (v roce 2002), čímž se společnosti migrace začala asociovat s policií.²⁶²

Lze najít několik pohledů na původ růstu nacionalismu v Rusku. Elena Chebankova shledává důležitým pro růst nacionalismu jednak přístup Putinovy administrativy k regionální politice Ruska²⁶³ a také „přijetí kontroverzního postoje k imigraci a přimhouřením očí nad extrémními ultrapravicovými hnutími (...).“²⁶⁴ Dochází tak k určité dvojkolejnosti. Deklaruje se tradice vzájemného soužití, ale zároveň se nepřikládá velká vážnost prošetřování rasově motivovaných kriminálních činů.²⁶⁵ Navíc u odsouzených se tresty pohybují spíše na spodní hranici trestní sazby.²⁶⁶ Ekonomická krize se promítla do růstu útoků na cizince v Rusku, během let 2008-2009 byly zabity desítky pracovních migrantů včetně osob kyrgyzské národnosti.²⁶⁷

Strach společnosti z okolních kultur se přesunul i na politickou scénu. Dnes je migrace a přístup k ní součástí politického diskurzu, čímž podléhá i (předvolebnímu) populismu.²⁶⁸ Média svým zvýšeným zájmem o trestnou činnost cizinců mají významný podíl na zhoršování postoje k pracovním migrantům ze Střední Asie. Podle kyrgyzské státní komise pro migraci a zaměstnanost byla pracovními migranty spáchána necelá 4 % ze všech trestných činů, z čehož se Kyrgyzové dopustili necelého 0,5 %.²⁶⁹

²⁶² Ivachnjuk, *Perspektivy migracionnoj politiki Rossii*, 71.

²⁶³ Respektive politice standardizace, která se projevovala například likvidací dřívějších etno-teritoriálních celků a jejich sloučením s etnicky ruskými regiony, snahou národnosti více sjednotit kolem ruské jazykové a kulturní osy.

²⁶⁴ Elena Chebankova, Implications of Putin's Regional and Demographic Policies on the Evolution of Inter-ethnic Relations in Russia, *Perspectives on European Politics and Society*8, No. 4 (December 2007): 339-340.

²⁶⁵ Tento postoj se možná začíná měnit. Podle zprávy Human Rights Watch (2012) byli v květnu 2011 obviněni a odsouzeni dva ultranacionalisté za vraždy Stanislava Markelova a Anastasie Baburové. V rámci policejní kampaně proti neonacismu bylo v roce 2010 odsouzeno 329 nacionalistů pro trestný čin z důvodu rasové nesnášenlivosti. Ačkoliv došlo k poklesu rasově motivovaných trestných činů, zvláště vražd, události z prosince roku 2010 ukazují, že xenofobie i rasismus bude těžké rychle potlačit („World Report 2012: Russia,“ Human Rights Watch. Staženo 11. 5. 2013. <http://www.hrw.org/world-report-2012/world-report-2012-russia>).

²⁶⁶ Chebankova, „Implications of Putin's Regional and Demographic Policies on the Evolution of Inter-ethnic Relations in Russia,“ 449.

²⁶⁷ Tyto skutečnosti samozřejmě nepřispívají k pocitu bezpečnosti pracovních migrantů především ve velkých městech. V Rusku se objevují formace jako Hnutí proti nelegální migraci, skinheads a další. Erica Marat, „Kyrgyz Public Condemns Russian Skinheads, Supports Moscow,“ *Eurasia Daily Monitor* 5, No. 33, 21. 2. 2008. Staženo 11. 5. 2013. http://www.jamestown.org/single/?no_cache=1&tx_ttnews%5Btt_news%5D=33398.

²⁶⁸ Vedruhé polovině roku 2006 došlo ke zostření vztahů s Gruzii a mezietským nepokojům v Kandopoze (Kaliningradský region). K těmto událostem došlo před prosincovými parlamentními volbami roku 2006. Opatření, která byla přijata na rok 2007, směřovala ke snížení kvót u krátkodobých pobytů v zemi o polovinu v porovnání s rokem 2006. Může být spekulováno o tom, co bylo hlavní příčinou změny migrační politiky. Mukomel, „Transformation of Russia's Migration Policy in 2005 – 2011,“ 2-3.

²⁶⁹ Lukasova, Makenbaeva, *Impact of the Global Financial Crisis on Labour Migration from Kyrgyzstan to Russia*, 41.

Dvojití občanství

Dohoda o přijímání ruského občanství mezi Ruskem a Kyrgyzstánem vstoupila v platnost v roce 1997.²⁷⁰ V roce 2006 bylo ruskou vládou přijato a dále rozšiřováno nařízení, podle něhož na bazarech a trzích mohou prodávat pouze občané Ruské federace.²⁷¹ Toto opatření zasáhlo kyrgyzské migranty, ale na rozdíl od ostatních národů Střední Asie měli Kyrgyzové výhodu. Mohli žádat o ruské občanství ve zrychleném řízení, a tím zůstat na bazarech a prodávat dál. Podíl Kyrgyzů mezi prodáváči na trzích tak mírně vzrostl.

Ruské občanství umožňuje legální pobyt a práci na území RF, znamená oproštění se od nákladného, dlouhého a byrokratického řízení, kterým musí žadatel o legální pracovní pobyt (a jeho zaměstnavatel) projít. K ruskému občanství navíc přináležejí výhody v možnosti využívat sociálních služeb ruského státu (bezplatné využití zdravotnictví, školství, atd.).²⁷²

Přijímání ruského občanství se stalo poměrně často diskutovaným tématem. Domnívám se, že je tomu kvůli nedostatku informací. „*Přesný počet Kyrgyzů, kteří obdrželi ruské občanství, díky dohodě není znám.*“²⁷³ Existují totiž různá čísla i od čelných představitelů Kyrgyzstánu nebo ruské administrativy, ale nenašla jsem oficiální dokument, který by zveřejňoval konkrétní počty podaných žádostí, schválených naturalizací a časovou osu. Podle Rosstatu, se kterým pracuje Ivachnjuk, mezi lety 2005 a 2009 přijalo ruské občanství přes 200 tisíc Kyrgyzů.²⁷⁴ Současný prezident Almazbek Atambajev v roce 2011 prohlásil, že pouze v roce 2010 přijalo ruské občanství 240 tisíc Kyrgyzů.²⁷⁵ Ajda Kasimalijeva z rádia Svobodná Evropa uváděla „poslední údaje“ nevládních organizací, které referovaly o téměř 400 tisících Kyrgyzů, kteří přijali ruské občanství.²⁷⁶

Vanesa Ruget a Burul Usmanalieva zkoumaly motivace přijímání ruského občanství. „*Naše závěry poukazují na centrální roli hranou ekonomickými úvahami, nejen v rozhodování hledat práci za hranicemi, ale také v migrantově vztahu ke státu a jeho koncepci občanství.*

²⁷⁰ „Kyrgyz-Russian Naturalization Agreement to be annulled,“ RFE/RL, 21. 3. 2012. Staženo 7. 4. 2013. <http://www.rferl.org/content/kyrgyz-russian-naturalization-agreement-to-be-annulled-/24523086.html>.

²⁷¹ Victor Agadjanian a Natalya Zotova, „Sampling and surveying hard to reach populations for demographic research: A study of female labour migrants in Moscow, Russia.“ *Demographic research* 26, No. 5 (2012): 140.

²⁷² Jednou z podstatných výhod ruského občanství je i možnost započítat legálně odpracované roky do důchodového výměru. V současných podmínkách se i při legálním zaměstnání odpracované roky nezapočítávají. Lukasova, Makenbaeva, *Impact of the Global Financial Crisis on Labour Migration from Kyrgyzstan to Russia*, 40 - 41.

²⁷³ „Kyrgyz-Russian Naturalization Agreement to be annulled.“

²⁷⁴ Ivachnjuk, *The impact of the Economic Crisis on Migration Trends and Migration Policy*, 39.

²⁷⁵ „Russian delegation in Kyrgyzstan to Discuss Labour Migrants,“ RFE/RL, 29. 4. 2011. Staženo 7. 4. 2013. <http://www.rferl.org/content/kyrgyzstan-russian-delegation-osh-migrants/16799137.html>.

²⁷⁶ Ajda Kasymalejeva, „Vsjе болше kyrgyzstancev prepočitajut rossijskij pasport,“ 5. 9. 2011. Staženo 7. 4. 2013. <http://rus.azattyk.org/content/kyrgyzstaan-russia-moscow-migrants/24318585.html>.

*Ačkoliv Kyrgyzové zůstávají patrioty a záleží jim na své zemi, jejich politický status se zdá být stále více definován ekonomickými faktory. Ve zkratce, kyrgyzští migranti si vytvářejí pragmatický pohled na občanství, ovlivněný především ekonomickými často krátkodobými úvahami.*²⁷⁷

Tato situace vede ke stavu, kdy Kyrgyzové jsou sice zvýhodněni v Rusku, ale v Kyrgyzstánu po návratu musejí čekat, než dostanou znovu kyrgyzský pas. To je dáno Ústavou, podle níž je dvojí občanství možné, pokud je o tom uzavřena smlouva mezi státy. A s Ruskem taková smlouva není. Proto při získání Ruského občanství se automaticky ztrácí občanství Kyrgyzstánu.

Zrychlené přijímání ruského občanství Kyrgyzy bylo vnímáno negativně jak na ruské straně, kde podněcovalo xenofobii a rasismus, podobně i na kyrgyzské straně, kde se poukazovalo na vysoký počet naturalizovaných Kyrgyzů. Pokud by se jednalo až o 500 tisíc nataralizací (což je jeden z nejvyšších odhadů), odpovídalo by to přibližně 10 % všech obyvatel dnešního Kyrgyzstánu. Na konci roku 2012 byl zjednodušený režim přijetí ruského občanství pro Kyrgyzy zrušen.²⁷⁸

Ekonomická krize a její důsledky

Světová ekonomická krize zasáhla v roce 2008 i Rusko, což se projevilo snížením výroby, poklesem mezd (o 30-40 %) a propouštěním. Ruská vláda proto začala snižovat kvóty na rok 2009²⁷⁹ a snažila se nahrazovat zahraniční pracovní sílu ruskými občany. Následkem těchto opatření byl i nárůst nelegální/iregulární migrace.²⁸⁰

Pracovní migranti měli na výběr několik možností, jak na krizovou situaci reagovat. Mohli přejít do šedé sféry a nechat se zaměstnat nelegálně (v případě legálně pracujících), nebo akceptovat nižší plat, najít jiné zaměstnání v jiných regionech Ruska nebo se vrátit do Kyrgyzstánu.

²⁷⁷ Vanesa Ruget a Burul Usmanalieva, „How Much is citizenship worth? The case of Kyrgyzstani migrants in Kazachstan and Russia,“ *Citizenship Studies* 14, No. 04 (August 2010): 447.

²⁷⁸ „Otměněn uproščennyj porjadok polučenuja rossijskogo graždanstva dlja kyrgyzstancev,“ 20. 11. 2012. Staženo 7. 4. 2013. <http://www.fergananews.com/news/19789>. Situace může být vyřešena zakoupením ruského pasu, který stojí od 50 tisíc rublů výš. Cena roste přímo úměrně k vzdálenosti k Moskvě: čím blíže tím více. Lukasova, Makenbaeva, *Impact of the Global Financial Crisis on Labour Migration from Kyrgyzstan to Russia*, 46.

²⁷⁹ Z celkové kvóty 3,9 milionu v roce 2008 na 1,9 v roce 2009.

²⁸⁰ Lukasova, Makenbaeva, *Impact of the Global Financial Crisis on Labour Migration from Kyrgyzstan to Russia*, 41.

Ekonomická krize se projevila i poklesem zasílaných remitencí (pokles přibližně o 25% při srovnání s rokem 2008). Mnozí pracovní migranti ztratili zaměstnání. Je sice zaznamenána návratová migrace do Kyrgyzstánu. Podle některých odhadů se celkem do Střední Asie vrátil asi jeden milion osob, z toho do Kyrgyzstánu asi 10-25 % ze všech migrantů v zahraničí. To je přibližně 80-200 tisíc osob.²⁸¹

Co se týká dopadů na Kyrgyzstán, podle studie provedené na jihu země odkud pochází nejvíce pracovních migrantů, rodiny omezily své výdaje na oslavy, došlo k poklesu prodejů letenek a jízdenek do Ruska, projevily se úbytky peněz ve službách, ve stavebnictví.

Mezi negativní dopady by mohl patřit návrat většího počtu osob, které budou těžko hledat práci. Zatím se údajně projevily nedostatky činnosti a perspektivy růstem spotřeby alkoholu a kriminalitou. Dalším problémem by mohl být opětovný nárůst chudoby v zemi.

Pozitivním dopadem může být příchod některých migrantů zpět do země, čímž by se obnovilo fungování některých rodin (z nichž více než jedna osoba pracuje za hranicemi) a mohlo by dojít i k návratu některých specialistů do země (například zdravotního personálu nebo učitelů).

3.2.4 Ostatní směry pracovní migrace z Kyrgyzstánu

Kyrgyzští pracovní migranti nejezdí jen do Ruska. Dalším významným směrem je pracovní migrace do Kazachstánu.²⁸² Pozitivní migrační saldo začal mít Kazachstán až po roce 2004 a od té doby počet migrantů stoupal až do roku 2008. Na ekonomickou krizi, která se projevila zvýšením nezaměstnanosti, zareagoval Kazachstán podobně jako Rusko snížením kvót pro pracovní migranty.

Podle odhadů světové banky z roku 2010 žilo v Kazachstánu přes tři miliony migrantů.²⁸³ Podle oficiálních údajů z doby před ekonomickou krizí bylo v zemi do milionu migrantů, ale experti se přiklání spíše k počtu mezi dvěma a třemi miliony. Nejvíce osob přijíždělo z Uzbekistánu a z Ruska (ze zemí SNS), mimo země SNS byl největší podíl osob čínského a mongolského občanství.²⁸⁴

²⁸¹ Central Asia: Migrants and the Economic Crisis, Crisis group Asia Report n. 183, January 2010, s. 4, 9.

²⁸² Pracovní migrace do Kazachstánu se datuje už od sovětských dob, kdy kyrgyzové jezdili na krátkodobou výpomoc do Kazachstánu (Rjazancev, Noriju, *Modelirovanije potokov trudovoj migracii*, 42).

²⁸³ „Migration and Remittances: Top Countries.“

²⁸⁴ *Kazakhstan/ Kyrgyzstan: Exploitation of migrant workers, protection denied to asylum seekers and refugees*, International Federation for Human Rights, October 2009, 27. Staženo 11. 11. 2012. <http://www.fidh.org/Kazakhstan-Kyrgyzstan-Exploitation.6801>.

Pracovní migranti z Uzbekistánu a Tádžikistánu se nejvíce usazují na jihu země (pěstování bavlny), zatímco Kyrgyzové více směřují do Almaty. Tři největší kazachstánská města: Astana, Almaty a Čimkent jsou atraktivní pro většinu migrantů bez ohledu na národnost.²⁸⁵

Do Kazachstánu jezdí hlavně lidé zabývající se individuální podnikatelskou činností tzv. čelnoci. V Kazachstánu žije celkem asi 50-60 tisíc Kyrgyzů, z toho 25 tisíc tvoří drobní podnikatelé.²⁸⁶ Do Ruska a Kazachstánu jedou hlavně migranti, kteří spíše nižší vzdělání a mluví rusky, do Evropy a dál jedou lidé, kteří mají specializaci, vyšší vzdělání, a mluví nejčastěji anglicky.²⁸⁷ Při práci v Kazachstánu Kyrgyzům pomáhá jazyková, kulturní i geografická blízkost. V porovnání s Ruskem se jedná o „pohodlnější“ destinaci. Velmi významnou roli, kam kdo odejde za prací, hrají proto i rodové vazby a známosti.

Pracovní migranti z Kyrgyzstánu jezdí za prací i do jiných zemí než je Rusko nebo Kazachstán. Například s Jižní Koreou byla v roce 2007 podepsána mezivládní dohoda s kvótou 5000 osob, která je organizovaná státem. Pracovní migranti musí složit zkoušku z korejského jazyka, což může být překážkou, protože v Kyrgyzstánu není dost specialistů se znalostí korejštiny. Lidé tam nejčastěji odjíždí na období od tří do pěti let. Někteří tam žádají o občanství po odpracování stanoveného období. Do Spojených Arabských Emirátů migranti odjíždějí na jeden až dva roky. Do USA směřoval migrační proud hlavně mezi lety 1990 a 2000, pak byly v USA ztřeny migrační zákony, tím se migrace značně snížila.²⁸⁸ Poměrně blízkou zemí je i Afghánistán. Tam Kyrgyzové jako levná pracovní síla pracují na základnách a ve službách pro americkou armádu. Jedná o počty přibližně stovek lidí. Motivace je ekonomická.²⁸⁹

Podle statistik Kyrgyzové vyjíždějí samostatně i do zemí Evropské Unie, například Německa, České republiky nebo Itálie. Směr Evropa údajně Kyrgyzové volí, buď pokud jedou za vzděláním nebo za prací.

²⁸⁵ Ibid., 27.

²⁸⁶ Kazachstán chce přijmout nové zákony a udělat se více zajímavým pro pracovní migranty (v roce 2012 přijmout zákony).

²⁸⁷ „O migracionnych processach v Kyrgyzstane.“

²⁸⁸ „O migracionnych processach v Kyrgyzstane.“

²⁸⁹ Daniel Shesten, „Some Kyrgyz Select Afghanistan as a Labour Destination,“ EurasiaNet.org. 2. 1. 2008. Staženo 8. 12. 2012. <http://www.eurasianet.org/departments/insight/articles/eav010308.shtml>.

3.2.5 Důsledky pracovní migrace

Migrace má vliv na zemi původu i na cílový stát. Jedná se o vzájemně povázaný systém vztahů, který byl pro potřeby této práce rozdělen na dva celky, kyrgyzskou a ruskou část. V první části byl věnován prostor Kyrgyzstánu a jeho vnitřnímu vývoji. Bylo zdůvodněno, proč se nedá určit počet pracovních migrantů za hranicemi Kyrgyzstánu ani dynamika migračních pohybů. Z charakteristiky ekonomiky a vlivu remitencí na ni, byl zdůrazněn rozvojový potenciál migrace, který zatím není efektivně rozvíjen.

Z analýzy vnitřní migrace vychází, že v současném Kyrgyzstánu jsou signifikantní tři výrazné migrační směry. Prvním je směr z vesnic do větších měst (Biškeek a Oš), dalším je směr z jižních oblastí do severních a třetím je směr z jižních oblastí za hranice země. Migrace do Biškeeku nebo Oše se ukazuje být jakousi předfází migrace do zahraničí. Vzhledem k regionální podmíněnosti migračních procesů, nejčastěji odcházejí za prací osoby z venkova, které obtížně hledají práci v místě narození.

Kyrgyzstán je i přijímající zemí pro zahraniční migranty. Do země přichází nejvíce sezónní nekvalifikovaná pracovní síla. Zahraniční pracovní migrace se tak může projevat i nedostatkem pracovní síly v některých odvětvích kyrgyzské ekonomiky. Mzdy imigrantů jsou nižší než místního obyvatelstva. To tlačí výši mezd dolů a může mít destabilizující vliv. Pro odchod kvalifikovaných lidí (zdravotnického personálu a učitelů) platí podobný model.

Za současné situace je pro Kyrgyzstán spíše výhodné, pokud práceschopné obyvatelstvo, které nemůže najít pracovní místa, přesune do jiné země a podporuje stát ze zahraničí. Pracovní migranti remitencemi suplují zabezpečovací roli státu. Odchodem osob bez práce se snižuje i sociální napětí v hustě osídlených oblastech a snižuje faktická míra nezaměstnanosti. Remitence mají kladný vliv i na klesající počet osob pod hranicí chudoby, zlepšují platební bilanci a jsou možností, jak získat kapitál pro investice.

Mezi negativní dopady pracovní migrace patří závislost na ekonomickém vývoji cílových zemí. Jak se ukázalo před rokem 2009, remitence mohou zvyšovat spotřebu a import než rozvíjet soběstačnost místních komunit. Z demografického dlouhodobého hlediska je problémem možnost návratu velkého počtu pracovních migrantů, o které se stát možná nedokáže postarat, pokud se na stáří vrátí nezajištění. V případě příchodu velkého počtu pracovních migrantů ze zahraničí, kteří by neměli možnost najít práci, lze předpokládat růst kriminality v hustě osídlených oblastech a velkých městech a nelze vyloučit i snadnější rozdmýchání nepokojů.

Tradičně středoasijské národy nepatřily k mobilním národům Sovětského svazu. Po roce 1991 se tento stav změnil. Migrace se stala dostupnou odpovědí na změněné podmínky. Odloučení pracovních migrantů od domova, integrace do cílové společnosti (v případě dlouhodobých migrantů) vede k zeslabování vlivu společnosti a tradic.

Ze strany Ruska jsou pracovní migranti z Kyrgyzstánu přijímáni lépe než z některých ostatních středoasijských republik. Důvody byly vysvětleny ve výkladu. To e projevovalo mim jiné podporou zrychleného režimu přijímání ruského občanství.

Jak bylo řečeno v této kapitole, Rusko pracovní migranty potřebuje. Demografická krize, neochota Rusů pracovat na pozicích s nižším sociálním statutem jsou jedny z dopadů vnější pracovní migrace. *„Expertí se domnívají, že migranti produkují ne méně než 8-10% HDP Ruska. Kromě podstatného vkladu do ekonomiky Ruska jako přijímající země, pracovní migrace slouží jako stabilizující faktor na celém prostoru SNS, podporuje sociální stabilitu, napomáhá ekonomickému rozvoji a formuje střední třídu v zemích původu migrantů.“*²⁹⁰ Migrace je má tedy i stabilizující a integrační efekt, který je oboustranně výhodný.

Na základě předchozího textu jsem dospěla k následujícím vlivům pracovní migrace na Kyrgyzstán. Jedná se o dopady ekonomické, sociální, bezpečnostní, mezinárodní a demografické.

Pro výzkum pracovní migrace by bylo možné použít migrační teorie, neboť pouze v případě v pracovní migrace jsou převažující ekonomické důvody, ze kterých migrační teorie nejčastěji vycházejí.

3.3 Ostatní druhy migrace

3.3.1 Studijní migrace

Dobré vzdělání bylo tradičně chápáno jako prostředek sociální mobility a byl na ně kladen důraz. Tento trend přetrvává i ve změněných podmínkách, ovšem se změnou některých vstupních předpokladů. Obtíže s hledáním práce po absolvování odborného studia

²⁹⁰ Zajončkovskaja, Mkrťčjan, Tjurjukanova, „Rossija pjered vyzovami migracii,“ 29-30.

vedlo některé ke změně pozitivního postoje ke vzdělávání, přesto je stále většinově vzdělání bráno za důležité.²⁹¹

Instituty terciárního vzdělávání ztrácejí svoji předchozí úroveň kvůli korupci, odchodu kvalifikovaných vyučujících nebo nedostatku financí ve školství. Dnes je zárukou dobře placené pozice absolvování vysoké školy v zahraničí. Movitější rodiče mohou poslat děti do Evropy, severní Ameriky nebo Japonska. Další (levnější) možností jsou univerzity v Turecku, Kazachstánu, Rusku nebo Indii.²⁹²

Bezplatné vzdělání za hranicemi může být skvělou investicí nejen pro jednotlivce, ale i pro stát, který bezplatné vzdělání poskytuje. O politické motivaci těchto volných míst není pochyb. Je to velmi efektivní způsob, jak ovlivnit formování budoucích elit ve střednědobém horizontu. Pro Rusko je to vhodná možnost jak podporovat vazby mezi státy SNS a zároveň příležitost nalákat kvalifikovanou pracovní sílu, znalou reálií k definitivnímu přestěhování se do Ruska. K tomu přispívá i skutečnost, že někteří studenti během studia přijímají ruské občanství. Ruská federace podle údajů z roku 2007 poskytla nejvíce stipendií ze všech států SNS právě Kyrgyzstánu a Ukrajině, konkrétně 330 a 324 míst.²⁹³

Jaké další země poskytují bezplatné kvóty na vzdělání? Nejpopulárnějšími zeměmi jsou pro svou kvalitu USA, Velká Británie, Německo, které ale nabízí jen pár desítek míst. Turecko každoročně umožňuje 200-300 bezplatných míst na univerzitách. I ostatní některé další muslimské státy nabízejí bezplatné studijní pobyty, ale především v oborech souvisejících s náboženstvím.²⁹⁴

Chtěla bych ještě v souvislosti zmínit i možná zřejmou spojitost mezi vzděláním a pracovními podmínkami. Podle ILO můžeme vydělit tři široké kategorie pracujících podle úrovně kvalifikace: vysoce kvalifikovaní pracující, kvalifikovaní pracující a pracující s nízkou kvalifikací. Kvalifikace se určuje jednak nejvyšším dosaženým vzděláním, ale i praktickou zkušeností. Vzdělání u pracovních migrantů může mít dvojí význam: jednak zlepšuje postavení na trhu práce (kvalifikovaný migrující najde snadněji práci), ale souvisí i s informovaností, znalostí vlastních práv a tím i nižší neúžitelností. To se může promítnout do lepších pracovních podmínek nebo vyšší mzdy a tím i vyšší financování rodiny v zemi

²⁹¹ *Kyrgyzstan: extended migration profile*, Building Migration Partnerships (BMP), 2011, 8. Staženo 4.5. 2013. http://www.imap-migration.org/fileadmin/Editor/Profiles/PPTI/Kyrgyzstan/Kyrgyzstan_-_Extended_Migration_Profile_EN_Final.pdf.

²⁹² Thieme, „Osh – Bishkek – Almaty – Moscow and return?“ nečíslováno.

²⁹³ Další v pořadí je Moldávie s počtem 228 stipendií. S. V. Rjazancev, E. E. Pis'mennaia, „The Effects of Foreign Academic Migration on Russia,“ *Russian Education and Society* Vol. 52, No. 5 (Květen 2010): 56-58, 65. Podle jiného zdroje byl počet míst nižší: údajně asi jen 50 míst především na technických univerzitách. Elebaeva, „Sovremennyje migracionnyje procesy v Kyrgyzstane,“ 385-6.

²⁹⁴ Elebaeva, „Sovremennyje migracionnyje procesy v Kyrgyzstane,“ 385-6.

původu.²⁹⁵ Pro Kyrgyzstán by bylo žádoucí, kdyby mohl exportovat pracovní sílu s kvalifikací, po které je poptávka. Tím by se pravděpodobně zvýšil i objem peněžních prostředků, které by mohly přinést rozvojový potenciál. Filipíny jsou uváděny jako příklad státu, který umí maximalizovat výhody plynoucí z pracovní migrace.²⁹⁶

Kyrgyzstán je i cílovou zemí pro studijní migraci. Ve školním roce 2009/2010 v Kyrgyzstánu studovalo přibližně 25 tisíc zahraničních studentů, z čehož 88% studujících pocházelo ze SNS (především z Uzbekistánu asi 15 tisíc). Etnické nepokoje z roku 2010 způsobily na krátkodobý pokles zahraničních studentů v zemi.²⁹⁷

3.3.2 Kriminální migrace, obchodování s lidmi

Kyrgyzstán se nachází na křižovatce cest v jihovýchodním směru. Proto zažívá určitý příval i nelegální pracovní síly. Nelegální tranzitní pracovní migranti vidí Kyrgyzstán jako odrazový můstek na Západ (do Evropy), ale část se jich v Kyrgyzstánu usazuje. „Podle hodnocení expertů potok nelegální imigrace s časem poroste a bude se skládat, především, z občanů Afghánistánu, Pákistánu, Tádžikistánu a Číny.“²⁹⁸

Předpokládá se růst nelegální migrace, protože neexistuje systém kontroly imigrace na státních hranicích a kolem hlavních tranzitních tahů a dosud nebyl vytvořen žádný fungující mechanismus pro deportace nelegálních migrantů. Kyrgyzstán má snadno průchozí hranice v porovnání s okolními zeměmi Střední Asie (s výjimkou Tádžikistánu). Stát nemá přehled o rozsahu migračních pohybů. Volný hraniční režim je i důvodem proč drogové a kriminální stezky vedou přes území Kyrgyzstánu.²⁹⁹ Rozsah kriminální migrace nelze určit.

Podle IOM je Kyrgyzstán domovem pro 40-60 tisíc ilegálních migrantů. 80% z nich je z Číny, Pákistánu, Iránu, Turecka, Afghánistánu a Tádžikistánu.³⁰⁰ Z Tádžikistánu přicházejí i etničtí Kyrgyzové. Do roku 2010 byl významný proud imigrantů občanů Uzbekistánu. Pak se značně zmenšil.³⁰¹

²⁹⁵ *Trudovaja migracija i produktivnoe ispolzovanie čelovečeskich resursov v Kyrgyzskoj respublike*, 14.

²⁹⁶ Anar Musabajeva, „Politika eksporta rabočej sily: vyzovy dlja Kyrgyzstana,“ In *Kyrgyzstan na sovremennom etape razvitija*, 107. Biškek: Amerikanskij universitet v Centralnoj Azii, 2008. Staženo 31. 12. 2012. http://www.geo.uzh.ch/~suthieme/KG_Today_rus%20Kopie.pdf.

²⁹⁷ *Kyrgyzstan: extended migration profile*, 31.

²⁹⁸ Elebaeva, „Sovremennye migracionnye procesy v Kyrgyzstane,“ 379.

²⁹⁹ *Migration between Russian and European Union: Policy implications from small-scale study of irregular migrants* (Ženeva: IOM, 2010), 90-92.

³⁰⁰ Elebaeva, „Migration in Post-Soviet Kyrgyzstan,“ 152.

³⁰¹ „O migracionnych processach v Kyrgyzstane.“

Podle IOM je počet obchodovaných osob v Kyrgyzstánu přibližně 4 tisíce. Tito lidé, nejčastěji ženy jsou obětí globálního sexuálního průmyslu. Čtyři tisíce osob je vysoké číslo, které Kyrgyzstán staví do světového popředí.³⁰²

Obchodování s lidmi neznamená jen obchod s ženami za účelem jejich sexuálního využívání, ale i obchod s lidmi s cílem využití pracovní síly v dílnách s těžkými pracovními podmínkami, pro žebrání atd. Dochází k obchodování s muži i dětmi, ale nejčastější obětí jsou ženy. Problém obchodování s lidmi je v regionu novým – až do roku 1992 nebyly zaznamenány případy obchodování s lidmi na Západ. Rozpad Sovětského svazu znamenal epidemický nárůst.³⁰³ Porozpadová krize dopadla ve větší míře na ženy a děti. Louise Shelley mluví o feminizaci chudoby.³⁰⁴ V Kyrgyzstánu jsou ženy zaměstnány nejčastěji ve vzdělávání, zdravotnictví a v sektoru sociálních služeb, kde jsou platy asi 2,5 krát nižší než v odvětvích stavebnictví, těžby či dopravy, kde většinu zaměstnanců tvoří muži. Nezaměstnanost mezi ženami je 1,5 krát vyšší než mezi muži. Je také prokázáno, že ženy déle hledají práci a tvoří většinu mezi dlouhodobě nezaměstnanými.³⁰⁵

Ajnura Džoošbekova tvrdí, že podíl žen mezi pracovními migranty se zvyšuje, i když zatím není velký. To podle ní souvisí s transformací modelu tradiční rodiny. V ní byly jasně rozdělené povinnosti mezi manžele, kdy muž zabezpečoval rodinu a vydělával peníze, zatímco žena se starala o děti a malé hospodářství. Dnes se zvyšuje počet rozvodů,³⁰⁶ které staví ženy do pozice samoživitelky. Změna systému se promítla do obtížnějšího hledání práce pro ženy. K oslabení žen přispívá i výrazně nižší podpora státu pro lidi v nouzi než byla v Sovětském svazu. Pokud k tomu přidáme i skutečnost, že ženy mívají v Kyrgyzstánu nižší vzdělání, rýsují se nevýhodné pracovní podmínky jak na domácím, tak i na zahraničním trhu práce.³⁰⁷

³⁰² Saltanat Sulaimanova, "Migration Trends in Central Asia: The Case of Trafficking of Women." *In In the Tracks of Tamerlane: Central Asia's Path to the 21st Century* (National Defense University Press), 2004, 387. cituje "Trafficking in Women and Children from the Kyrgyz Republic," (Ženeva: IOM, 2000) 11.

³⁰³ Sulaimanova, "Migration Trends in Central Asia," 384.

³⁰⁴ Ze zemí bývalého Sovětského bloku nejdříve začal problém obchodování v zemích, kde nebyly tak silné rodinné vazby, které by suplovaly sociální podporu státu a ve slovanských státech východní Evropy, které byly geograficky blíže Západu. Louise Shelley, „Human Trafficking from the Former USSR and Eastern Europe,“ *Criminal Trafficking and Slavery: the dark side of global and regional migration*, February 23-25, 2006. Staženo 18. 11. 2012.

https://www.ideals.illinois.edu/bitstream/handle/2142/10749/EasternEurope_Shelley.pdf?sequence=2.

³⁰⁵ *Kyrgyzstan: Extended migration Profile*, 8-9.

³⁰⁶ Informace o rozvodech v posledních třech letech: 2009 bylo zaregistrováno 7 472 rozvodů, v roce 2010 už 8 271 a v roce 2011 bylo rozvedeno 8 418 manželství. „V Kyrgyzstane tendencija k uveličeniju čisla razvodov,“ *CentralAsia.ru*, 31. 8. 2012. Staženo 27. 12. 2012. <http://www.centrasia.ru/newsA.php?st=1346302380>.

³⁰⁷ Ajnura Džoošbekova, „Gendernyj aspekt trudovoj migracii (na primere Kyrgyzskoj respubliky),“ Vystuplenije na seminare v g. Brdo, Slovenija, 16-17. 2. 2009.

Příčiny obchodování s lidmi proto tkví v nezaměstnanosti, nejistotě, chudobě, neinformovanosti a ve snaze o lepší budoucnost. Nábor žen je poměrně jednoduchý: probíhá přes agentury, které hledají tanečnice, au-pair, servírky a nabízejí vysoký zisk. Nebo společnosti, které zprostředkovávají svatby se zahraničním ženichem atd. Roli hraje i napojení na zkorumpovatelné státní orgány, které často vydávají obchodovaným osobám falešné doklady.³⁰⁸ „*Obchodování s lidmi je akutní problém ve Střední Asii a je pravděpodobné, že bude narůstat, pokud bude pokračovat ekonomický pokles (...)*“³⁰⁹

3.3.3 Environmentální migrace

Přes 90 % území leží v 1000 metrech a více. Jen přibližně 30 % území země je obyvatelných. Hory jsou stále ještě mladé a tudíž seismicky aktivní. Rozdíl v nadmořských výškách a seismická aktivita jsou hlavními příčinami přírodních katastrof. K těm dochází především na jihu země (Ošská, Džalalabádská a Narynská provincie). Mezi přírodní katastrofy patří zemětřesení, záplavy, sesuvy půdy a lavin. V posledních letech dochází k vyššímu počtu sesuvů půd na horských svazích, což je způsobeno vyšší koncentrací obyvatelstva a tím pádem vyšším tlakem na co nejefektivnější využití pastin. A to vede k jejich nadměrnému spásání a zátěži půdy. Vztah mezi environmentálními hrozbami a migrací není přímý. Migrace může být řešením pro majetnější obyvatele rizikových oblastí z důvodu nezbytných počátečních nákladů. Proto se lidé stěhují spíše nedaleko a dočasně na období, kdy hrozí sesuvy půdy (např. na jaře). Do environmentální migrace spadá i emigrace z důvodu zvýšeného radioaktivního záření. Na jihu země jsou úložiště jaderného odpadu, která jsou ve velmi špatném stavu. Kyrgyzská vláda má programy na přesídlování osob z oblastí, kde je reálné nebezpečí vyjmenovaných přírodních katastrof. Problémem je vysoká hustota osídlení. Lidé, kteří se rozhodnou svoji situaci pomocí vládních půjček řešit, se dostávají na místa, kde je málo dobré půdy a malá zásoba vody.³¹⁰

³⁰⁸ Sulaimanova, "Migration Trends in Central Asia," 383.

³⁰⁹ Ibid., 395.

³¹⁰ Emil Nasritdinov, Mehrgul Ablezova, Jypara Abarikova, Aigoul Abdoubaetova, „Environmental Migration: Case of Kyrgyzstan,“ Environment, Forced Migration & Social Vulnerability, International Conference 9-11 October 2008 Bonn, Germany, 2-5.

4. Závěr

Diplomová práce mapuje dynamiku migračních pohybů mezi Ruskem a Kyrgyzstánem. V průběhu práce je poukazováno na hlavní trendy migrace mezi těmito dvěma zeměmi. V širším rámci jsou součástí eurasijského migračního systému, který popsala Irina Ivachnjuk. Ten zahrnuje postsovětský prostor a jednotlivé jeho regiony a zohledňuje společnou historii v rámci jednoho celku (odrážející se v jazykové, kulturní, infrastrukturní atp. blízkosti bývalých sovětských republik).

Mezi Ruskem a Kyrgyzstánem od počátku 20. století došlo k několika fázím migrace, které se od sebe (většinou) odlišují v čase a příčinami. V práci byly vymezeny jako migrace období carského Ruska a existence SSSR, etnická a pracovní a ostatní druhy migrace.

V prvním sledovaném období (do konce 80. let) byla migrace řízená a spíše nedobrovolná. Pokud dobrovolná byla, jednalo se často o ekonomickou motivaci. Tento migrační proud je z dnešního hlediska netypický a není vhodné ho srovnávat s dalšími popsány druhy migrace.

Migrací etnickou je v práci označováno období konce 80. let zhruba do druhé poloviny 90. let. Příčiny byly především ekonomicko-politické. Migrovaly sice etnické skupiny netitulárního obyvatelstva, ale etnická či národnostní příslušnost nemusela být rozhodující.

Dalším výrazným trendem je migrace pracovní. Je obtížné ji nějak jasně časově ohraničit. Obecně se uvádí, že do Ruska začali pracovní migranti z Kyrgyzstánu odjíždět ve druhé polovině 90. let, přičemž počty pracovních migrantů začaly růst hlavně po roce 2000. Přitažlivost Ruska je způsobena třemi hlavními faktory: nejdynamičtější ekonomikou v regionu, pokračující demografickou krizí a volným vízovým režimem Ruska s většinou států SNS. Hlavním motivem pro pracovní migraci z Kyrgyzstánu jsou ekonomické důvody.

Významným faktorem pracovní migrace je migrace vnitřní. Vysoká porodnost na vesnicích a nezaměstnanost se projeví v nekontrolovatelné migrace z vesnic do větších měst (především v jižních oblastech Kyrgyzstánu).

Na rozdíl od předchozích dvou migračních toků, pracovní migrace nesměřuje k trvalé změně bydliště. Motivace k opuštění Kyrgyzstánu je ekonomická. Pro migranty z jihu

Kyrgyzstánu je pracovní migrace důležitějším zdrojem příjmů než pro většinu migrantů ze severu země.

Méně významné a početné jsou další migrační pohyby, kterým byla věnována poslední kapitola (ostatní druhy migrace). Motivace se u nich obtížně shrnuje a je odvislá od druhu migrace. U migrace studijní je nejčastěji primárním záměrem studium, ačkoliv se může překloupat do migrace pracovní. U migrace kriminální je obtížné určit příčinu. Migrace environmentální je podmíněna přírodními jevy.

Dalším cílem bylo vztáhnout migrační pohyby na teorie migrace. V průběhu práce se ukázalo, že použít migrační teorie lze jen v případě pracovní migrace. Migrační teorie jsou postavené na dobrovolnosti a spontánnosti. Řízená migrace v období existence SSSR a migrace etnická, u které byly významné i vnitro-politické impulzy, tyto podmínky nesplňují.

Nebylo kladeno za cíl aplikovat migrační teorie na příklad Kyrgyzstánu, ale zhodnotit, zdali jsou migrační teorie použitelné pro postsovětský prostor. Z analýzy migračních pohybů mezi sledovanými dvěma zeměmi vyplývá, že se největší pravděpodobností migrační teorie použít dají, ale pouze na pracovní migraci. V daném kontextu zkoumání migrace mezi dvěma zeměmi by mohla být použita neoklasická ekonomická migrační teorie, teorie segmentovaného trhu a teorie migračních sítí. Použití migrační teorie by svědčilo o zapojení postsovětského prostoru do globálních migračních trendů. Potvrdit tuto hypotézu je otázkou dalšího výzkumu.

Dopady různých druhů migrace na Kyrgyzstán byly shrnuty na konci jednotlivých kapitol. Při popisu dopadů migrace na Kyrgyzstán je třeba vrátit se k „etnické“ migraci. Kyrgyzstán v 90. letech přišel o část vzdělaných elit, což se projevilo poklesem kvality vzdělání, nedostatkem specialistů v průmyslu atd. Po roce 2000 tento trend pokračoval, neboť začali za prací odcházet vzdělaní lidé z místních etnických skupin. Jejich odchod se projevilo například ve školství či zdravotnictví. Zde se dostáváme k jednomu z největších problémů migrace z Kyrgyzstánu. Pokud není kvalitní školství, lidé nemají dostatečnou kvalifikaci pro získání lepší práce za hranicemi. Tím se dostávají na nekvalifikovaná pracovní místa, kde jsou snadno nahraditelnými a donutitelnými k práci bez platných povolení.

Dalším dopadem je určitá ekonomická závislost na remitencích. Podle některých odhadů tvoří remitence asi 30% Kyrgyzského HDP. Většina těchto peněz je vydána na pokrytí denní spotřeby. V podkapitole o remitencích byl popsán i stav, kdy migrace produkuje migraci. Neboli souvztažnost, kdy vysoký příliv remitencí zvedá domácí spotřebu, která tlačí

ceny nahoru. To má vliv na rodiny, které nejsou podporovány pracovními migranty, aby svého pracovního migranta vyslali. Pozitivním dopadem je vliv remitencí na snížení počtu osob žijících pod hranicí bídy.

Migrace se projevuje i na regionální úrovni. V práci bylo poukazováno na rozdíly mezi severními a jižními oblastmi Kyrgyzstánu. Vyšší natalita a méně obhospodařovatelné půdy nutí nezaměstnané jedince, aby hledali práci nejspíše v Biškeku a v Oši, anebo za hranicemi země. Jejich odchodem z regionu se snižuje sociální napětí a řeší se tím problém nezaměstnanosti.

Do budoucna by se mohl projevit odchod ekonomicky aktivní části populace v demografické struktuře obyvatelstva. Již nyní jsou v Kyrgyzstánu vesnice, kde žijí především děti a mladiství, kteří jsou opatrováni prarodiči. Vliv migrace na tradici rodiny a její fungování se projeví patrně až za delší dobu (možná krizí rodiny). Pokud by se pracovní migrace, která má momentálně spíše sezónní charakter a nesměřuje k trvalému usazení za hranicemi, stala migrací trvalou, projevil by se odchod této skupiny obyvatelstva zcela nepochybně.

Remittance směřující především z Ruska, kde je také největší část pracovních migrantů, dávají Kyrgyzstán do více závislé pozice. Zároveň je oboustranná snaha udržet dobré vztahy. Ze strany kyrgyzských pracovních migrantů (především z jižních oblastí) je znatelný tlak na výuku ruštiny v základních školách. Ovládat tento jazyk je pro budoucího migranta i pro ruskou stranu přínosem.

Ze sociologického hlediska je důležitý dopad migrace na mobilitu společnosti v Kyrgyzstánu. Zatímco před rokem 1991 byla migrace Kyrgyzů spíše výjimečná, dnes se z ní stává strategie a téměř nutnost. Tento posun má značný vliv na život komunit. Odchod od rodiny za hranice s sebou nese nutnost přizpůsobit se novému prostředí, což ve svém důsledku může vést ke ztracení některých tradičních prvků kyrgyzské kultury. V Rusku existují desítky kyrgyzských organizací, které mají jednak pomáhat řešit problémy migrantů v cílové zemi, ale i udržovat vědomí tradic navzdory odlišnému prostředí.

Jedním z diskutovaných témat jsou zdravotní dopady migrace na pracovního migranta. Nejčastěji Kyrgyzové zastávají nekvalifikované pracovní pozice mnohdy spojené se zdravotním rizikem. Většina migrantů pracuje nelegálně, nemá proto nárok na zdravotní ošetření. Dochází tak k přechozeným onemocněním, neošetřeným úrazům, doživotním následkům a někdy dokonce k úmrtím.

Diplomová práce nepostihla psychologickou hladinu dopadů migrace. Špatné ubytovací kapacity, možné xenofobní útoky ze strany přijímající společnosti, jazyková a

kulturní bariéra, obava z vyhoštění, těžké pracovní podmínky, práce 12 a více hodin denně a nedostatek volného času, vedou někdy k psychickým problémům a obtížím při začleňování se do společnosti po návratu do Kyrgyzstánu.

Po analýze současného a minulého stavu migrace mezi Ruskem a Kyrgyzstánem je záhodno pokusit se odhadnout situaci v krátkodobé perspektivě. K tomuto výhledu je třeba určit hlavní determinanty dnešních migračních pohybů mezi těmito dvěma zeměmi. Na základě této práce se domnívám, že jde vývoj natality v obou zemích, úroveň chudoby v Kyrgyzstánu, ekonomickou prosperitu a politickou stabilitu v obou zemích, migrační politiku Ruské federace (v první řadě o existenci bezvízového režimu mezi zeměmi) a regionální stabilitu a mezietnický klid na straně Kyrgyzstánu a Střední Asie obecně.

Vychýlením několika těchto vzájemně provázaných okolností by mohlo dojít ke změnám v současném stavu migrace. Ačkoliv Kyrgyzové začali jezdit za prací i do jiných zemí než je Rusko, nepředpokládá se, že by některá z těchto zemí mohla přeměrovat většinu pracovních migrantů na své teritorium.³¹¹ Kyrgyzové v Rusku mají svoji ustálenou síť vztahů a vazeb, které jim pomáhli ustát ekonomickou krizi a další problémy, se kterými se v Rusku musí setkávat.

Z ruské strany nelze předpokládat, že by byla poptávka po pracovních pozicích, na kterých pracují migranti ze Střední Asie. Pro Ruskou ekonomiku, pokud bude na vzestupu, jsou pracovní migranti důležití. Diplomová práce ukázala na příkladu migrační politiky Ruska, že poptávka je efektivnějším nástrojem regulace migrace než ruská migrační politika.

Během analýzy už bylo vyjádřeno několik doporučení. Závěr je vhodným místem pro jejich sumarizaci a krátkou reflexi. Potenciál remitencí je zatím spíše nevyužitý. Z dlouhodobého hlediska by zemi prospěla snaha o podporu místního rozvoje výhodnými drobnými úvěry. Investice remitencí do podnikání místo do spotřeby by mohly zvýšit zaměstnanost a samostatnost komunit (a snížit tím nutnost podpory ze zahraničí).

Podstatným faktorem revitalizace ekonomiky jsou elity a inteligence. Při absenci učitelů, vysokoškolských pedagogů a odborníků v jednotlivých odvětvích průmyslu se těžko může stát a společnost rozvíjet. Pokles úrovně školství v Kyrgyzstánu má za následek větší poptávku po vzdělání za hranicemi. Nová migrační politika Ruska 2012-2025 si klade za cíl i posílení studijní migrace. Zjednodušení získání ruského občanství je dobrý způsob, jak

³¹¹ Nehledě na skutečnost, že většina vyspělých zemí Západu své hranice pro pracovní migranty spíše uzavírá.

motivovat studenty, aby zůstali v Rusku. Návrat vzdělaných migrantů do Kyrgyzstánu (například nabídkou odpovídající pracovní pozice) by mohl mít pro fungování státu ozdravný účinek.

Summary

This thesis deals with migration flows between Russian Federation and Kyrgyzstan. The aim was to create theoretical groups of migration flows and monitor their causes. The aim was also to capture the impact of migration on society and the state of Kyrgyzstan. Furthermore, the aim was to evaluate the applicability of theories of migration on the post-Soviet region by using a case study flows.

By analysis of available resources was defined the most significant trends since 1991. It means migration of ethnic groups and labour migration. First chapter explains the development of migration between Russia and Kyrgyzstan in the Tsarist and Soviet periods. Historical introduction shows the changes after the arrival of other ethnic groups to the territory of today's Kyrgyzstan.

Migration flows of ethnic groups are linked with dissolution of USSR. Although non-titular ethnic groups were mostly emigrating, ethnic reasons might not be the main reason for emigration. Role of economic motivation seems to be also very important.

In the case of labour migration is difficult to clearly describe its beginning. It is reported that Russia began to be attractive for labor migrants from Kyrgyzstan in the end of 20th century. But the number of migrant workers began to grow especially after 2000. The reasons for labor migration are mostly economic ones. Other types of migration have not clear causes.

The thesis summarizes the main impacts of migration on Kyrgyzstan. The consequences can be found in all of the analyzing periods. The different kinds of migration cause different responses depending on the described time.

The aim was not to apply migration theories on the Kyrgyzstan case, but to make clear, whether it is possible to use migration theories for case study in post-soviet area. As analyses shows, it might be possible to use migration theories, but just in the case of labour migration.

Použitá literatura

Abazov, Rafis. „Economic migration in Post-Soviet Central Asia: The case of Kyrgyzstan.“ *Post-Communist Economies*, Vol. 11, No. 2 (1999): 237-252.

Agadjanian, Victor a Natalya Zotova, „Sampling and surveying hard to reach populations for demographic research: A study of female labour migrants in Moscow, Russia.“ *Demographic research* 26, No. 5 (2012): 130-150.

Allworth, Edward. *Central Asia, 130 years of Russian dominance: a historical overview*. 3rd ed. Durham: Duke University Press, 1994.

Anderson, John. *Kyrgyzstan: Central Asia's Island of Democracy?* Amsterdam: Harwood Academic Publishers, 1999.

Andrlová, Kristýna a Dumont Anna. *Výkladový slovník migrační terminologie*. Praha: IOM, 2011/2012. Staženo 20. prosince 2012. <http://www.iom.cz/publikace-vyzkum/vykladovy-slovník-migracni-terminologie-glossary-on-migration>.

Baršová, Andrea a Pavel Barša. *Přistěhovalectví a liberální stát: imigrační a integrační politiky v USA, západní Evropě a Česku*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2005.

Baštýř, Ivo a Jana Vavrečková. *Působení fenoménu brain drain v ČR a výdělková motivace odborníků k práci v zahraničí*. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, 2009. Staženo 6. ledna 2012. http://praha.vupsv.cz/Fulltext/vz_303.pdf.

Becker, Charles a Sergey V. Paltsev, „Economic Consequences of Demographic Change in the Former USSR: Social Transfers in the Kyrgyz Republic.“ *World Development* 32, No. 11 (2004), 1849-1870.

Borodin, E. A. „Demografija, uroveň žizni i social'naja politika Kyrgyzstana,“ *Mirovaja ekonomika i meždunarodnye ekonomičeskie otnošenija* 87, No. 12 (2012): 333-341.

Brettell, Caroline B, and James F. Hollifield. *Migration theory: talking across disciplines*. New York: Routledge, 2000.

Castles, Stephen a Mark J. Miller. *Age of migration*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2009.

Castles, Stephen. „Migration: Sociological Aspects.“ In *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences*, eds. Neil J. Smelser a Paul B. Bates, 9824-9828. Oxford: Elsevier, 2001.

Demografičeskoj ježegodnik Kyrgyzskoj respubliky, 2007-2011. Biškek: Nacstatkom Kyrg. Resp., 2012.

Drbohlav Dušan a Zdeněk Uherek. „Reflexe migračních teorií.“ *Geografie – Sborník ČGS* 112, č. 2 (2007), 125-141.

- Džoošbekova, Ajnura. „Gendernyj aspekt trudovoj migracii (na primere Kyrgyzskoj respubliki),“ Vystuplenije na seminare v g. Brdo, Slovenija, 16-17. 2. 2009.
- Edijev D. M. *Demografičeskije potěri deportirovanyh narodov SSSR*. Stavropol: Agrus, 2003.
- Elebaeva Ainura, „Labour Migration in Kyrgyzstan.“ *Central Asia and the Caucasus*. No. 003, (30. 6. 2004): 78-86.
- Elebaeva Ainura, „Migration in Post-Soviet Kyrgyzstan: Nature, trends and types.“ *Central Asia and the Caucasus*. No. 006, (11. 1. 2002): 151-157.
- Elebaeva, Ajnura, „Sovremennyje migracionnyje procesy v Kyrgyzstane,“ in *Postsovětskije transformacii: otaženije v migracijach*, Eds. Ž. A. Zajončkovskaja, G. S. Vitkovskaja, 377-403. Moskva: Adamant, 2009.
- Ergešbaev, Uran. „Migracija naselenija Kirgizskoj Respubliki v Rossiju: social'no-ekonomičeskije posledstvija,“ *Region: ekonomika i sociologija*, No. 2 (2009): 156–165.
- Ergešbajev, Uranbek. „Kyrgyzstan: Trends and Development of Migration Processes in Kyrgyzstan,“ *Migration Perspectives*, (2006): 46.
- Erica Marat, „Labour migration in Central Asia: Implications of the Global Economic Crisis,“ *Silk Road Paper*, May 2009. Staženo 12. 10. 2011.
<http://www.silkroadstudies.org/new/docs/silkroadpapers/0905migration.pdf>.
- Eugene Huskey, „Kyrgyzstan: The Politics of Economic and Demographic Frustration.“ *The National Council For Soviet and East European Research*, 1995. Staženo 11. 12. 2012.
<http://www.ucis.pitt.edu/nceer/1995-810-28-2-6-Huskey.pdf>.
- Gradirovskij, Sergej. „Etapy migracionnoj politiki Rossii v oblasti trudovoj migracii i ich sodržanije,“ in *Politika repatriacii i trudovoj migracii v sovremennom rossijskom godudarstve*. Moskva: Vsemirnyj Bank, 2010. Staženo 26. 4. 2013.
http://www.archipelag.ru/download/book/text_pdf/doklad_vb_2010/02_trud.pdf.
- Horák Slavomír. *Rusko a Střední Asie po rozpadu SSSR*. Praha: Karolinum, 2008.
- Chebankova, Elena. Implications of Putin's Regional and Demographic Policies on the Evolution of Inter-ethnic Relations in Russia, *Perspectives on European Politics and Society* 8, No. 4 (December 2007): 439 – 459.
- Chinn, Jeff a Kaiser, Rober, *Russians as the new minority, Ethnicity and Nationalism in the Soviet Successor States*, Colorado: Westview press, 1996.
- Institut diaspory i integracii, *Monitoring realizacii Gosudarstvennoj programmy po okazaniju sodejstvija dobrovolnomu pereseleniju v Rossijskiju Federaciju sootčestvenikov, proživajušich za ruběžom, v centralnoaziatskom regione (Kazachstan, Kirgizija, Tadžikistan, Uzbekistan)*. Moskva: Institut stran SNG, 2008.

- Isajev Kusejn I., Gorborukova Galina L., „Russkije v Kyrgyzstane,“ *Sociologičeskije isledovanija*, No. 3, (1998): 58-66.
- Ivachnjuk, Irina. „Meždunarodnaja migracija na postsovětskom prostranstve: formirovanije novoj migracionnoj sistemy“, *Vestnik KRSU* 8, No. 6 (2008),
- Ivachnjuk, Irina. *Perspektivy migracionnoj politiki Rossii: vybor vjernovo puti*. Moskva: MAKS Press, 2011.
- Ivakhnyuk, Irina. „Russian Migration Policy and Its Impact on Human Development: Historical Perspective,“ UNDP, Research Paper 2009/14. Staženo 8. 9. 2012.
http://hdr.undp.org/en/reports/global/hdr2009/papers/HDRP_2009_14.pdf .
- Ivakhnyuk, Irina. *The impact of the Economic Crisis on Migration Trends and Migration Policy in the Russian Federation and the Eastern Europe and Central Asia Area*. Moscow: IOM, 2009.
- Janků Kateřina. „Moderní migrace. Stěhování se zvláštním významem“. *Sociální studia*, no 1, (2006): 13-27. Staženo 9. ledna 2012.
http://is.jabok.cz/el/JA10/zima2009/S5151/um/KJanku_Modernimigracestehovanisezvlastnim_vyznamem.pdf.
- Kaiser, Robert J. *The geography of nationalism in Russia and the USSR*. Princeton: Princeton University Press, 1994.
- Kazakhstan/ Kyrgyzstan: Exploitation of migrant workers, protection denied to asylum seekers and refugees*, International Federation for Human Rights, October 2009. Staženo 11. 11. 2012. <http://www.fidh.org/Kazakhstan-Kyrgyzstan-Exploitation,6801>.
- Kodaman, Bayram. „Causes of the Urkun: The Genocide of 1916“, *Journal of Social Sciences*, No. 26, (srpen 2012): 21-26. Staženo 9. listopadu 2012.
http://sablonsdu.edu.tr/dergi/sosbilder/dosyalar/26/26_03.pdf.
- Kokaisl, Petr, Pargač, Jan a kol. *Pastevecká společnost v proměnách času: Kazachstán a Kyrgyzstán*. Praha: Univerzita Karlova, 2006.
- Korobkov, Andrej, „Migration trends in Central Eurasia: Politics versus economics,“ *Communist and Post-Communist Studies* 40, (2007):???
- Kosmarskaja Natal'ja, „Děti imperii“ v postsovjetskoj centralnoj Asii. *Adaptivnyje praktiky i mentalnyje sdvigi (Russkije v Kirgizii 1992-2002)*, Moskva: Natalis, 2006.
- Kosmarskaja, Natalija. „Pojechali tut...po biškekski, Migranty i starožilci kak zerkalo „kirgizskoj revolucii.““ Oficiální stránky Valerije Tiškova. Staženo 16. 12. 2012.
<http://valerytishkov.ru/cntnt/sluzhebnye/searchbyya.html?text=%EA%EE%F1%EC%E0%F0%F1%EA%E0%FB&searchid=1799771#338>.
- Kyrgyzstan: extended migration profile*, Building Migration Partnerships (BMP), 2011, 8. Staženo 4. 5. 2013. <http://www.imap->

migration.org/fileadmin/Editor/Profiles/PPTI/Kyrgyzstan/Kyrgyzstan_-_Extended_Migration_Profile_EN_Final.pdf.

Lukasova, Irina a Irina Makenbaeva. *Impact of the Global Financial Crisis on Labour Migration from Kyrgyzstan to Russia*. Biškeek: CASE, 2009. Staženo 5. 4. 2013.
<http://www.osce.org/bishkek/40540>.

Martin Schuler, Migration Patterns of the population in Kyrgyzstan, *Espace, Populations, Societes*, 2007-1, s. 73.

Masanov Nurbulat. „Vzajmodejstvije migracionnyh sistem Kazachstana, Rossii, Kitaja i Srednej Azii,“ in *Sovremennyye etnopolitičeskije processy i migracionnaja situacija v centralnoj Azii*. Moskva: Karnegi, 1998.

Massey Douglas S. et al. „Theories of international migration: A review and Appraisal.“ *Population and development review* 19, č. 3 (1993): 431- 436.

Massey Douglas S., „Theory of Migration.“ In *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences*, eds. Neil J. Smelser a Paul B. Batles, 1828-1834. Oxford: Elsevier, 2001.

Mazinov, Vorobjeva, „Obmēn naselenijem meždu Rossijej i gosudarstvami Centralnoj Azii.“ *Migration between Russian and European Union: Policy implications from small-scale study of irregular migrants*, Ženeva: IOM, 2010.

Migration Trends in Eastern Europe and Central Asia: 2001-2002 Review, Ženeva: IOM, 2002.

Mogilevsky, Roman a Anara Omorova, „Assessing Development Strategies to Achieve the MDGs in The Kyrgyz Republic,“ United Nations Department for Social and Economic Affairs, 2011, 7. Staženo 10. 5. 2013.
http://www.un.org/en/development/desa/policy/capacity/output_studies/roa87_study_kgz.pdf.

Mukomel, Vladimir. „Transformation of Russia’s Migration Policy in 2005 – 2011,“ CARIM-East Explanatory Note 12/372012, September 2012.

Mukomel, Vladimir. *Migracionnaja politika Rossii – postsovjetskije konteksty*. Moskva: Institut Sociologii RAN, 2005.

Musabajeva, Anar. „Politika eksporta rabočeje sily: vyzovy dlja Kyrgyzstana,“ In *Kyrgyzstan na sovremennom etape razvitija*, 107. Biškeek: Amerikanskij universitet v Centralnoj Azii, 2008. Staženo 31. 12. 2012. http://www.geo.uzh.ch/~suthieme/KG_Today_rus%20Kopie.pdf.

Nasritdinov, Emil, Mehri gul Ablezova, Jypara Abarikova a Aigoul Abdoubaetova, „Environmental Migration: Case of Kyrgyzstan,“ Environment, Forced Migration & Social Vulnerability, International Conference Bonn, Germany, 9-11. 10. 2008.

Natalyja Kosmarskaja, Russian Women in Kyrgyzstan, Coping With New Realities, *Women's Studies International Forum*, Vol. 19, No. 1/2, 1996, s. 125-132.

Nedoluzhko, Lesia a Gunnar Andersson. „Migration and first-time parenthood: Evidence from Kyrgyzstan,“ *Demographic Research* 17, No. 25, (2007): 742-774.

Němešina, L. J., „K voprosu ob etnokulturnoj i sociálno-političeskoj strukture russkich v Kirgizii,“ in *Russkije v Kirgizii*, Alexandr Knjazev (ed.), Biškek: Obščestvennyj fond Alexandra Knjazeva, 2008.

Omarov, Nur a Machovskij Valentin, „Migracionnyje processy v Kyrgyzstane: sovremennyje tendencii a perspektivy,“ *CA &CC Press* 13, (1998). Staženo 12. 11. 2012. http://www.ca-c.org/journal/13-1998/st_05_omarov.shtml.

Osmonov, Oskon Džusupbekovič. *Istorija Kyrgyzstana: (s drevnejšich vremen do našich dnej)*. Biškek: [s. n.], 2005.

Patniak Ajay, „Agriculture and Rural Out-migration in Central Asia, 1960-1991.“ *Europe-Asia studies* 47, No. 1 (1995): 147-169.

Retka, „Etnické a národnosti složení současného Kyrgyzstánu v kontextu zásahů národností politiky SSSR,“ in Bahenský, František a kol.. *Národnostní politika na teritoriu bývalého SSSR*. Praha: Etnologický ústav Akademie věd České republiky, 2010.

Rivz, Madlen. „Po tu storonu ekonomičeskovo determinizma: mikrodinamika migracii iz selskovo Kyrgyzstana,“ *Nepriosnovennyj zapas*, No. 4 (2009), 262-280.

Rjazancev S. N., a V. F. Pavelko. *Kirgizskaja SSR, Ekonomiko-geografičeskaja charakteristika*. Moskva: Gosudarstvennoe Izdatelstvo Geografičeskoj literatury, 1960.

Rjazancev S. V., a E. E. Pis'mennaia, „The Effects of Foreign Academic Migration on Russia,“ *Russian Education and Society* Vol. 52, No. 5 (Květen 2010): 55-70.

Rjazancev, Sergej V. a Choriye Noriju. *Modelirovanije potokov trudovoj migracii iz stran Centralnoj Azii v Rossiju: ekonomiko-sociologičeskoe issledovanije*. Moskva: Naučnyj Mir, 2011.

Rjazancev, Sergej. „The Modern Migration Policy of Russia: Problems and Necessary Directions of Perfection,“ University of California, 7 (stran). Staženo 20. 4. 2013. <http://migrationfiles.ucdavis.edu/uploads/rs/files/2010/ryazantsev-modern-migration-policy-of-russia.pdf>.

Rubinov, Igor. „Migration, Development, and the „Toi Economy“: cultural integration of remittances in Northern Kyrgyzstan,“ Social Research Center American University of Central Asia (červenec 2010), 14. Staženo 16. 10. 2012. <http://www.isn.ethz.ch/isn/Digital-Library/Publications/Detail/?lng=en&id=145054>.

Rudov, Georgii. „Russia and Kyrgyzstan. Dynamics and Prospects of Relations,“ *Central Asia and Caucasus*, No. 4, (1. 7. 2001): 40-47.

Ruget, Vanesa a Burul Usmanalieva, „How Much is citizenship worth? The case of Kyrgyzstani migrants in Kazakhstan and Russia,“ *Citizenship Studies* 14, No. 04 (August 2010): 445-459.

Shelley, Louise. „Human Trafficking from the Former USSR and Eastern Europe,“ *Criminal Trafficking and Slavery: the dark side of global and regional migration*, February 23-25, 2006. Staženo 18. 11. 2012.

https://www.ideals.illinois.edu/bitstream/handle/2142/10749/EasternEurope_Shelley.pdf?sequence=2.

Schmidt, Matthias a Sagynbekova, Lira, „Migration past and present: changing patterns in Kyrgyzstan,“ *Central Asia Survey* 27, No. 2 (červen 2008): 111-127.

Slavomír Horák, „Předposlední fáze zhroucení Kyrgyzstánu?,“ *Mezinárodní politika*, ročník 34, č. 8 (srpen 2010), s. 41-43. Online: <http://www.slavomirhorak.net/news/kyrgyzstan-mp201008/>

Slavomír Horák. „Předposlední fáze zhroucení Kyrgyzstánu?“ *Mezinárodní politika* 34, č. 8 (srpen 2010), 41-43. Staženo: 29. 12. 2012. <http://www.slavomirhorak.net/news/kyrgyzstan-mp201008/>.

Soucek, Svatopluk. *A history of inner Asia*. Cambridge: Cambridge University Press, 2000.

Sovremennyye etnopolitičeskije processy i migracionnaja situacija v centralnoj Azii. Moskva: Karnegi, 1998.

Stojanov, Robert a Lucie Gladišová, „Úvod do tématu migrace a rozvoje a přehled klíčových teoretických konceptů.“ In *Migrace a rozvoj. Rozvojový potenciál mezinárodní migrace*, kolektiv autorů, 9-43. Praha: Fakulta sociálních věd UK, 2011.

Sulaimanova, Saltanat. "Migration Trends in Central Asia: The Case of Trafficking of Women." In *In the Tracks of Tamerlane: Central Asia's Path to the 21st Century* (National Defense University Press), 2004, 377-400.

Susan Thieme, „Osh – Bishkek – Almaty – Moscow and return? How Different Generations Sustain

Szaló, Csaba. *Transnacionální migrace: Proměny identit, hranic a vědění o nich*. Brno: CDK, 2007.

Their Livelihoods in Multilocal Settings.“ Lecture at the Social Research Center, American University Central Asia, Bishkek (2007), 16. Staženo 30. 4. 2012.

<http://src.auca.kg/index.php?id=249&lang=en&option=content&task=view>.

Thieme, Sjuzan. „Kuda vozvrašat'ca? Selskije i gorodskije vzaimosvjazi v uslovijach vnutrenej i vnešnej trudovoj migracii.“ In *Kyrgyzstan na sovremennom etapje razvitija*, 113-118.

Biškek: Amerikanskij universitet v Central'noj Azii, 2008. Staženo 31. 12. 2012.

http://www.geo.uzh.ch/~suthieme/KG_Today_rus%20Kopie.pdf.

Tiškov Valerij A. *Russkije v Srednej Azii i Kazachstane*. Institut etnologii i antropologii RAN: Moskva, 1993.

Trudovaja migracija i produktivnoe ispolzovanie čelovečeskich resursov v Kyrgyzskoj respublike. Biškek: MOT, 2009.

Vitkovskaja Galina (ed.), *Sovremennyje etnopolitičeskije processy i migracionnaja situacija v centralnoj Azii*, Moskva: Karnegi, 1998.

Vojtková, Michaela. „Teorie mezinárodní migrace.“ *Socioweb*, 20. 4. 2005. Staženo 8. 1. 2012. <http://www.socioweb.cz/index.php?disp=temata&shw=253&lst=1>.

Zajončkovskaja, Žanna a Nikita Mkrtčjan, Elena Tjurjukanova, „Rossija pjered vyzovami migraciji,“ in *Postsovětskije transformacii: otaženije v migracijach*, Eds. Ž. A. Zajončkovskaja, G. S. Vitkovskaja, 9-62. Moskva: Adamant, 2009.

Zajončkovskaja, Žanna. Úvod do *Immigranty v Moskve*, Ž. Zajončkovskaja eds. Moskva: Tri kvadrata, 2009.

Zakharova, Antonina. „Southern Kyrgyzstan: New Trends in National Composition and Their Effect on the Ethnic Situation in the Region,“ *Central Asia and the Caucasus*, No. 005, 1. 9. 2002, 175-180. Staženo 5. 1. 2012. http://www.ca-c.org/journal/2002/journal_eng/cac-05/23.zakeng.shtml.

Zhaparov, Amantur. „The Issue of Chinese Migrants in Kyrgyzstan,“ *China and Eurasia Forum Quarterly* 7, No. 1 (2008), 79-91.

Internetové zdroje:

Ajda Kasymalejeva, „Vsje bolše kyrgyzstancev prepočitajut rossijskij pasport,“ 5. 9. 2011. Staženo 7. 4. 2013. http://rus.azattyk.org/content/kyrgyzstaan_russia_moscow_migrants/24318585.html.

Demoscope.ru. „Vsesojuznaja perepis naselenija 1989 goda. Nacional'noj sostav naselenija po republikam SSSR.“ Staženo 11. 1. 2013. http://demoscope.ru/weekly/ssp/sng_nac_89.php?reg=11.

Eberstadt, Nicholas, „The Dying Bear: Russia Demographic disaster.“ *Foreign Affairs* 90, No. 6 (November/December 2011): 95-108.

Eurasia net. „Kyrgyzstan: V stěljach Srednej Azii němcev stanovitsa vse menše.“ 9. 11. 2011. Staženo 16. 12. 2012. <http://russian.eurasianet.org/node/58982>

Eurasianet.org. „Emigracija iz Kyrgyzstana rostet bolami tempami,“ 22. 3. 2006. Staženo 30. 4. 2013. <http://russian.eurasianet.org/departments/civilsociety/articles/eav032206ru.shtml>.

Fergananeews.com. „Otměněn uproščennyj porjadok polučenuja rossijskogo graždanstva dlja kyrgyzstancev.“ 20. 11. 2012. Staženo 7. 4. 2013. <http://www.fergananeews.com/news/19789>.

Fergananeews.com. „Ruki myt, po-russki govorit. Čemu učat v školach na juge Kyrgyzstana.“ 3. 4. 2013. Staženo 1. 5. 2013. <http://www.fergananeews.com/articles/7679>.

Human Rights Watch. „World Report 2012: Russia.“ Staženo 11. 5. 2013. <http://www.hrw.org/world-report-2012/world-report-2012-russia>.

Institute for public policy. „O migracionnyh processach v Kyrgyzstane.“ 1. 8. 2012. Staženo 12. 11. 2012. <http://www.ipp.kg/ru/news/2431/>.

IOM. „IOM vydala world migration report.“ Staženo 8. 1. 2012. <http://iom.cz/publikace-vyzkum/iom-vydala-world-migration-report-2010>.

Jewish Virtual Library. „Virtual Jewish history Tour: Kyrgyzstan.“ Staženo 15. 12. 2012. <http://www.jewishvirtuallibrary.org/jsource/vjw/Kyrgyzstan.html>.

Kureněva, Viktorija. „...o migraciji iz Kitaja v Kyrgyzstan,“ Večerní Biškek podle demoscope.ru, 14. 3. 2012. Staženo 21. 3. 2013. <http://demoscope.ru/weekly/2012/0503/gazeta021.php>.

Marat, Erica. „Kyrgyz Public Condemns Russian Skinheads, Supports Moscow.“ Eurasia Daily Monitor 5, No. 33, 21. 2. 2008. Staženo 11. 5. 2013. http://www.jamestown.org/single/?no_cache=1&tx_ttnews%5Btt_news%5D=33398.

Migration policy institute. „Glossary.“ Staženo 10. 10. 2011. <http://www.migrationinformation.org/Glossary/>.

Ministerstvo zahraničí Slovenské republiky. „Uveiled plaques to Alexander Dubček and the movement Interhelpo in Kyrgyzstan.“ 21. 9. 2012. Staženo 11. 12. 2012. [http://www.mzv.sk/servlet/content?MT=/App/WCM/main.nsf/vw_ByID/ID_C0B1D004B5A332B2C1257627003301E7&OpenDocument=Y&LANG=EN&TG=BlankMaster&URL=/App/WCM/Aktualit.nsf/\(vw_ByID\)/ID_476D50BF215CBAA8C1257A8000444F2F&MENU=current_issues](http://www.mzv.sk/servlet/content?MT=/App/WCM/main.nsf/vw_ByID/ID_C0B1D004B5A332B2C1257627003301E7&OpenDocument=Y&LANG=EN&TG=BlankMaster&URL=/App/WCM/Aktualit.nsf/(vw_ByID)/ID_476D50BF215CBAA8C1257A8000444F2F&MENU=current_issues).

MZV ČR. „Kazachstán, Ekonomická charakteristika země.“ Staženo 3. 1. 2013. http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/asie/kazachstan/ekonomika/ekonomicka_charakteristika_zeme.html.

MZV Kyrgyzské republiky. „Otvěty na voprosy graždan KR v konsul'skoj sfere.“ Staženo 1. 1. 2013. http://www.mfa.kg/common/otveti-na-voprosi-grajdan-kr-v-konsulskoi-sfere-5_kg.html.

Nacional'nyj statističeskij Komitet Kyrgyzskoj Respubliki. „Čislennost' zaregistrirovannyh bezrobotnyh po teritorii.“ Staženo 13. 5. 2013. <http://www.stat.kg/stat.files/din.files/trud/1070018.pdf>.

Nacional'nyj statističeskij Komitet Kyrgyzskoj Respubliki. „Vněšňaja migracija naselnija po nacional'nost'am.“ Staženo 20. 12. 2012.

<http://www.stat.kg/stat.files/din.files/census/5010015.pdf>.

Olga Vychovancev, „Migracionnaja politika Rossii: dva šaga vpered i odin nazad.“ Staženo 28. 4. 2013. <http://www.archipelag.ru/authors/vykhovanets/?library=2636>.

RFE/RL. „Kyrgyz-Russian Naturalization Agreement to be annuled,“ 21. 3. 2012.

Stoženo 7. 4. 2013. <http://www.rferl.org/content/kyrgyz-russian-naturalization-agreement-to-be-annulled-/24523086.html>.

RFE/RL. „Russian delegation in Kyrgyzstan to Discuss Labour Migrants.“ 29. 4. 2011.

Stoženo 7. 4. 2013.

<http://www.rferl.org/content/kyrgyzstan-russian-delegation-osh-migrants/16799137.html>.

Rjazancev, Sergej a Alexander Grebenjuk. „Immigration of Compariots to Russia: Potential, Effects and State Policy.“ Austrian Academy of Sciences. Staženo 25. 4. 2013.

http://www.oeaw.ac.at/vid/empse/download/empse08_02_4.pdf.

Rossija dlja vsech. „V Rossii rabotaet bolee polmilliona kirgizských migrantov – FMS.“ 8. 4. 2013. Staženo 4. 5. 2013. http://krg.rus4all.ru/city_msk/20130408/723991658.html.

Sergej Gradirovskij, „Est li u Rossii migracionnaja politika?“ Polit.ru. 28. 1. 2010. Staženo 24. 4. 2013. <http://polit.ru/article/2010/01/28/migrationpolicy/>.

Shesten, Daniel. „Some Kyrgyz Select Afghanistan as a Labour Destination,“ EurasiaNet.org. 2. 1. 2008. Staženo 8. 12. 2012.

<http://www.eurasianet.org/departments/insight/articles/eav010308.shtml>.

Sovět němcev Kyrgyzskoj Respubliki. „Iz Istorii němcev Kyrgyzstana.“ Staženo 15. 12. 2012.

<http://vdkr.h1.ru/istoria/ges.htm>.

The Economist. „New jobs, old faces.“ 15. 3. 2008. Staženo 28. 4. 2013

<http://www.economist.com/node/11376699>.

UNHCR. „Úmluva o právním postavení uprchlíků.“ Staženo 11. ledna 2011.

<http://www.unhcr-centraleurope.org/cz/pdf/zakladni-informace/umluvyy/umluva-o-uprchlicich/umluva-o-pravnim-postaveni-uprchliku-z-roku-1951.html>.

Vargas-Silva, Carlos. „Global International Migrant Stock: UK in the International Comparison.“ Migration observatory, 3. března 2011. Staženo 8. ledna 2012.

<http://migrationobservatory.ox.ac.uk/briefings/global-international-migrant-stock-uk-international-comparison>.

World Bank. „Migration and Remittances: Top Countries.“ Staženo 2. ledna 2013.

<http://siteresources.worldbank.org/INTPROSPECTS/Resources/334934-1199807908806/Top10.pdf>.

Seznam příloh

Příloha č. 1: Etnické složení Kyrgyzské SSR z údajů sčítání obyvatelstva (tabulka)

Příloha č. 2: podíl urbanizace (%) podle republik a národností³¹² (tabulka)

Příloha č. 3: Vývoj počtu obyvatelstva na základě dat ze sčítání obyvatel 1959-1999 (vlastní výpočet podle tabulky č. 1), údaje v tisících obyvatel (graf)

Příloha č. 4: Vnější migrace obyvatelstva - v tisících (graf)

Příloha č. 5: Rozdělení mužů a žen podle věkových skupin na začátku roku 2012 – v počtech osob (graf)

Příloha č. 6: Vnitřní a vnější migrace v Kyrgyzstánu - vnitřní migrace jen počty příchozích, vnější migrace je vypočítána jako migrační saldo (graf)

Příloha č. 7: Struktura migračního úbytku populace Kyrgyzstánu, důležité národnosti - v procentech (graf)

Příloha č. 8: Struktura přílivu zahraniční pracovní síly do Ruska 2000-2008 podle zemí původu a počtu pracovních povolení v tisících - upraveno, zobrazeny data týkající se pouze Kyrgyzstánu (graf)

Příloha č. 9: Obyvatelstvo podle místa narození (mapa)

Příloha č. 10: Změny z roku 2007 v cizineckém zákoně (tabulka)

³¹² Pro lepší přehlednost a vzhledem k tématu práce byla tabulka zkrácena, rozdělena na dvě části a zaokrouhlena na celá procenta. Uvádím i ostatní republiky Sovětského svazu pro lepší porovnání Kyrgyzstánu a stupně urbanizace s ostatními oblastmi země.

Přílohy

Příloha č. 1: Etnické složení Kyrgyzské SSR z údajů sčítání obyvatelstva (tabulka)

	rok 1959		rok 1970		rok 1979		rok 1989		rok 1999	
	tis.	%	tis.	%	tis.	%	tis.	%	tis.	%
Celkový počet obyvatel	2066	100	2933	100	3523	100	4258	100	4823	100
Kyrgyzové	837	41	1285	44	1687	48	2230	52	3128	65
Rusové	623	30	856	29	911	26	917	21	603	12,5
Uzbekové	218	10	333	11	426	12	550	13	665	14
Ukrajinci	137	6	120	4	109	3	108	2,5	50	1
Tádžikové	15	0,7	22	0,7	23	0,6	34	0,8	33	0,7

Zdroj: Mažinov, Vorobjeva, „Obměn naselenijem meždu Rossijej i gosudarstvami Centralnoj Azii,“ 298.

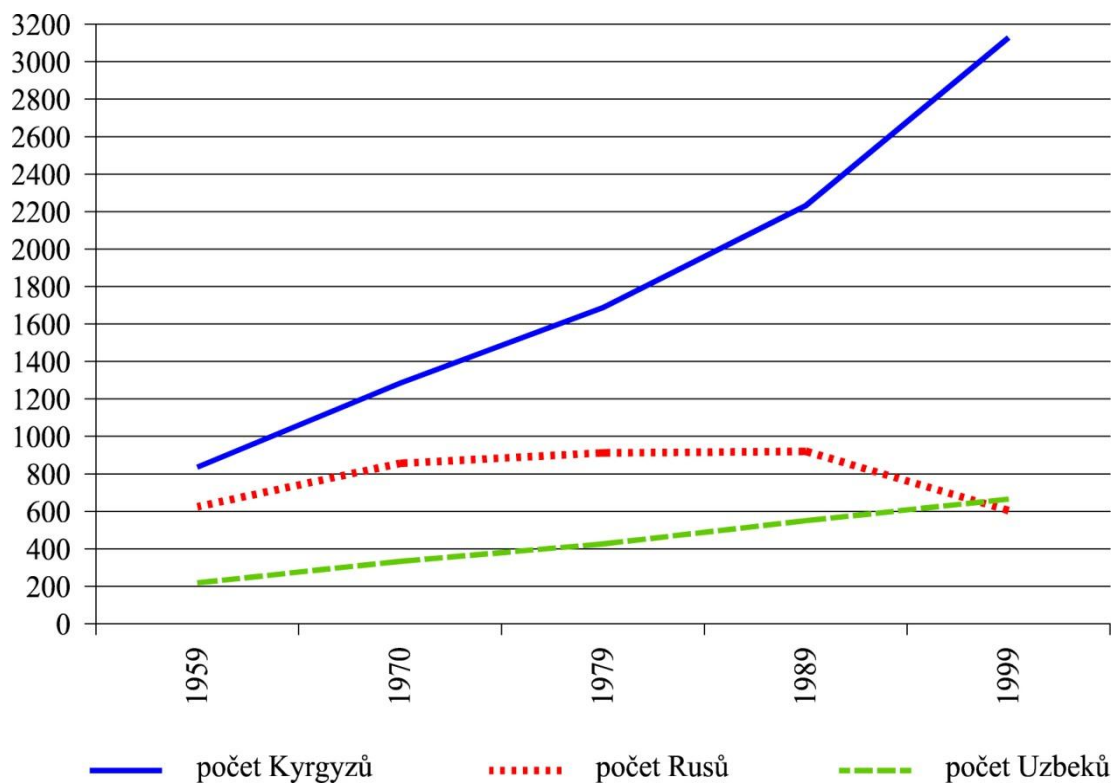
Příloha č. 2: podíl urbanizace (%) podle republik a národností³¹³ (tabulka)

Republika	1959	1970	1979	1989	Národ	1959	1970	1979	1989
Rusko	52	62	69	74	Rusové	58	68	74	78
Ukrajina	46	55	61	67	Ukrajinci	39	49	56	63
Bělorusko	34	43	55	65	Bělorusové	32	44	55	65
Uzbekistán	34	37	41	41	Uzbeci	22	25	29	31
Kazachstán	44	50	54	57	Kazaši	24	27	32	39
Gruzie	42	48	52	56	Gruzíni	36	44	49	55
Ázerbajdžán	48	50	53	54	Ázerbajdžánci	35	40	45	50
Litva	39	50	61	68	Litevci	35	46	57	65
Moldavsko	22	32	39	47	Moldavané	13	20	27	36
Lotyšsko	56	62	68	71	Lotyši	48	53	58	61
Kyrgyzstán	34	37	39	38	Kyrgyzové	11	15	20	22
Tádžikistán	33	37	35	33	Tádžikové	21	26	28	28
Arménie	50	59	66	68	Arméni	57	65	70	70
Turkmenistán	46	48	48	45	Turkmeni	25	31	32	33
Estonsko	56	65	70	72	Estonci	47	55	59	60

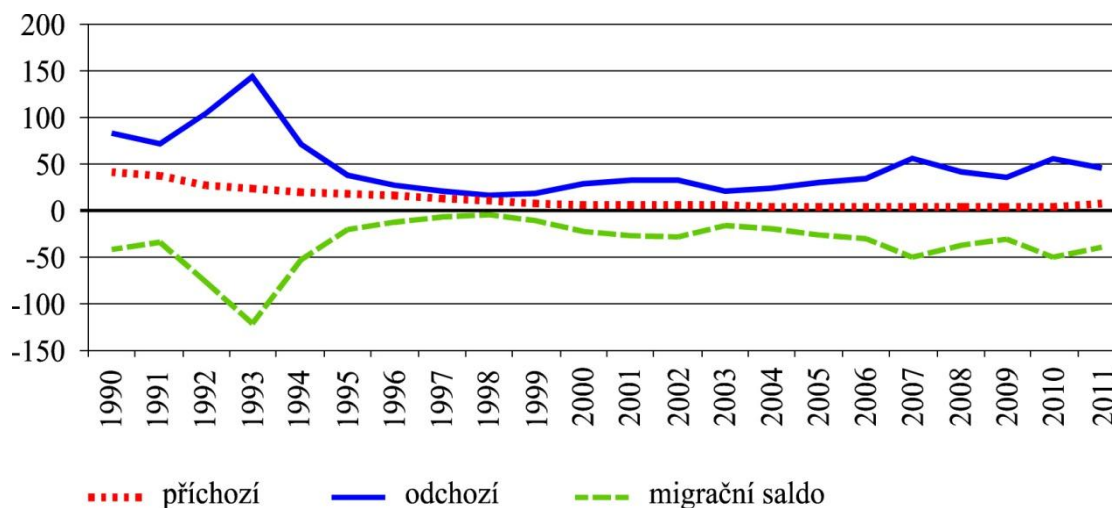
Zdroj: Kaiser, Robert J. *The geography of nationalism in Russia and the USSR*. Princeton: Princeton University Press, 1994, 203-204.

³¹³ Pro lepší přehlednost a vzhledem k tématu práce byla tabulka zkrácena, rozdělena na dvě části a zaokrouhlena na celá procenta. Uvádím i ostatní republiky Sovětského svazu pro lepší porovnání Kyrgyzstánu a stupně urbanizace s ostatními oblastmi země.

Příloha č. 3: Vývoj počtu obyvatelstva na základě dat ze sčítání obyvatel 1959-1999 (vlastní výpočet podle tabulky č. 1), údaje v tisících obyvatel (graf)

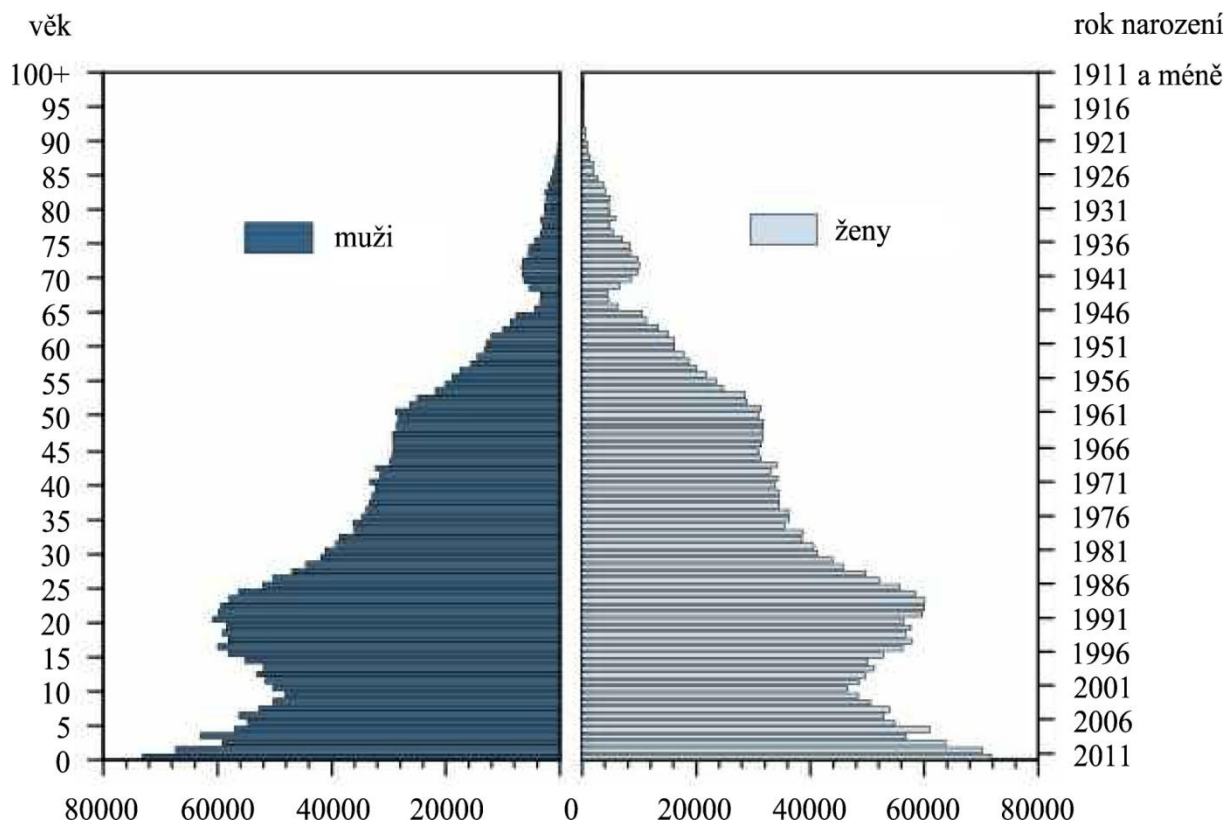

Příloha č. 4: Vnější migrace obyvatelstva - v tisících (graf)

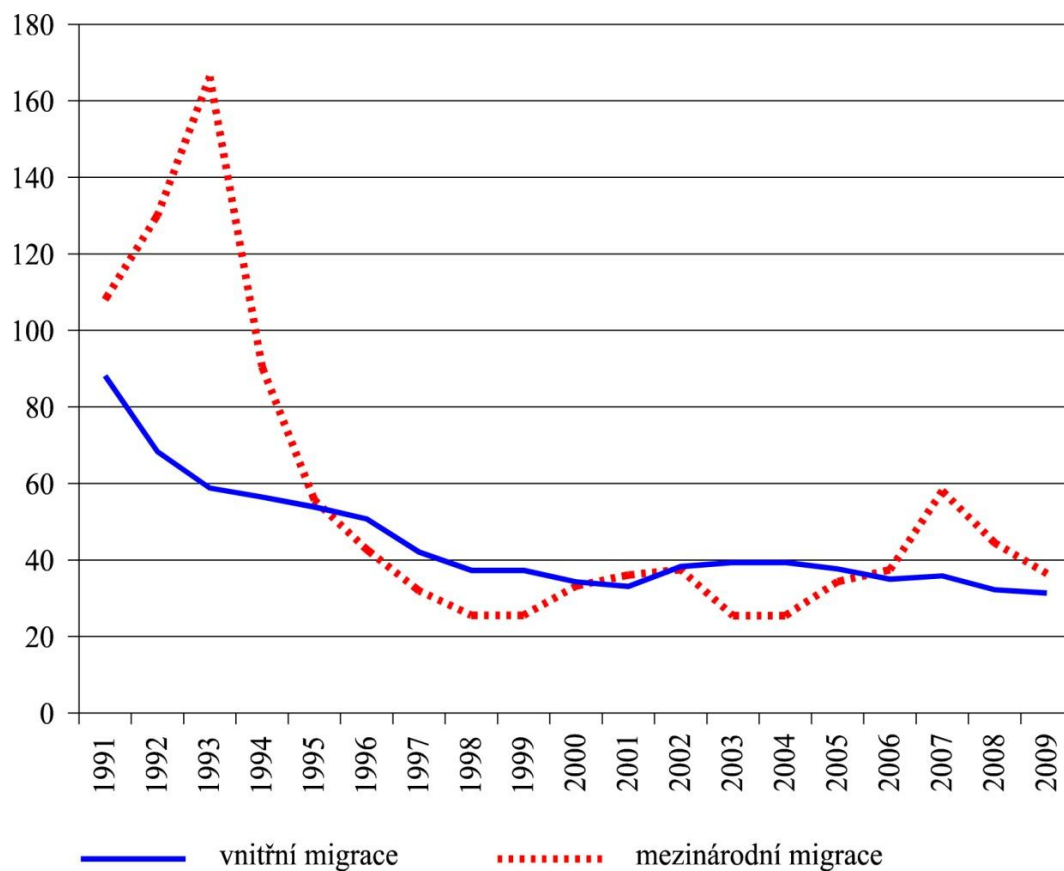
Zdroj: *Demografičeskij ježegodnik Kyrgyzskoj respubliky, 2007-2011.* (Biškek: Nacstatkom Kyrg. Resp., 2012), 9.

Příloha č. 5: Rozdělení mužů a žen podle věkových skupin na začátku roku 2012 – v počtech osob (graf)

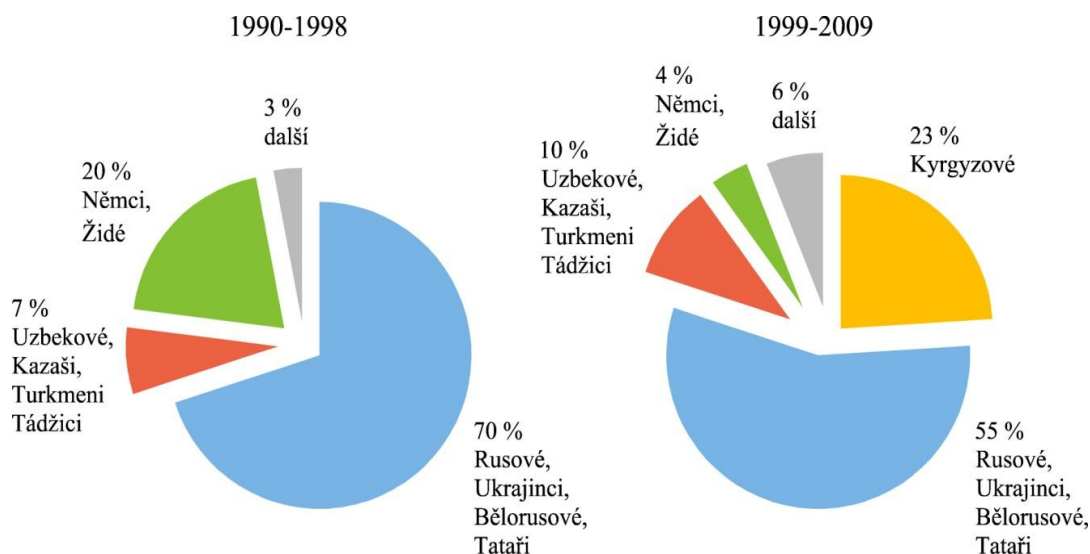
Zdroj: *Demografičeský ježegodnik Kyrgyzskoj republiky, 2007-2011*. (Biškek: Nacstatkom Kyrg. Resp., 2012), 6.

Příloha č. 6: Vnitřní a vnější migrace v Kyrgyzstánu - vnitřní migrace jen počty příchozích, vnější migrace je vypočítána jako migrační saldo (graf)

Zdroj: Nikita Mkrťčan a Bulat Sarygulov, „Migracija v sovremennom Kyrgyzstane,“
 Demoskop Weekly, No. 481-482, 10. - 23. 10. 2011. Staženo 12.1.2012.
<http://demoscope.ru/weekly/2011/0481/tema01.php>.

Příloha č. 7: Struktura migračního úbytku populace Kyrgyzstánu, důležité národnosti - v procentech (graf)³¹⁴

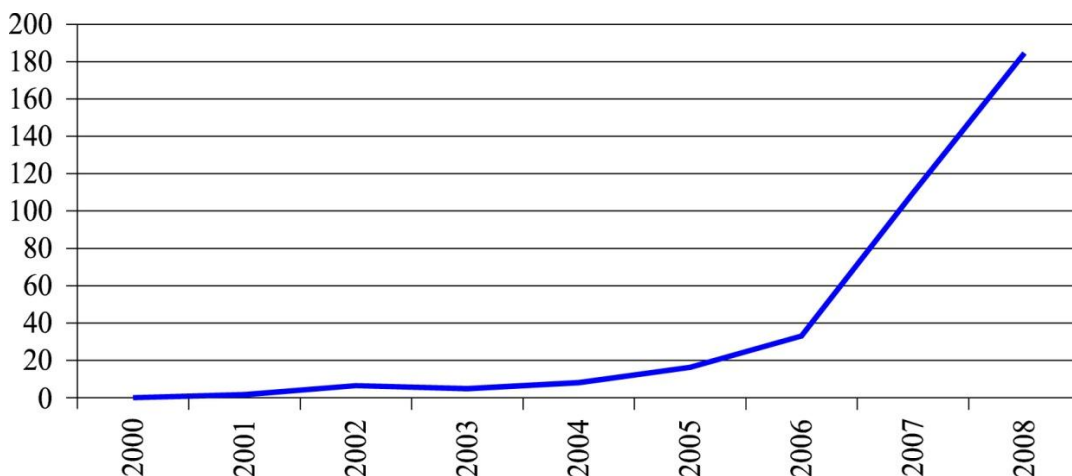

Zdroj: Nikita Mkrťčjan a Bulat Sarygulov, „Migracija v sovremennom Kyrgyzstane,“

Demoskop Weekly, No. 481-482, 10. - 23. 10. 2011. Staženo 12.1.2012.

<http://demoscope.ru/weekly/2011/0481/tema01.php>.

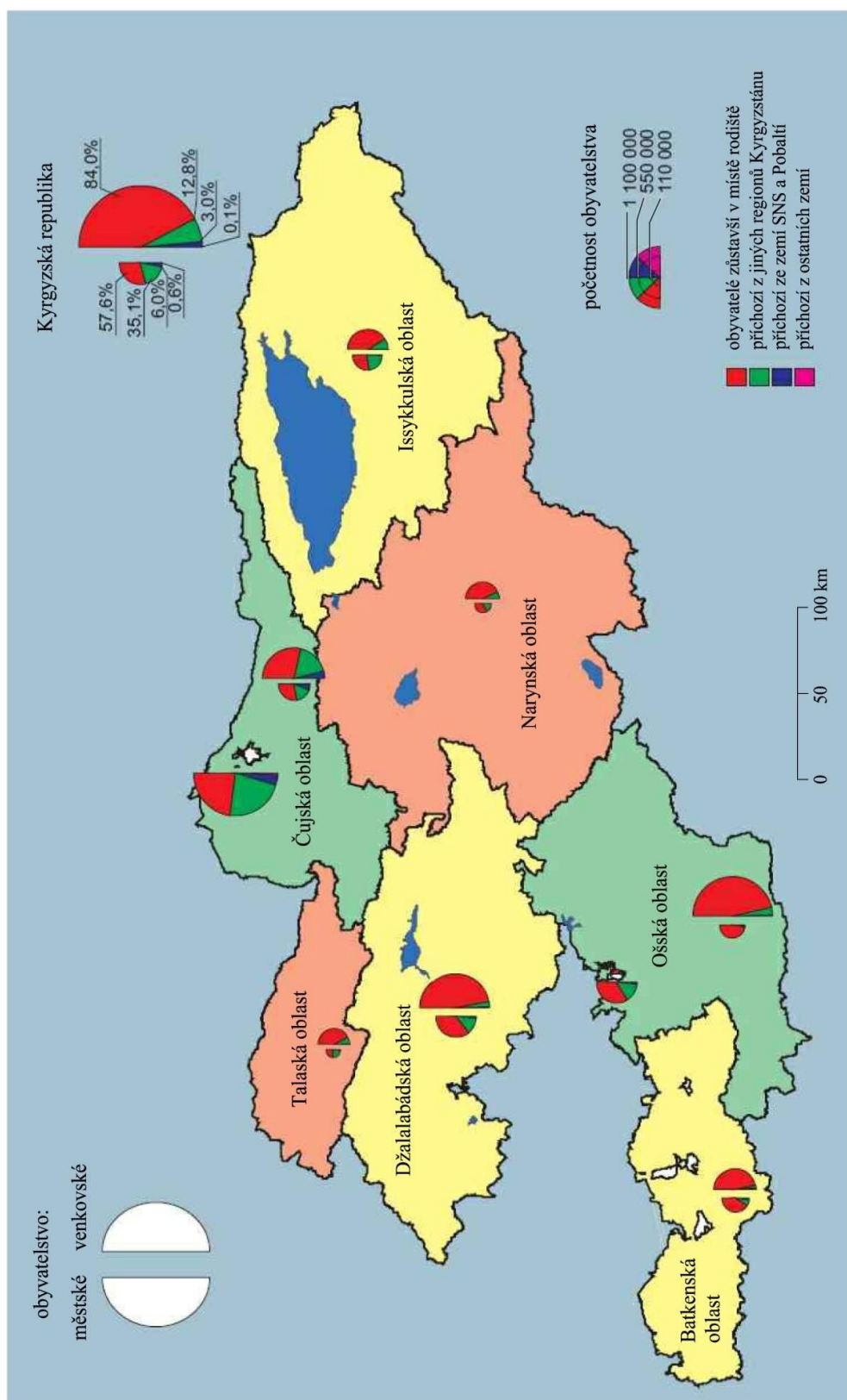
Příloha č. 8: Struktura přílivu zahraniční pracovní síly do Ruska 2000-2008 podle zemí původu a počtu pracovních povolení v tisících - upraveno, zobrazeny data týkající se pouze Kyrgyzstánu (graf)

Zdroj: Rosstat, FMS Ruska, převzato z Irina Ivachnjuk, *The Impact of the Economic Crisis on Migration Trends*, s.14.

³¹⁴ Ve zdrojovém dokumentu je chyba ve druhém koláčovém grafu. Údaje netvoří dohromady 100%. Graf jsem do práce vložila především kvůli názorné ukázce nárůstu podílu titulárních národů, v němž 2% nehrají zásadní roli.

Příloha č. 9: Obyvatelstvo podle místa narození (mapa)

Zdroj: Nacional'nyj statističeskij komitět Kyrgyzskoj Respubliki, Pěrepis naselenija i žilišnogogo fonda Kyrgyzskoj respubliki 2009 goda. Kniga II (časť tret'aja), 238

Příloha č. 10: Změny z roku 2007 v cizineckém zákoně (tabulka)

Komu je změna určena	Stará pravidla	Nová pravidla
přijíždějící v bezvízovém režimu	pracovní povolení se vydává bez kvót	pracovní povolení podléhá kvótám
	pracovní povolení vyřizuje zaměstnavatel	pracovní povolení vyřizuje sám zaměstnanec
	zaměstnavatel musí mít povolení na zaměstnávání cizinců (licenci)	zaměstnavatel nemusí mít povolení na zaměstnávání cizinců
dočasný pobyt	mohou pracovat jen v tom subjektu RF, kde získali pracovní povolení	zhledem k zvláštnostem regionálních ekonomických vazeb je stanovena možnost změny pravidel
Trvalý pobyt (Временно проживающие)	mohou pracovat jen v tom subjektu RF, kde získali přechodné bydliště	
	pracovní povolení není potřeba	pracovní povolení je povinné
všichni cizinci	registrace místa pobytu poze v obytných prostorech	Registrace v místě pobytu, což může být obytný či jiný prostor, stejně jako úřad nebo organizace
	registrace místa pobytu poze ve státních úřadech	registrace místa pobytu v oznamovacím postupu je možný přes postovní oddělení
	stanovují se pouze kvóty na pracovní místa	doplňkově se stanovuje přípustný počet zahraničních dělníků, zaměstnaných podnikatelskými subjekty

Zdroj: Olga Vychovancev, *Migracionnaja politika Rossii: dva šaga vpered i odin nazad.*

Dostupné online na <http://www.archipelag.ru/authors/vykhovanets/?library=2636>, 28. 4.

2013.